

PAPPI LÄHELLÄ IHMISTÄ

Suomalaisten pappeihin kohdistamat odotukset ja niissä viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtuneet muutokset

Kaisa Yletyinen

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	
1.1. Lähtökohta	4
1.2. Aiempi tutkimus	6
1.2.1. Rooliodotusten tutkimus	6
1.2.2. Pappuus tutkimuksen kohteena Suomessa ja ulkomailla	7
1.3. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	11
1.3.1. Rooliteoria ja roolin käsite	11
1.3.2. Modernisaatioteoria	13
1.4. Tutkimustehtävä	14
2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	
2.1. Aineiston hankinta	16
2.2. Käytetyt mittarit	16
2.3. Aineiston käsittely	20
2.4. Kyselyyn vastanneet ja vastaamatta jättäneet sekä kadon analyysi	21
2.5. Tutkimuksen luotettavuus	30
3. MILLAINEN PAPPI ON?	
3.1. Myönteinen vai kielteinen pappiskuva?	34
3.2. Pappiskuvan erot alueittain	37
3.3. Vertailu aiempiin tutkimuksiin	38
3.4. Kolme erityyppistä pappiskuvaa	39
3.5. Mikä selittää tietyyntyyppistä pappiskuvaa?	43
3.6. Millainen pappi vastaajien mielestä on?	47
4. MILLAINEN PAPIIN TULISI OLLA?	
4.1. Mikä papin työssä on tärkeintä?	49
4.2. Millainen papin tulisi olla persoonaltaan?	52
4.2.1. Papille haitalliset ja tarpeelliset persoonallisuuden piirteet	52
4.2.2. Papin persoonallisuuden piirteiden neljä ulottuvuutta	55
4.2.3. Mikä selittää tietyyntyyppisen persoonallisuuden odottamista papilta?	60
4.3. Miten papin tulisi olla ja elää?	61
4.3.1. Pappiin kohdistuvien odotusten kuusi tyyppiä	66
4.3.2. Mikä selittää tietyn tyyppisiä odotuksia?	74
4.4. Vastaajien ryhmittely pappeihin kohdistettujen odotusten perusteella	78

5. YHTEENVETO JA POHDINTA	
5.1. Tutkimuksen lähtökohta ja tehtävä	87
5.2. Suomalaisten pappiskuva	87
5.3. Suomalaisten pappeihin kohdistamat odotukset	88
5.3.1. Papin työn osa-alueiden tärkeys	88
5.3.2. Papille haitalliset ja tarpeelliset persoonallisuuden piirteet	88
5.3.3. Papille sopiva ja sopimaton käytös	89
5.3.4. Millainen papin tulisi suomalaisten mielestä olla?	90
5.4. Suomalaisten pappiin kohdistamissa odotuksissa tapahtuneet muutokset..	91
5.5. Tutkimuksen arviointi ja myöhempi tutkimus	95
 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	 97
 LIITE 1	 103
LIITE 2	104
LIITE 3	105
LIITE 4	106
LIITE 5	107

1. JOHDANTO

1.1. Lähtökohta

Kun teologian ylioppilaalta kysytään mitä hän opiskelee tai mikä hänestä tulee isona ja hän kertoo opiskelevansa teologiaa ja harkitsevansa papin uraa, saattaa kyseinen vastaus saada kysyjässä esiin varsin laajan kirjon vastareaktioita. Monesti kysyjä saattaa esittää oman – myönteisen tai kielteisen – kantansa kirkkoon ja sen uskoon. Toisaalta teologian opiskelijaa saatetaan käydä tenttaamaan kaukaiseen kirkkohistoriaan tai mihin tahansa uskontoon liittyvillä kysymyksillä olettaen, että ”alaa opiskelevahan tietää uskonnosta kaiken”. Monissa tilanteissa kysyjät myös esittävät käsityksiään siitä millainen pappi voi tai ei voi olla. Kysytään, että saako pappi juoda alkoholia tai asua avoliitossa, voiko pappi olla poliittisesti aktiivinen tai kiroilla. Nämä kysymykset ja kommentit puhuvat omaa selkeää kieltään niiden taustalla piilevistä pappiin ja papin rooliin kohdistuvista odotuksista – käsityksistä siitä mitä pappi saa tai ei saa tehdä. Nämä papin rooliin liittyvät odotukset varjostavat monen teologian ylioppilaan ajatuksia ja monella nykyisellä ja tulevalla papilla tuntuu olevan oma kuvansa siitä, mitä ihmiset heiltä odottavat.¹

Jotta papit eivät jäisi näiden odotusten suhteen vain omien subjektiivisten käsitystensä varaan, on tärkeää, objektiivisen tiedon saamiseksi, että näitä odotuksia selvitetään juuri odotusten asettajilta, ihmisiltä itseltään. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää suomalaisten pappeihin kohdistamia odotuksia sekä sitä, millaisia muutoksia näissä odotuksissa on mahdollisesti tapahtunut viimeisen vuosikymmenen aikana. Sen verran aikaa on kulunut edellisen vastaavan tyyppisen tutkimuksen laatimisesta ja tuona aikana on suomalaisessa yhteiskunnassa ehtinyt tapahtua monenlaisia muutoksia.² Kari Salonen tutki Helsingiläisten ja Raahelaisten pappiin kohdistamia odotuksia ja hankki tutkimusaineistonsa vuosien 1989 ja 1990 vaihteessa.³ Juuri niihin aikoihin Suomessa elettiin taloudellista murroskautta. Vuosi 1989 oli suomalaisten ennennäkemättömän vaurastumisen ja kulutuksen huippuvuosi. Tämä 1980-luvun lopun vauraus oli kuitenkin vain harhakuva, joka oli rahoitettu pitkälti lainarahan turvin. 1990-luvulle siirryttäessä oli tilanne jo aivan toinen ja vuosikymmenen alkupuoliskon aikana Suomen taloudessa vaikutti poikkeuksellisen syvä lama. Lama oli niin syvä, että se kosketti jollakin tavalla lähes jokaista suomalaista. Työttömien määrä kasvoi räjähdysmäisesti viisinkertaistuen vuodesta 1990 vuoteen 1993.⁴ Vuonna 1988 suomalaisista noin 13 % arvioi taloudellisen tilanteensa heikentyneen, kun vuonna 1994 vastaava luku oli 57 %.⁵ Yhä useamman suomalaisen toimeentulo riippui sosiaalisista tulonsiirroista.⁶ Hyvinvointiyhteiskunnan turvaverkot olivat lamavuosina ehkäisseet ihmisten laajamittaisen kurjistumisen ja jyrkän sosiaalisen jakautumisen. Sen sijaan vuosikymmenen jälkipuoliskolla erityisesti pitkäaikaistyöttömyys ja ylivelkaantuminen lisäsivät syrjäytyneiden määrää. Samanaikaisesti valtio ja kunnat joutuivat supistamaan menojaan muun muassa sosiaalipalveluja leikkaamalla.⁷ Lama ja sosiaalipalvelujen leikkaaminen vaikuttivat monin

¹ Salonen 1992, 11.

² Tämä tutkimus oli Kari Salosen laatima. Tutkimuksen nimi oli Papin rooli – Seurakuntapappiin kohdistuvat odotukset Helsingissä ja Raahessa (1992).

³ Salonen 1992, 18.

⁴ Työttömien määrä kasvoi 82 000:sta 405 000:een. StatFin.

⁵ Jähi 1999, 138.

⁶ Vuonna 1998 yli 28 prosenttia kotitalouksien kaikista tuloista tuli sosiaaliturvaetuuksista. Salonen 2000, 18.

⁷ Niemelä 2000, 61–73.

tavoin myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon talouteen ja toimintoihin. Kirkko pyrki vastaamaan seurakuntalaisten muuttuviin ja kasvaviin tarpeisiin ja näin yritti täyttää tehtävänsä vähäosaisten tukijana ja auttaa niitä, jotka eivät mistään muualta saaneet apua.⁸

Lamaa seurasi Suomen talouden elpyminen kohti 1990-luvun loppua. Laman vaikutukset näkyivät kuitenkin edelleen selvästi, vaikka Suomen kansantalous kasvoi nopeasti. Nopea talouskasvu ei kuitenkaan merkinnyt kaikkien olojen paranemista vaan joillakin yhteiskunnan alueilla tuloerot kasvoivat – rikkaat rikastuivat ja köyhät köyhtyivät.⁹ 1990-luvun lopulla laman jälkivaikutusten tullessa esiin kirkossa ryhdyttiinkin puolustamaan hyvinvointivaltiota. Kirkon piirissä käydyssä keskustelussa hyvinvointivaltion nähtiin vastaavan luterilaista yhteiskuntäkäsitystä, jossa korostetaan yhteisvastuullisuutta sekä esivallan merkitystä suotuisten olosuhteiden luoja.¹⁰

Suomi liittyi Euroopan Unioniin vuonna 1995 ja kansainvälistyi nopealla tahdilla. Suomen ulkomaalaisväestön määrä nelinkertaistui 1990-luvulla. 1980-luvun lopulla Suomessa oli noin 21 000 ja vuonna 1999 lähes 88 000 ulkomaalaista. Ulkomaalaisten määrä näyttää myös olevan edelleen kasvussa, sillä vuonna 2002 se oli jo lähes viisinkertainen 1980-luvun loppuun verrattuna.¹¹ Samaan aikaan Suomi kehittyi nopealla vauhdilla kansainvälisesti kilpailukykyiseksi informaatioyhteiskunnaksi. Sähköisten viestimien teknisen kehityksen myötä suomalaisten kommunikointitapa muuttui. Matkapuhelimen myötä yhä useampi suomalainen oli tavoitettavissa missä ja milloin tahansa. Rajojen avautumisen, nopean kansainvälistymisen sekä internetin ja sähköpostin yleistymisen vuoksi maantieteellisten etäisyyksien merkitys väheni.¹²

Suomalaisten arvomaailmassa vuosikymmenen alkupuolella vallinnut yhteisöllisyyden kasvu taittui vuoden 1995 jälkeen. Sen jälkeen asenneilmasto pirstaloitui ja kehittyi Monitor-asennetutkimusten mukaan jälleen yksilöllisyyden suuntaan. Tällöin voimistuivat seuraavat asenteet: toiminnallisuus, aktiivisuus, luovuus sekä uusien tuotteiden ja uusien ideoiden merkitys.¹³ 1990-luvun loppupuolelle tultaessa enemmistö suomalaisista piti kirkkoa tarpeellisena ja rehellisenä ja monet kirkkoa koskevat negatiiviset käsitykset lievenivät. Myös kirkon työn arvostus nousi.¹⁴

Myös kirkon sisällä ja pappeuden rakenteissa tapahtui murrosta viimeisen reilun vuosikymmenen aikana niin papiston sukupuolirakenteen kuin kirkon yhteiskunnallisen roolin muuntumisen myötä. Ensimmäiset 94 naisteologia vihittiin Suomessa papin virkaan 1988. Naispappeus oli siis Salosen tutkimusaineiston keruun aikaan vielä varsin uusi ilmiö. Reilu vuosikymmen myöhemmin, vuonna 2002, naispappeja oli jo noin 900, mikä oli 33 prosenttia Suomen papistosta.¹⁵ Naisten määrän kasvu papistossa lienee todellisuus tulevaisuudessakin, sillä vuosittain Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa opintonsa aloittavista on noin kaksi kolmasosaa naisia. Lama-aika muutti myös kirkon julkista ja yhteiskunnallista roolia: kirkko otti hoitaakseen joitakin yhteiskunnalle kuuluneita sosiaalisenavun muotoja ja omaksui aktiivisen roolin hyvinvointiyhteiskunnan puolestapuhujana. Väliaikaisiksi aiotut sosiaalisenavun muodot jäivät kuitenkin pysyväksi osaksi kirkon toimintaa lamavuosien jälkeenkin ja kirkko ottaa edelleen kantaa

⁸ Rintatalo 2000, 186; Salmi 2001, 6–9; Pasonen 2002,25; Kääriäinen 2000, 108.

⁹ Ruotsalainen 2000.

¹⁰ Parviainen 2000, 117–119.

¹¹ Vuonna 2002 ulkomaalaisia asui Suomessa noin 104 000. StatFin.

¹² Blom 1999, 82–83.

¹³ Salonen 2000, 21.

¹⁴ Salonen 2000, 31–33.

¹⁵ Niemelä & Salonen 2001, 3–17.

yhteiskunnallisiin kysymyksiin.¹⁶ Mielenkiintoista on pohtia, miten nämä yhteiskunnassa ja kirkon sisällä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet niihin rooli-odotuksiin, joita suomalaiset pappiin kohdistavat: näkyykö se, että kirkon työn arvostus nousi 1990-luvun lopulle tultaessa ja se, että kirkko koettiin tarpeellisenä ja rehellisenä, suomalaisten pappeihin kohdistamissa odotuksissa?

1.2. Aiempi tutkimus

1.2.1. Rooli-odotusten tutkimus

Bruce J. Biddlen mukaan roolien olemassaoloa ja niihin liittyviä rooli-odotuksia voidaan tutkia kolmella eri tavalla: havainnoimalla vuorovaikutusta aidoissa tilanteissa, havainnoimalla vuorovaikutusta järjestetyissä ja kontrolloiduissa laboratorio-olosuhteissa tai suorittamalla kysely tai haastattelu pyytäen vastaajia kuvaamaan omaa tai toisten roolia. Viimeisin on tutkimusekonomisista syistä yleisimmin käytetty ja näillä keinoin onkin useita eri rooleja tutkittu suuressa määrin – sosiaalisista ja persoonallisista rooleista aina ammattirooleihin ja niihin liittyviin odotuksiin saakka.¹⁷ Muihin ammattiryhmiin kuin pappeihin kohdistuvia rooli-odotuksia on tutkittu varsin runsaasti. Esimerkiksi poliisin ammattiin ja ammattirooliin liittyviä odotuksia ovat tutkineet Risto Honkonen ja Reijo Raivola ja esittelevät tuloksiaan teoksessa *Siviilistä poliisiksi – poliisiksi sosiaalistumisen tarkastelua* (1991).¹⁸ Myös Ritva Toivio (1983) on tutkinut poliisiin kohdistuvia rooli-odotuksia kvantitatiivisin menetelmin pro gradu -tutkielmassaan.¹⁹ Opettajiin ja kouluun kohdistuvia odotuksia ovat puolestaan tutkineet Hannele Niemi, Leena Syrjälä ja Marjatta Viilo ja he pohtivat tuloksiaan teoksessa *Opettajan koulutus ja yhteiskunta: opettajiin ja kouluun kohdistuvat odotukset kahden yhteistyöseminaarin valossa* (1998).²⁰ Myös Terttu Vihanto (1972) on tutkinut aineenopettajiin kohdistuvia rooli-odotuksia ja selvittänyt luokanvalvojan ihannekuva kyselytutkimuksen keinoin.²¹ Hengelliseen työhön ja uskuntoon liittyviin ammatinharjoittajiin kohdistuvia rooli-odotustutkimuksia ovat laatineet muiden muassa M. Elizabet Lewis Hall ja Nancy S. Duvall, jotka tutkivat lähetystyössä oleviin naisiin kohdistuvia rooli-odotuksia sekä Arto Kallioniemi, joka lisensiaattitutkimuksessaan tarkasteli nuorisotyönohjaajien ammattiroolia.²² Edellä mainituista tutkimuksista erityisesti ne, jotka on toteutettu kvantitatiivisin tutkimusmenetelmin voivat toimia osaltaan metodisena mallina, mutta koska osa mainituista tutkimuksista on jo varsin vanhoja eivät niiden tulokset välttämättä enää ole kaikilta osin ajankohtaisia. Eri ammattiryhmiin kohdistuvien rooli-odotusten tutkimus on siis varsin yleistä, mutta toisaalta tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisimpiä, pappeihin kohdistuvia rooli-odotuksia on kartoitettu tutkimuksen keinoin vähemmän. Seuraavassa esitellään niitä eri lähestymistapoja, joista pappeutta on tutkimuksen keinoin lähestytty.

¹⁶ Lemmetyinen 2000, 195–202.

¹⁷ Biddle 1979, 79–84.

¹⁸ Honkonen & Raivola 1991, 27–29.

¹⁹ Toivio 1983.

²⁰ Niemi & Syrjälä & Viilo 1998.

²¹ Vihanto 1972, 1.

²² Hall & Duvall 2003; Kallioniemi 1994.

1.2.2. Pappuus tutkimuksen kohteena Suomessa ja ulkomailla

Pappuutta on eri tutkimuksissa lähestytty useista eri näkökulmista. Pappuutta ja siihen kohdistuvia odotuksia on kartoitettu muun muassa kysymällä niistä papeilta itseltään: Pontus Salmi (2001) on väitöskirjassaan tutkinut Seurakuntien hengellistä työtä tekevien – näin myös pappien – työmotivaatiota ja todennut että yleinen mielipide ja seurakuntalaisten odotukset aiheuttavat toiseksi eniten räsitusä työntekijöille (työajat ja -määrä aiheuttivat eniten psyykkistä räsitusä). Hänen mukaansa työ seurakunnassa luo paineita työntekijöille ammatin yhteiskunnallisen roolin mukaiseen käyttäytymiseen sekä työssä että vapaa-aikana. Työntekijä ei voi välttyä seurakuntalaisten silmälläpidon alaisena olemiselta ja seurakunnan työntekijöihin kohdistuvilta rooliäotuksilta.²³ Kari Salonen (2002) on puolestaan suorittanut pappisliiton jäsenille kohdistetun jäsenkyselyn Papisto 2002, jonka tavoitteena oli saada palautetta Pappisliiton toiminnasta, tietoa jäsenten mielipiteistä ja aineistoa tulevan toiminnan suunnittelua varten. Salonen on kartoittanut tutkimuksessaan pappien uraa ja asemaa, arvoja sekä pappisliiton toimintaa. Salosen tutkimuksen mukaan tärkeimmät nykyiseen tehtävään hakeutumiseen vaikuttavat seikat olivat papeilla hengellisiä (Jumalan johdatus, Jumalalta saadun kutsumuksen toteuttaminen ja halu julistaa evankeliumia), toiseksi ammatillisia (kykyjen ja taitojen soveltuminen kyseiselle alalle, henkilökohtaisten ominaisuuksien vastaavuus tehtävän vaatimusten kanssa ja työtehtävät) ja kolmanneksi auttamiseen liittyviä (ihmisten auttamisen tärkeys ja halu auttaa muita heidän ongelmissaan).²⁴ Huomion arvoista on, että mikäli papit kokevat olevansa alalleen soveltuvia ja henkilökohtaisten ominaisuuksiensa²⁵ vastaavan tehtävänsä vaatimuksia, niin miksi rooliin kohdistuvat odotukset aiheuttavat psyykkistä räsitusä? Miten pappien käsitykset oman tehtävänsä vaatimuksista eroavat seurakuntalaisten asettamista odotuksista ja vaatimuksista? Johtuuko ahdistuksen kokeminen tästä odotusten eroavaisuudesta?

Näitä stressiä ja ahdistusta aiheuttavia odotuksia ja vaatimuksia on kartoittanut Cameron Lee viidessä eri Amerikan protestanttisessa seurakunnassa ja esittelee tutkimustaan artikkelissa *Specifying Intrusive Demands and Their Outcomes in Congregational Ministry: A Report on the Ministry Demands Inventory* (1999). Leen mukaan aiemmassa tutkimuksessa kaikkein useimmin esiin tuleva stressin aiheuttaja papilla oli hänen suhteensa seurakuntaan ja seurakuntalaisten pappiin kohdistamat tungettelevat vaatimukset. Näiden stressiä aiheuttavien tungettelevien vaatimusten tarkemmaksi määrittelyäiseksi Lee loi *Ministry Demands Inventory* -kyselyn, joka koostui 17 väittäämästä ja niiden avulla tutkittiin näiden tungettelevien vaatimusten esiintymistiheyttä ja vaikutuksia papin ja hänen perheensä elämään. Kysely toimitettiin papeille itselleen (N=312). Leen mukaan hänen tutkimuksessaan esiin tulleet pappiin kohdistuvat vaatimukset voidaan jakaa niiden esiintymistiheyden mukaan neljään tekijään:

1) persoonallinen kritiikki 2) seurakunnasta nousevat oletetut odotukset koskien papin joustavuutta ja saapuvilla olevuutta 3) rajojen epäselvyys ja 4) papin perheeseen kohdistuva kritiikki. Eniten pappiin kohdistuu vaatimuksia oletettujen odotusten ja rajojen epäselvyyden vuoksi. Kaikkiaan kyseisen tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että

²³ Salmi 2001, 148.

²⁴ Papisto 2002.

²⁵ Mandy Robbins et al. ovat tutkineet metodistipappien persoonallisuus piirteitä ja kirjoittavat tutkimuksestaan artikkelissa *The Personality Characteristics of Methodist Ministers: Feminine Men and Masculine Women?*. (2000, N=1339) Tutkimuksen tulokset tukevat kantaa, että pappuus olisi houkutteleva erityisesti miehille, jotka arvostavat ja edustavat hellämielisiä persoonallisuuden piirteitä, jotka monesti mielletään feminiinisiksi ja toisaalta naisille, jotka arvostavat ja edustavat tasapainoisia persoonallisuuden piirteitä, jotka monesti mielletään puolestaan maskuliinisiksi. Robbins & Francis & Haley & Kay 2000, 123–127.

pappeihin kohdistuvat tungettelevat vaatimukset vaikuttavat enemmän hänen omaan subjektiiviseen hyvinvoinnin tunteeseensa kuin hänen asenteeseensa pappeutta kohtaan.²⁶

Papin työn ja roolin jakautuessa useisiin eri osiin (esimerkiksi saarnaajaan, opettajaan, hallinnon hoitajaan ja sosiaalityöntekijään), saattaa näiden osien välille syntyä roolikonflikti, joka johtuu kahden tai useamman sosiaalisen roolin yhtäaikaista esiintymisestä samalla henkilöllä. William K. Kay on tutkinut roolikonfliktien esiintymistä brittiläisten helluntailaispastoreiden²⁷ keskuudessa. Tutkimuksessa pappeja pyydettiin arvottamaan roolinsa osia, joiden voidaan katsoa osaltaan muodostuvan papin työn eri osa-alueista, tärkeysjärjestykseen ja tämän jälkeen arvioimaan, missä määrin tärkeinä muut nämä roolin osat näkevät. Papit arvottivat työnsä osa-alueita samaan järjestykseen sekä omasta näkökulmastaan että arvioidessaan toisten, kuten seurakuntalaisten odotuksia. Tutkimuksen tulosten mukaan roolikonfliktien esiintyminen oli yleisempää nuorempien pappien keskuudessa: vanhempi pappi ikään kuin ohjaa seurakuntaansa kun taas nuorempi pappi voi tuntea seurakunnan ohjailevan häntä ja hänen tekemisiään.²⁸ Tässäkin tapauksessa seurakuntalaisten odotukset siis vaikuttavat papin toimintaan ja kokemukseen papin roolista ja siksi on tärkeää hankkia objektiivista tietoa odotusten asettajilta itseltään, jotta papit eivät turhaan tuskailisi omien subjektiivisten käsitystensä kanssa.

Myös Susanne C. Monahan on pohtinut pappien kokemuksia roolistaan ja erityisesti heidän kokemaansa epävarmuutta roolinsa suhteen. Epävarmuutta roolista esiintyy, kun rooliin kohdistuvat odotukset ovat epäselviä eikä henkilöllä, joka roolia suorittaa, ole selvyttä siitä, kuinka odotukset täytetään. Monahan raportoi toteuttamansa kyselytutkimuksen tuloksia artikkelissa *Role ambiguity among protestant clergy: Consequences of the activated laity*. Monahanin mukaan mitä enemmän papilla on tavallisen papintyönsä ohella hallinnollisia tehtäviä, sitä enemmän hän kokee epävarmuutta roolistaan ja siitä, miten hänen kulloinkin tulisi toimia. Monahan toteaa, että toisin kuin olisi saattanut luulla, aktiivimaallikot eivät lisää papin roolin epäselvyyttä, vaan auttavat selkeyttämään sitä, osallistuessaan aktiivisesti hallinnolliseen toimintaan, jolloin pappi voi keskittyä papillisiin perustehtäviinsä. Myös selkeä työnkuva, pitkään samassa paikassa työskentely sekä asiaan erikoistunut koulutus auttavat poistamaan rooliin liittyviä epävarmuustekijöitä ja selkiyttämään rooliin kohdistuvia odotuksia ja niiden täyttämistä.²⁹ Tällaisen rooliin liittyvän epävarmuuden poistamiseksi on siis tärkeää kartoittaa ja selvittää tiettyyn rooliin – tässä tapauksessa papin rooliin – kohdistavia odotuksia, jotta roolissa olevan henkilön olisi helpompi toimia roolissaan ja täyttää siihen kohdistuvia odotuksia.

Pappeutta ja siihen liittyviä odotuksia ei ole tutkimuksissa kartoitettu ainoastaan papeilta itseltään kysyen vaan myös mahdollisilta tulevilta papeilta – teologian ylioppilailta – on kartoitettu heidän pappiskuvaansa ja heidän käsityksiään pappisvirasta ja siihen liittyvistä odotuksista. Mari Vihinen (2001) tutki pro gradu -tutkielmassaan teologian ylioppilaiden pappiskuvaa. Tutkimus suoritettiin postikyselynä ja otos koostui Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan perustutkinto-opiskelijoista (N=224). Vihisen mukaan teologian ylioppilaat pitivät pappeja melko huomaavaisina, myötämielisinä, henkisesti vahvoina, pätevinä työntekijöinä, hyväntahtoisina ja ulospäin suuntautuneina, mutta myös uupuneina ja hiukan pysähtyneinä. Ennen kaikkea vastaajien sukupuoli selitti käsityksiä pappien persoonasta. Naisten käsitys pappien persoonasta oli hiukan positiivisempi kuin miesten.³⁰

²⁶ Lee 1999, 477–488.

²⁷ *British Pentecostal ministers*.

²⁸ Kay 2000, 119–124.

²⁹ Monahan 1999, 79–94.

³⁰ Vihinen 2001. Myös Ruotsissa on tehty samantyyppistä tutkimusta teologian opiskelijoiden joukossa kartoittaen heidän käsityksiään pappeudesta ja erityisesti pappiskoulutuksesta. Else-Maj E. Falkin

Sen lisäksi, että pappetta ja siihen kohdistuvia odotuksia on kartoitettu nykyisiltä ja mahdollisilta tulevilta papeilta itseltään on tutkimuksissa selvitetty myös muiden tahojen käsityksiä pappudesta sekä niiden pappeihin kohdistamia odotuksia. Kirkon ja papin paikkaa yhteiskunnassa on kartoitettu lehtikirjoittelun pohjalta sisällön analyysin keinoin.³¹ Pappetta ja siihen kohdistuvia odotuksia on tutkittu myös haastattelemalla: Heli Mäntylä on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan Pappi yritykseen? (2000) työpaikkapappiin kohdistuvia odotuksia. Tutkimuksessa oli mukana kahdeksasta yrityksestä Koillis-Helsingistä ja Länsi-Vantaalta henkilöstöpäällikkö, työntekijä ja työterveyshuollon edustaja. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena teemahaastatteluna. Mäntylän mukaan ennakkoluulot työpaikkapappia kohtaan olivat yllättävän suuret, mutta niistä huolimatta haastateltavat uskoivat papin lähestymisen olevan nykyaikana helpompaa. Mäntylän tutkimuksen mukaan hyvä työpaikkapappi on empaattinen, luottamusta herättävä ja helposti lähestyttävä kuuntelija.³² Maria Talola (2002) on niin ikään pro gradu -tutkielmassaan kartoittanut haastattelujen pohjalta Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispojen pappiskandidaateille asettamia odotuksia. Aineistosta nousi kolme teemaa, jotka sisältyvät kaikkien piispojen odotuksiin: ensiksi pappiskandidaatin odotettiin olevan sitoutunut kutsuun vastaaja – pappiskandidaatin odotetaan tuntevan kutsumusta kirkon työhön, toiseksi inhimillinen esimerkki – pappiskandidaatin tulee olla tavallista elämää elävä suvaitsevainen ihminen, joka pystyy työskentelemään erilaisten ihmisten kanssa ja elää siten, että hän ei herätä pahennusta ja kolmanneksi virkansa tasalla – papin on pystyttävä hoitamaan virkansa edellyttämät tehtävät ja viran hoidon kannalta tärkeinä ominaisuuksina piispat pitivät sosiaalisuutta ja avoimuutta.³³

On mielenkiintoista huomata, että teologian ylioppilaiden, eli juuri noiden mahdollisten pappiskandidaattien, pappiskuva noudattelee samoja pääpiirteitä kuin piispojen odotukset: myötämielinen ja ulospäin suuntautunut, pätevä työntekijä.³⁴ Aiemman tutkimuksen pohjalta nousee kuitenkin käsitys, että papit kokevat seurakuntalaisten heihin kohdistamat odotukset henkisesti rasittavina. Eroavatko seurakuntalaisten tai laajemmin kaikkien suomalaisten käsitykset pappudesta ja heidän pappiin kohdistamansa odotukset radikaalisti niistä, joita tulevilla papeilla itsellään on tai joita heidän työnantajansa heille asettavat?

Tämän tutkimuksen kannalta kaikkein merkittävimmät aiemmat tutkimukset ovat niitä, joissa seurakuntalaisilta itseltään kartoitetaan heidän käsityksiään papeista ja heidän pappeihin kohdistamia odotuksia. Kirkon tutkimuskeskus on tehnyt yhdessä ja teettänyt eri tahoilla kysely- ja haastattelututkimuksia,

joissa on muiden asioiden lisäksi kartoitettu suomalaisten käsityksiä ja asenteita kirkkoa kohtaan. Tällaisia tutkimuksia ovat muiden muassa Gallup Ecclesiastica -tutkimukset,

tutkimuksen tuloksia esitellään artikkelissa Präst-blivande och präst-varande Ruotsin kirkon tutkimuskeskuksen Tro & Tanke -sarjan julkaisussa Prästutbildning i förändring. Falk 2001, 25–104.

³¹ Tuija Kruus (1989) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan papin ongelmia ja papin saamaa tukea lehdistössä. Hänen mukaansa pappien vaikeimmat ongelmat liittyvät työ- ja vapaa-aikaan, mutta myös heihin kohdistuvat odotukset aiheuttavat paineita. Kruus 1989, 18, 25.

Saara Pasonen (2002) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut puolestaan sitä, millaisia merkityksiä kirkolle annetaan eri yhteyksissä ja sitä mikä on kirkon paikka yhteiskunnassa – eli sitä, mitä yhteiskunta kirkolta odottaa. Pääasiassa kirkon toivottiin ottavan kantaa moraalisiin kysymyksiin, mutta pysymään erossa raha-asioista. Toisaalta todettiin kirkon määritelmän olevan käymistilassa, joten voisi ajatella myös sen työntekijöihin kohdistuvien odotusten olevan muuntuvia. Pasonen 2002, 71–80.

³² Mäntylä 2000.

³³ Talola 2002, 71–73.

³⁴ Vihinen 2001.

jotka ovat Suomen Gallup Oy:n Kirkon tutkimuskeskuksen toimeksiannosta keräämien tutkimusaineistojen pohjalta laadittuja. Gallup Ecclesiastica tutkimusaineisto kerätään tavallisesti neljän vuoden välein kirkon nelivuotiskertomusta varten. Viimeisin Gallup Ecclesiastica -tutkimus on vuodelta 2003 (N=1003). Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suomalaisten uskonnollisuutta, kirkollista osallistumista sekä suhtautumista kirkkoihin ja uskonnollisiin yhteisöihin.³⁵ Suomalaisten suhtautumisen kirkkoihin ja uskonnollisiin yhteisöihin voi ajatella heijastavan myös suomalaisten suhtautumista kirkon työntekijöihin.

Samojen, edellä esitettyjen tahojen yhteistyönä on syntynyt myös vuonna 1988 tutkimus Papin ja seurakunnan imago. Tutkimuksessa haastateltiin 502 henkilöä, jotka edustivat Suomen 15 vuotta täyttäneitä väestöä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Mukana vastaajajoukossa olivat myös muuhun kuin evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvat ja kirkkoon kuulumattomat. Vastaajien positiiviseksi osoittautunutta pappiskuvaa kartoitettiin 24 adjektiiviparin avulla.³⁶

Osittain samoja adjektiivipareja käytti Kari Salonen tämän tutkimuksen johdannossa mainitussa tutkimuksessaan koskien seurakuntalaisten pappiin kohdistamia odotuksia: Papin rooli, Seurakuntapappiin kohdistuvat odotukset Helsingissä ja Raahessa (1992). Tutkimuksen tehtävänä oli luoda yleiskuva seurakuntalaisten odotuksista seurakuntapappia kohtaan Helsingissä ja Raahessa. Tutkimusaineisto hankittiin postikyselynä ja näin hankittua aineistoa vertailtiin kahteen valtakunnalliseen kyselytutkimukseen. Tällä pyrittiin selvittämään vastaajien pappiskuvaa, papin työn osa-alueiden tärkeyttä, papin eri persoonallisuuden piirteiden tarpeellisuutta ja haitallisuutta, sekä papille vastaajien mielestä sopivaa ja sopimatonta käyttäytymistä eli papin rajoja. Tutkimuksen avulla syntynyt yleiskuva pappiin kohdistuvista odotuksista on seuraavanlainen: pappia pidetään muuten miellyttävänä, mutta osittain pysähtyneenä. Häneltä vaaditaan eniten ihmisläheisyyttä ja toiseksi puolueettomuutta, mutta ei niinkään hengellistä ja moraalista nuhteettomuutta. Persoonallisuuden piirteistä empaattisuus on tarpeellisempaa kuin jämäkkyys. Salonen päättelee tutkimustulostensa perusteella, että pappiin kohdistuvat odotukset ovat osittain keskenään ristiriitaisia, joten hänen mukaansa ei ole ihme, jos papit kokevat odotusten paineen vaikeana. Odotuksia on myös niin paljon, että niitä kaikkia on mahdoton täyttää.³⁷

Pohtiessaan myöhemmän tutkimuksen mahdollisuuksia oman aihepiirinsä tiimoilta Salonen toteaa, että myöhemmällä tutkimuksella olisi mahdollista tarkentaa hänen tutkimuksessaan muodostunutta yleiskuvaa seurakuntalaisten odotuksista ja testata muotoutuneita malleja ja ajatuksia valtakunnallisella otoksella.³⁸ Tästä toteamuksesta nousevat motiivit tämän tutkimuksen toteuttamiseen. Tässä tutkimuksessa laajennetaan Salosen tutkimusta Helsingin ja Raahen kattavasta koko Suomen kattavaksi. Salosen tutkimuksen toimiessa metodisena mallina ja vertailututkimuksena on mielenkiintoista nähdä, missä määrin hänen tutkimuksestaan nousevat ajatukset ovat päteviä koko Suomen laajuudessa ja missä määrin näiden tutkimusten välillä kulunut aika on mahdollisesti muuttanut seurakuntalaisten tai tässä tapauksessa suomalaisten yleensä pappiin kohdistamia odotuksia.

³⁵ Kääriäinen & Niemelä & Ketola 2003, 278. Tässä tutkimuksessa käytetään vertailu aineistona Gallup Ecclesiastica -tutkimuksista vuonna 1999 toteutettua (N=992), koska vuoden 2003 tutkimuksen tulokset eivät olleet julkisessa levityksessä tämän tutkimusraportin kirjoittamisen aikaan.

³⁶ Papin ja seurakunnan imago 1988.

³⁷ Salonen 1992, 20–111.

³⁸ Salonen 1992, 111.

Kansainvälistä näkökulmaa ja vertailukohtaa tutkimukselle antaa yhdysvaltalaisen katolilaisten pappeihinsa kohdistamia odotuksia tutkinut R.T. Reilly, joka pohtii tuloksiaan artikkelissa *Great expectations: what Catholics want from their priests*. Reillyn mukaan katolilaiset odottavat pappiensa olevan kypsiä hengellisiä johtajia, osaavia hallinnollisia johtajia ja myötätuntoisia oppaita. Katolilaiset odottavat pappien olevan myös lahjakkaita puhujia ja opettajia ja omistautuvat väsymättömästi välittämään seurakunnastaan.³⁹ On mielenkiintoista vertailla kahden eri kirkkokunnan pappeihin kohdistuvia odotuksia: kohdistavatko katolilaiset pappeihin hyvin erityyppisiä odotuksia kuin suomalaiset?

Bengt Åberg ja Thorleif Pettersson ovat puolestaan vuonna 1981 laatineet tutkimuksen, jossa he ovat tutkineet seurakuntalaisten ja pappien käsityksiä papin roolista ja pappiin kohdistuvista odotuksista Ruotsissa, Lundin hiippakunnassa. Kyselyyn vastasi sekä Lundin hiippakunnan alueelle kuuluvia Ruotsin kirkon jäseniä sekä hiippakunnassa työskenteleviä pappeja. Tarkoituksena oli saada sekä subjektiivista että objektiivista tietoa pappiin kohdistuvista rooliodotuksista. Tutkimuksen tuloksia Åberg ja Pettersson raportoivat teoksessa *Identitet och roll: präst – församling – samhälle*.⁴⁰ Tutkimuksen mukaan seurakuntalaiset näkevät papin tavallisena kristittynä ihmisenä, joka antaa merkityksiä pelastukselle sen sijaan että neuvoisi yhteiskunnallisissa kysymyksissä.⁴¹ On mielenkiintoista nähdä miten tämä on suhteessa suomalaisten käsitykseen siitä, mitä papin tulisi tehdä ja mitä taas ei.

Pohjoismaalaista näkökulmaa ja vertailukohtaa laajemmin saadaan tutkimukseen pohtimalla ja vertailemalla tämän tutkimuksen tuloksia *Religious and moral pluralism* - tutkimuksen (RAMP) pohjoismaalaiseen aineistoon, jota on esitelty yhteispohjoismaalaisessa teoksessa *Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska religiösa modellen*. Erityisesti Göran Gustafssonin artikkeli, jossa hän pohtii sitä, millainen kirkon tulisi pohjoismaalaisten mielestä olla, tarjoaa mielenkiintoisen vertailukohtan tämän tutkimuksen tuloksiin siitä, millainen papin vastaajien mielestä tulisi olla: onko kirkko yhtä kuin sen työntekijät ja millaisessa suhteessa suomalaisten pappeihin kohdistamat odotukset ovat kaikkien pohjoismaalaisten kirkkoon kohdistamiin odotuksiin?⁴²

1.3. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

1.3.1. Rooliteoria ja roolin käsite

Rooliteorioista puhuttaessa käytetään neljää keskeistä käsitettä: positio (asema), odotukset, käyttäytyminen ja rooli.⁴³ **Positiolla** tarkoitetaan tiettyä paikkaa sosiaalisten suhteiden verkossa. Positiota kutsutaan myös roolikategoriaksi siksi, että sen muodostaa samanlaisissa sosiaalisissa suhteissa olevien yksilöitten luokka. Siten esimerkiksi äiti tai pappi on eräs positio, sillä olipa tässä asemassa mikä yksilö tahansa, häntä yhdistävät muissa asemissa oleviin yksilöihin määrätyt sosiaaliset suhteet.⁴⁴ Positio edellyttää siis

³⁹ Reilly 1989, 22–28.

⁴⁰ Åberg & Pettersson 1981, 72–73.

⁴¹ Toisaalta taas papit itse kokivat tehtäväkseen uskonnon opettamisen ja evankelioinnin ja vähiten omakseen he kokivat roolin, jossa edustavat rajoittuneita ja traditionaalisia kirkollisia kysymyksiä. Åberg & Pettersson 1981, 125.

⁴² Gustafsson & Pettersson 2000, 9–33.

⁴³ Trost & Levin 1996, 127–128.

⁴⁴ Rainio & Helkama 1974, 223.

aina toisia positioita, jotka ovat suhteessa ensimmäiseen. Esimerkiksi äiti on positio vain siinä tapauksessa että positio lapsi on olemassa tai pappi on positio vain siinä tapauksessa, että positio seurakuntalainen on olemassa. **Odotukset** tarkoittavat tässä niitä normeja ja sääntöjä joiden mukaan henkilön tulee käyttäytyä tietyssä positiossa.⁴⁵ Näitä tiettyyn positioon kohdistuvia odotuksia nimitetään myös rooliodotuksiksi. Rooliodotukset ovat luonteeltaan normatiivisia ja ne sisältävät vaatimuksia yksilön käyttäytymisen suhteen.⁴⁶ Voidaan esimerkiksi ajatella, että äidin positiossa toimivalta odotetaan, että hän huolehtii siitä, että lapset saavat ruokaa ja ovat asianmukaisesti vaetetettuja. Samalla tavoin papin positiossa toimivalta voidaan odottaa, että hän julistaa Jumalan sanaa tai kohtaa seurakuntalaisiaan toimituskeskusteluissa. **Käyttäytymisellä** tarkoitetaan tässä sitä mitä teemme tai emme tee, mitä sanomme tai emme sano, mitä ajattelemme tai jätämme ajattelematta.⁴⁷ **Rooli** voidaan määritellä prosessina, joka liittyy positioihin, odotuksiin ja siitä seuraavaan käytökseen:

1. Yksilöllä on tietty **positio** ryhmässä.
2. Yksilö havainnoi (tietoisesti tai tiedostamattaan) tiettyyn positioon kohdistettuja **odotuksia**.
3. Tämä saa aikaan yksilössä prosessin.
4. Tämä prosessi on **rooli**.
5. Prosessi johtaa siihen, että yksilö **käyttäytyy** tavalla tai toisella suhteessa rooliinsa, ei välttämättä noudattaen positioon kohdistuvia odotuksia.⁴⁸

Sosiaalisesta roolista puhuttaessa on aina otettava huomioon eri rooleissa olevien henkilöiden väliset molemminpuoliset odotukset – tässä tapauksessa papin ja hänen seurakuntalaistensa väliset. Vastavuoroisuus on siis tärkeä roolin tuntomerkki.⁴⁹

Moniin tehtäviin liittyy eräänlaisia roolikasaumia, kun yhdellä henkilöllä on useampi kuin yksi rooli. Näin ollen ei voida olettaa että henkilöön kohdistuvat odotukset olisivat aina yhtenäisiä.⁵⁰ Yksilön samaistuessa eri rooleihin ja viitekehyksiin hän voi tuntea paineita ristiriitaisista odotuksista johtuen.⁵¹

Tässä tutkimuksessa rooli⁵² ymmärretään tietyllä yksilöllä ryhmässä olevaan positioon kohdistuvien odotusten aikaansaamana prosessina. Tämä prosessi johtaa siihen, että yksilö käyttäytyy tavalla tai toisella suhteessa rooliin, ei välttämättä noudattaen positioon kohdistuvia odotuksia. Yksilön positioon kohdistuvat odotukset koostuvat normeista ja säännöistä, mutta niihin liittyy myös erilaisia uskomuksia ja subjektiivisia käsityksiä.⁵³

Edellä esitetty roolin määritelmä on valittu käytettäväksi, koska se on käyttökelpoisen tämän tutkimuksen tutkimusintressin kannalta. Tässä tutkimuksessa mielenkiinto rooleissa kohdistuu erityisesti papin rooliin. Meredith McGuire määrittää pappia seuraavasti: Pappi on kuka tahansa uskonnollinen toimija jonka rooli on harjoittaa vakiintunutta uskontoa –

⁴⁵ Trost & Levin 1996, 127–128.

⁴⁶ Rainio & Helkama 1974, 223.

⁴⁷ Trost & Levin 1996, 127–128.

⁴⁸ Trost & Levin 1996, 127–128.

⁴⁹ Allardt 1983, 60–61.

⁵⁰ Allardt 1983, 61.

⁵¹ McGuire 1997, 203.

⁵² Roolin käsitteen määrittelyssä on myös muita tapoja: rooli voi myös tarkoittaa sellaista ryhmän jäsenen käyttäytymistä, jota häneltä odotetaan tai tiettyyn asemaan liittyviä normeja. Helkama & Myllyniemi & Liebkind 1998, 265–268.

⁵³ Trost & Levin 1996, 127–128.

suorittaa perinteiset rituaalit, käytänteet ja uskomukset.⁵⁴ Papin tulee ”olla jumalaapelkäävä ja kristillisestä elämästään tunnettu konfirmoitu kirkon jäsen”.⁵⁵ Näin juhlallisesti todetaan Kirkkojärjestyksessä.

Ei kuitenkaan riitä, että pappi täyttää nämä vaatimukset. Tämän lisäksi hänen on muistettava, ettei pappisvirkaa harjoiteta omaa itseään varten, vaan pappi on olemassa seurakuntaa ja kaikkia ihmisiä varten. Tämä tehtävän julkisuus tuo papin työhön erityisen ulottuvuuden: papin tulee niin opetuksessaan kuin elämässään olla esikuva seurakunnalle.⁵⁶ Tällainen papin rooliin liittyvä esikuvallisuuden vaatimus tuo tullessaan monia odotuksia koskien sekä papin työtä että vapaa-aikaa. Näitä odotuksia ei välttämättä aina ole helppo täyttää eikä hyväksyä ja ne voivat tuntua rasitteelta.⁵⁷ Voidaan myös kysyä, onko niitä kaikkia edes tarpeellista pystyä täyttämään? Papinvirassa oleva ihminen elää monien ristiriitaisten rooli-odotusten paineessa. Hän voi olla opettaja, saarnaaja, Jumalan sanan julistaja, esimies tai alainen. Toisaalta hän voi olla myös puoliso, vanhempi, ystävä tai naapuri. Kaikissa näissä eri tilanteissa häneen kohdistuu erilaisia, ristiriitaisiakin odotuksia. Papinviran haltijalle asetetaan paljon odotuksia ja toiveita, joiden liittyminen hänen tehtäviinsä ei aina ole selvää: On odotuksia siitä, mitä pappi voi olla tai tehdä ja mitä taas ei.⁵⁸ Salosen tutkimuksen perusteella muodostuu papille seurakuntalaisten odotusten pohjalta seuraavanlainen toimintaohje: ”Papin pitäisi olla ihmisläheinen, tulla ihmisten pariin, kuunnella ja auttaa. Sen sijaan pappi ei saisi eristäytyä.”⁵⁹

1.3.2. Modernisaatioteoria

Anthony Giddens toteaa kirjassa *Nykyajan jäljillä* vuodelta 1995 maailman elävän siirtymäkautta. Hänen mukaansa modernit instituutiot leviävät laajemmalle globalisoitumisen myötä ja traditioita problematisoidaan. Traditioiden kyseenalaistaminen on olennainen osa modernisaatio prosessia. Traditio nojaa ”vartijoihin” ja sen sisällöllä on yhtä aikaa moraalista ja emotionaalista sitovuutta. Näitä tradition vartijoita voisi verrata nyky-yhteiskunnan asiantuntijoihin. Kun traditiot murenevat modernisaatiokehityksen vaikutuksesta, perimmäiset auktoriteetit katoavat. Asiantuntija-asema on jokaisen tavoitettavissa. Henkilöiden kohdatessa asiantuntemuksen taso määrittää toisen asiantuntijaksi, toisen maallikoksi. Tämän seurauksena syntyy useita auktoriteetteja. Enää ei ole olemassa super-asiantuntijoita, vaan useita asiantuntijoita, joista on valittava ketä kuunnellaan. Giddensin mukaan kaikki asiantuntijat muuttuvat maallikoiksi kun joutuvat kohtaamaan elämäämme nykyisin vaikuttavan asiantuntemuksen alojen moninaisuuden. Eräät asiantuntemuksen alat näyttävät olevan siinä määrin osa ihmisten elämää, että ne vaikuttavat järkkymättömiltä, mutta silti ne ovat joka hetki riippuvaisia niihin kohdistuvan

⁵⁴ McGuire 1997, 244.

⁵⁵ KJ 5:2

⁵⁶ Huovinen & Jolkkonen 1997, 6.

⁵⁷ Salonen 1992, 11. Ammattirooliin liittyviä odotuksia pohti myös Pontus Salmi ja tukeutuu argumentissaan Risto Honkosen liseniaatti tutkimukseen *Ammatillinen sosialisaatio kvalifikaatioiden ja identiteetin hankintaprosessina*. Esimerkkinä poliisin ammatti, vuodelta 1992, seuraavasti: Tämän saman havainnon on tehnyt Honkonen tutkiessaan poliisikokelaiden ammatti-identiteetin muodostumista. Honkonen toteaa: ”Erityisen ongelmallisia tällaiset sosiaaliset rajoitteet ovat todennäköisesti ammateissa, joihin on totuttu liittämään ”mallikansalaisuuden” leima. Tällaisia ovat esim. opettajan, papin ja poliisin ammatit. Tämän tutkimuksen aineisto osoittaa, että suurin osa tulevista poliiseista on etukäteen tietoinen muita tiukemmasta sosiaalisesta kontrollista ja osa on kokenut sen kiusallisena jo ammatillisen peruskoulutuksen aikana.” Salmi 2001, 148.

⁵⁸ Kruus 1989, 17–24.

⁵⁹ Salonen 1992, 99.

yleisen luottamuksen jatkuvuudesta. Vaikka modernius Giddensin mukaan tuhoaa tradition, ei jälkitraditionaalinen järjestys moderneimmissakaan yhteiskunnissa johda traditioiden täydelliseen katoamiseen. Traditioita vaaditaan selittämään itseään: ne säilyvät vain niin pitkään kuin ne on mahdollista perustella diskursiivisesti ja ne ovat valmiita käymään avoimeen keskusteluun muiden vaihtoehtoisten toimintatapojen kanssa.⁶⁰

Näyttää siltä, että kirkko ja sen työntekijät olisivat eräitä nykyajan monista asiantuntijoista, joiden olemassaolo on riippuvainen niihin kohdistuvan yleisen luottamuksen jatkuvuudesta. Tämän toteaminen tehnee kirkon joka neljäntenä vuonna toteutettavan Gallup Ecclesiastica -tutkimuksen merkityksen ja tarkoituksen ymmärrettäväksi: tutkimuksessa selvitetään pitkällä aikavälillä suomalaisten luottamuksen kehitystä evankelisluterilaiseen kirkkoon. Selvittääkö kirkko näin omia olemassaolon mahdollisuuksiaan tulevaisuudessa?

Tämän tutkimuksen vertailukohtina toimii siis reilu vuosikymmen sitten toteutettu kyselytutkimus, jossa esiintyneet kysymykset on soveltuvin osin sisällytetty tämän tutkimuksen pohjana olevaan kyselyyn. On mielenkiintoista tutkia missä määrin, jos lainkaan, suomalaisten suhtautuminen pappeihin kirkon edustajina on muuttunut – onko modernisaatiokehityksellä ollut havaittavaa vaikutusta suomalaisten pappeihin kohdistamiin odotuksiin. Miten perimmäisten traditioiden mureneminen ja asiantuntijuuden erityistyminen on vaikuttanut? Ovatko papit vain oman alansa asiantuntijoita vai onko heillä sanansa sanottavana muihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin tai ihmisten elämään? Vai tarvitaanko pappeja auktoriteetteina tai asiantuntijoina enää lainkaan?

1.4. Tutkimustehtävä

Tämän tutkimuksen tehtävänä on tutkia millaisia odotuksia suomalaiset kohdistavat pappiin ja miten nämä odotukset ovat muuttuneet viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämä tutkimustehtävä tarkentuu seuraaviin kysymyksiin:⁶¹

- a. Millainen pappi on suomalaisten mielestä?
- b. Mitä papin työn osa-alueita suomalaiset pitävät tärkeimpinä?
- c. Mitä persoonallisuuden piirteitä pidetään papille haitallisina ja mitä tarpeellisina?
- d. Mitä pappi suomalaisten mielestä saa tehdä ja mitä papin ei pitäisi tehdä?
- e. Mitkä taustamuuttujat selittävät suomalaisten odotuksia?
- f. Odottavatko ihmiset papilta samoja asioita ja samassa määrin kuin reilu kymmenen vuotta sitten?

Näiden kysymysten avulla on tarkoitus kartoittaa yleiskuvaa siitä millainen pappi suomalaisten mielestä on ja sitä millainen hänen tulisi olla: mitä hän saa tehdä ja mitä taas

⁶⁰ Giddens 1995, 84–140.

⁶¹ Kysymykset a–e mukailevat soveltuvin osin Salosen (1992) tutkimukselleen asettamia kysymyksiä.

ei. Tässä tutkimuksessa papit ymmärretään evankelis-luterilaisen kirkon papeiksi. Heitä käsitellään yhtenä ryhmänä, johon kuuluvat kaikki papit, eivät vain seurakuntatyössä olevat. Salosen mukaan seurakuntalaisilla tai suomalaisilla yleensä ei todennäköisesti ole kovin selkeää kuvaa siitä, mikä ero on seurakuntapapeilla ja muilla papeilla,⁶² näin ollen voidaan olettaa, että tässä tutkimuksessa esille tulevat asiat pätevät jossain määrin kaikkien pappien osalta – myös siis sellaisten, jotka eivät tee yleistä seurakuntatyötä. Tutkimuksessa esille tulevat asiat lienevät siis päteviä myös esimerkiksi uskonnonopettajina, kristillisten yhdistysten palveluksessa, kirkon hallintotehtävissä, sairaalasielunhoitajina, perheneuvojina, sotilas- ja vankilapappeina, teologisessa tiedekunnassa ja myös kirkollisen työn ulkopuolella toimivien pappien osalta. Tutkimuksessa ei erotella mies- ja naispappeihin kohdistuvia odotuksia, vaan tässäkin tapauksessa papit ymmärretään yhtenä ryhmänä.

⁶² Salonen 1992, 15.

2. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1. Aineiston hankinta

Roolien olemassaoloa ja niihin liittyviä rooliodotuksia voidaan siis tutkia kolmella eri tavalla: havainnoimalla vuorovaikutusta aidoissa tilanteissa, havainnoimalla vuorovaikutusta järjestetyissä ja kontrolloiduissa laboratorio-olosuhteissa tai suorittamalla kysely tai haastattelu pyytäen vastaajia kuvaamaan omaa tai toisten roolia. Viimeisin on tutkimusekonomisista syistä yleisimmin käytetty. Tässä tutkimuksessa pappiin kohdistuvia odotuksia päätettiin tutkia kyselylomaketta käyttäen. Näin toimittiin, koska tutkimuksen tulokset haluttiin saada yleistettäviksi ja kaikkia suomalaisia koskeviksi. Tämän tutkimusmetodin valinta mahdollisti myös tämän tutkimuksen vertailun Salosen vuonna 1992 julkaistuun tutkimukseen. Nämä eivät olisi mahdollistuneet havainnoinnin tai haastattelujen keinoin.

Tutkimuksessa käytetty aineisto kerättiin kyselylomakkein marras–joulukuussa vuonna 2003. Kyselylomakkeet lähetettiin saatekirjeineen¹ tuhannelle satunnaisesti valitulle suomalaiselle. Vastaanottajien poiminnan suoritti Novo Group Oyj Väestörekisterin väestötietokannasta. Poiminta suoritettiin satunnaisotannalla. Tällä otantamenetelmällä haluttiin taata se, että jokaisella suomalaisella olisi yhtä suuri todennäköisyys tulla valituksi otantaan ja näin ollen vastaajajoukko edustaisi koko Suomen kansaa. Otantaa rajattiin kuitenkin jonkin verran seuraavasti: vastaajajoukko rajattiin iältään 15–75-vuotiaisiin.² 15-vuotiaat valittiin mukaan vastaajajoukkoon siksi, että kyseisestä ikäluokasta noin 90 prosenttia osallistuu rippikouluun³ ja heillä voi täten olettaa olevan itsenäinen, vanhemmistaan erillinen käsitys papeista. Yli 75-vuotiaat haluttiin rajata tutkimuksen ulkopuolelle, koska oletettiin, etteivät kaikki sen ikäiset enää pysty terveydellisistä syistä itsenäisesti vastaamaan kyselyyn. Toinen vastaajajoukon rajoitus oli, että otanta suoritettiin kaikissa Suomen kunnissa Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Ahvenanmaa jätettiin otannan ulkopuolelle, koska näin on toimittu myös tutkimuksissa, joita on tarkoitus käyttää vertailupohjana tähän tutkimukseen, esimerkiksi Gallup Ecclesiastica 1999:ssa.

2.2. Käytetyt mittarit

Tässä tutkimuksessa käytetyillä mittareilla pyrittiin selvittämään pappiin kohdistuvia rooliodotuksia kyselytutkimuksen keinoin. Käytetyt mittarit ovat monilta osin lainattu Kari Salosen Papin rooli tutkimuksesta (1992) ja ne ovat osin identtisiä. Näin on toimittu, koska kyseisten tutkimusten on tarkoitus olla keskenään vertailtavissa viimeisen vuosikymmenen aikana mahdollisesti tapahtuneiden muutosten selvittämiseksi ja kun mittarit säilytetään

¹ Suomenruotsalaisille vastaajille saatekirje toimitettiin ruotsiksi. Kyselykaavake oli kuitenkin kaikissa tapauksissa suomenkielinen.

² Väestörekisterikeskuksesta pyydettiin otosta, johon sisältyisi 15–75-vuotiaat vastaajat. Saatu otos kattoi kuitenkin 15–74-vuotiaat Suomen kansalaiset. Ilmeisesti väestörekisterikeskuksen käyttämä otanta jakaa henkilöt ikähaarukoihin kymmenen vuoden väliköillä.

³ Esimerkiksi vuonna 2000 koko suomessa 15-vuotiaiden ikäluokasta 90,4 % suoritti rippikoulun. Niemelä 2002, 67.

muuttumattomina, vertailtavuus säilyy oletettavasti paremmin ja tulkinnanvaraisuus vähenee.

Aineiston keräämiseen käytettiin kyselylomaketta. Liitteenä olevaan kyselylomakkeeseen (Liite 5) on liitetty kirjain-numerotunniste (x1,x2,x3...), jotta mittareiden muodostaminen olisi helpommin selitettävissä. Kyseiset tunnisteet eivät kuitenkaan olleet näkyvillä vastaajille lähetetyssä kyselylomakkeessa. Näin toimittiin, koska kyselylomake haluttiin pitää mahdollisimman selkeänä ja vastaajille ymmärrettävänä.

Kyselylomakkeen **1. mittarissa** pyrittiin selvittämään sitä, millainen pappi suomalaisten mielestä on. Mittarissa on 20 vastakohtaista adjektiivi- ja ilmaisuparia, joista seitsemän on poimittu Kirkkomonitor 1999 tutkimuksen mittarista⁴, jolla kartoitettiin suomalaisten mielikuvia evankelis-luterilaisesta kirkosta ja loput kolmetoista on poimittu Kari Salosen tutkimuksessaan käyttämästä semanttisen differentiaalilin⁵ mittarista (1992)⁶. Vastaajat ilmaisivat kantansa viisiportaista asteikkoa käyttäen valiten numeron lähempää ilmaisua tai adjektiivia, joka heidän mielestään paremmin kuvasi sitä, millaisia papit heidän mielestään ovat. Salonen ohjeisti oman vastaavantuypin mittarinsa siten, että esimerkiksi vastaparilla suvaitsematon–suvaitsevainen 1=erittäin suvaitsematon, 2=melko suvaitsematon, 3=en osaa sanoa, 4=melko suvaitsevainen ja 5=erittäin suvaitsevainen. Tätä instruktiota ei kuitenkaan koettu mittarin tarkoitusta vastaavaksi ja se muutettiin. Malli käytettyyn ohjeistukseen otettiin Kirsi Tirrin ja Arto Kallioniemen suorittamasta tutkimuksesta, jossa kartoitettiin luokanopettajiksi opiskelevien käsityksiä uskonnosta koulun oppiaineena.⁷ Käytetyn asteikon numeroille ei siis annettu valmiita määreitä, vaan ne oli tarkoitus mieltää toisiaan seuraaviksi ja välimatkoiltaan yhtä suuriksi.⁸ Mari Vihinen käyttää samoja ja samankaltaisia adjektiivipareja pro gradu -tutkielmassaan Teologian ylioppilaiden pappiskuva (2001). Hän on kuitenkin säilyttänyt Salosen käyttämän instruktioon mittarissaan sillä poikkeuksella, että keskimäinen vastausvaihtoehto ”en osaa sanoa” on muutettu toisaalta–toisaalta vaihtoehdoksi.⁹ Näistä ohjeistuksessa ilmenevistä eroavaisuuksista huolimatta voinee Salosen sekä Vihisen tutkimusta käyttää vertailukohtana vertailtaessa tämän tutkimuksen tuloksia aiempiin tutkimustuloksiin.

Ensimmäisen mittarin loppuun on liitetty vielä lauseentäydennystesti. Sillä oli myös tarkoitus kartoittaa vastaajien pappiskuvaa, joten se liittyy läheisesti edellä esitettyyn semanttista differentiaalia käyttävään mittariin. Rainion ja Helkaman mukaan rooliodotusten mittaamiseen voidaan käyttää lauseentäydennystestiä. Jos lauseiden alut on muotoiltu siten, että ne johdattavat ilmaisemaan, miten vastaaja odottaa määrättyssä asemassa olevan yksilön käyttäytyvän, silloin vastauksista voidaan poimia rooliodotuspiirteet.¹⁰ Käytetty lauseen alku oli ”Pappi on mielestäni...”¹¹

Seuraavilla mittareilla (2–5) pyrittiin kartoittamaan suomalaisten pappeihin kohdistamia odotuksia. Kyselylomakkeen **2. mittarissa** pyydettiin vastaajia arvioimaan papin työn eri osa-alueiden tärkeyttä asteikolla 1–5. Tällä pyrittiin selvittämään siis sitä, millaisia odotuksia vastaajat asettavat papin työlle. Käytetyssä mittarissa papin työ on jaettu kymmeneen eri osa-alueeseen. Kyseinen mittari on lainattu Kari Salosen tutkimuksesta¹²,

⁴ x2, x4, x12, x13, x14, x16 ja x18.

⁵ adjektiivi-/ilmausvastaparit.

⁶ x1, x3, x5, x6, x7, x8, x9, x10, x11, x15, x17, x19, x20.

⁷ Tirri & Kallioniemi 1999, 78.

⁸ Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 135.

⁹ Vihinen 2001, 150–151.

¹⁰ Rainio & Helkama 1974, 227–228.

¹¹ k21–k25.

¹² Salonen 1992.

mutta siihen on lisätty kohdat liittyen seurakunnan eri työmuotoihin, jotta papin työn eri osa-alueet tulisivat vastaajalle esiin laajemmassa kirjossa.¹³ Käytetyn mittarin asteikkoa on myös hieman muunneltu: sen sijaan, että asteikon portaat kulkisivat ”ei tärkeästä – tärkeään”, ne kulkevat ”täysin yhdentekevää–välttämättömään”. Tämä muutos on tehty, jotta kyselyn vastauksiin saataisiin enemmän hajontaa.¹⁴

Kyselylomakkeen **3. mittarilla** oli tarkoitus selvittää sitä, millainen papin tulisi olla vastaajien mielestä persoonallisuudeltaan – pyrittiin siis kartoittamaan vastaajien papin persoonallisuuden piirteisiin kohdistamia odotuksia. Käytetyssä mittarissa on 30 eri piirrettä, joiden tarpeellisuutta tai haitallisuutta papille vastaajat arvioivat asteikolla 1–5.¹⁵ Mittarina on käytetty Sandra Bem in vuonna 1974 kehittämän BSRI-mittarin¹⁶ lyhyttä versiota, jota on käytetty aikaisemmin maskuliinisuuden ja feminiinisuuden minäkuvamittarina.¹⁷ Mittarissa käytetyt adjektiivit on jaoteltu seuraavasti: ensimmäinen ja sen jälkeen joka kolmas ovat mittarin mukaan maskuliinisia ominaisuuksia, toinen ja sen jälkeen joka kolmas feminiinisiä ominaisuuksia. Maskuliinisia ja feminiinisiä ominaisuuksia on mittarissa siis kymmenen kumpaakin. Loput kymmenen ovat mukana täyteosiona. Vastaajat eivät tiedä tätä jakoa, eivätkä sitä, että kyseessä ovat maskuliiniseksi tai feminiiniseksi määritellyt ominaisuudet.¹⁸

¹³ Kohdat x26–x32 olivat jo Salosen käyttämässä mittarissa ja kohdat x33–x35 on lisätty tähän tutkimukseen.

¹⁴ Salonen kritisoi käyttämäänsä mittaria jakaumien vinoudesta ja uskoo, että lisähajontaa saataisiin aikaan terävöittämällä vaihtoehtoja. Näin on tässä tapauksessa pyritty tekemään. Parhaiten hajontaa olisi Salosen mukaan saatu muotoilemalla kysymys siten, että vastaajien olisi pitänyt laittaa papin työn eri osa-alueet tärkeysjärjestykseen. Salonen kuitenkin arvelee, että siinä tapauksessa vastaajat eivät olisi ehkä voineet ilmaista todellisia mielipiteitään. Salonen 1992, 51–52. Tästä syystä mittaria päädyttiin käyttämään edellä esitetyn tarkennuksin vaihtoehdossa. Myös Vihinen käyttää kyseistä mittaria tutkimuksessaan. Hän käyttää sitä samalla asteikolla kuin Salonen, joskin äärimmäinen vaihtoehto on muutettu tärkeästä erittäin tärkeäksi. Vihinen 2001, 152. Jonkinlaista vertailua voi siis tehdä myös teologian opiskelijoiden ja yleensä suomalaisten mielipiteiden välillä tässä asiassa.

¹⁵ Tähän mittariin on tehty muutos jossa asteikon kolmas eli keskimäinen vaihtoehto En osaa sanoa on korvattu vastausvaihtoehdolla toisaalta – toisaalta.

¹⁶ *Bem Sex-Role Inventory*.

¹⁷ Sandra Bem esittelee mittarin laatimista artikkelissa *The measurement of psychological androgyny* (Bem 1974) ja puolustaa sen toimivuutta artikkelissa *Theory and measurement of androgyny: a reply to Pedhazur-Tetenbaum and Locksley-Colten critiques* (Bem 1979). Bem pyrki määrittelemään tiettyjen ilmaisujen kulttuurin määrittämää sidonnaisuutta tietyn sukupuolen edustajalle sopivaksi koettuun persoonallisuuteen. Hän lähti ajatuksesta, etteivät feminiinisyys ja maskuliinisuus ole toisilleen vastakkaiset piirteet vaan ne voivat esiintyä henkilössä yhtä aikaa. Hänen tavoitteenaan oli pyrkiä irti kaksijakoisesta ryhmittelystä feminiinisen ja maskuliinisen välillä ja hän nostaakin esiin androgynisuuden käsitteen. BSRI-mittari on alun perin laadittu kuvaamaan Amerikkalaisen yhteiskunnan käsityksiä siitä, mitkä persoonallisuuden piirteitä kuvaavat ilmaisut koetaan feminiiniseksi ja mitkä maskuliiniseksi. Bem 1979, 1074–1054.

¹⁸ Mittarin suomenkielinen (lyhyt) versio on tähän tutkimukseen lainattu Ulla Anttilan sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielmasta *Sukupuoliroolisuuntautuminen nais- ja miesenemmistöisissä ammateissa ja tasa-alalla – BSRI-mittarin soveltaminen suomalaiseen aineistoon* (1988). Anttila toteaa mittarin osoittautuvan reliabeliksi suomalaisessa aineistossa ja toteaa etteivät asteikon mittaama feminiinisyys ja maskuliinisuus osoittaudu toisilleen vastakkaisiksi ominaisuuksiksi. Anttila 1988. Sekä Anttila, että Salonen kritisoivat kyseisen mittarin kykyä mitata maskuliinisuutta tai feminiinisyyttä ja Salonen kiinnittääkin tutkimuksessaan huomiota lähinnä faktorianalyysin perusteella tekemäänsä persoonallisuuden piirteiden ryhmittelyyn: empaattisuus, sopuisuus, jämäkkyys. Anttila 1988. Salonen 1992, 70. BSRI-mittarin käyttöön ja toimivuuteen on vuosien saatossa esitetty varsin laajaa kritiikkiä ja tutkijoita on myös syytetty mittarin tuottamien tulosten kritiikittömästä tulkinnasta ja soveltamisesta. Muiden muassa Rose Marie Hoffman ja L. DiAnne Borders arvioivat BSRI-mittarin luotettavuutta ja yrittävät, jäljittelemällä mittarin alkuperäisten feminiinisyys- ja maskuliinisuus-asteikkojen luomista, selvittää mittarin tekemän jaon sovellettavuutta ja käyttökelpoisuutta nykyaikana. Heidän tutkimustulostensa mukaan 25 vuotta mittarin laatimisen jälkeen se ei enää selkeästi kuvaa sitä, mitä sen on alun perin tarkoitettu kuvaavan ja feminiinisuuden, maskuliinisuuden ja androgynisuuden käsitteet eivät enää ole tässä muodossaan päteviä nyky-yhteiskunnassa. Heidän mukaansa BSRI-mittaria voidaan käyttää mittaamaan persoonan instrumentaalisuutta ja ekspressiivisyyttä, kunhan näitä ominaisuuksia ei pidetä synonyymeina maskuliinisuudelle ja feminiinisuudelle. (Hoffman&Borders 2001, 39–55.) Tässä tutkimuksessa BSRI-mittaria ei pisteytetä ja tulkitä sen alkuperäisen ohjeistuksen mukaan,

Salosen tutkimuksen tavoin kyseiseen mittariin liitettiin vielä kaksi avointa kysymystä, joihin vastaajat voivat vapaasti nimetä papin työssä erittäin tarpeellisia ja erittäin haitallisia persoonallisuuden piirteitä. Myös näillä lauseilla pyrittiin kartoittamaan vastaajien papin persoonallisuuteen kohdistamia odotuksia.¹⁹

Väitelauseilla pyritään kartoittamaan vastaajien odotuksia ja asenteita tiettyä asiaa kohtaan. Siksi tähänkin tutkimukseen liitettiin väitelauseista koostuva mittari.²⁰ Kyselylomakkeen **4. mittari** oli tällainen ja sillä pyrittiin kartoittamaan vastaajien mielipiteitä siitä, miten papin tulisi elää ja toimia. Mittarilla pyrittiin siis selvittämään vastaajien papin (rooli)käyttäytymiseen kohdistamia odotuksia. Mittarissa on 46 väitelausetta²¹, joihin vastaajia pyydetään ilmaisemaan kantansa asteikolla 1–5.²² Käytetyt väitelauseet on otettu valtaosaltaan suoraan Salosen tutkimuksesta vertailtavuuden säilyttämiseksi. Joitakin väitelauseita muokattiin ajankohtaisempaan tai ajatuksia herättävämpään muotoon²³ ja jotkut korvattiin kokonaan uusilla²⁴. Myös Vihinen on käyttänyt tutkimuksessaan osaltaan samoja väitelauseita.

Kyselylomakkeen **5. mittarissa** oli kaksi lauseen alkua, jotka vastaajaa pyydettiin täydentämään. Lauseet lainattiin Salosen (1992) tutkimuksesta. Lauseilla ”Papin pitäisi...”²⁵ ja ”Pappi ei saisi...”²⁶ pyrittiin selvittämään sitä, miten vastaajien mielestä papin pitäisi toimia – papin toimintaan kohdistuvia odotuksia. Lauseen alut on muotoiltu siten, että niiden täydennyksistä tulisi voida poimia vastaajan kyseessä olevaan rooliin kohdistamia odotuksia.

Kyselylomakkeen **kysymyksillä 6–22** tutkittiin taustamuuttujia. Taustamuuttujat liittyvät vastaajien ikään, sukupuoleen, siviilisäätyn, kotipaikkaan, koulutukseen, ammattiin, kirkkoon kuulumiseen, uskonnolliseen osallistumiseen, Jumalaan uskomiseen, kirkkoon sitoutumiseen ja kontakteihin pappien kanssa. Kysymyksiä on poimittu eri lähteistä ja niiden sanamuoto on säilytetty pääosin alkuperäisenä vertailtavuuden helpottamiseksi. Kysymyksillä 6–14 pyrittiin selvittämään vastaajien suhdetta kirkkoon, uskontoon ja pappeihin. Kysymykset 6, 7 ja 10 on otettu sellaisinaan Kirkon tutkimuskeskuksen kyselytutkimuksista ja kysymys 8 mukailleen.²⁷ Kysymys 9, jossa tiedustellaan vastaajan uskoa Jumalaan, liitettiin mukaan, jotta kysymys 10, jossa vastaajaa pyydetään kuvailemaan jumalauksiaan, tuntuisi loogisemmalta ja vastaajalle jäisi mahdollisuus ilmaista se, ettei hän mahdollisesti usko Jumalaan. Kysymykset 11 ja 12 otettiin mukaan

sillä sitä ei käytetä mittaamaan vastaajan omaa persoonallisuutta, vaan tuloksia käsitellään faktorianalyysin keinoin, jonka tuloksia käsitellään myös feminiinisydestä ja maskuliinisuudesta eroavien käsittein.

¹⁹ Rainio & Helkama 1974, 227–228. Vihinen on päätenyt käyttämään vain avointa kysymystä kartoittaessaan teologian opiskelijoiden mielipidettä siitä, millaisia ominaisuuksia papilta vaaditaan. Vihinen 2001, 150. k66–k70 ja k71–k75.

²⁰ Väitelauseita odotusten ja mielipiteiden kartoittamiseksi käyttivät tutkimuksessaan myös mm. Toivio 1983, Salonen 1992 ja Vihinen 2001.

²¹ x76–x121.

²² Myös tähän mittariin on tehty edellä kuvatunlainen muutos ja asteikon kolmas eli keskimmäinen vaihtoehto En osaa sanoa on korvattu vastausvaihtoehdolla toisaalta – toisaalta.

²³ x81 ”Papin tulee ensisijaisesti palvella Jumalaa, vasta toissijaisesti seurakuntaa” oli Salosella muodossa ”Pappi on seurakunnan palvelija.” x101 ”Papin täytyy olla uskovainen” oli Salosella muodossa ”Papin täytyy olla itse uskossa.”

²⁴ Salosella ollut väitelause Pappi ei saa olla kommunisti jätettiin pois, sillä sitä ei koettu enää ajankohtaiseksi. Tilalle otettiin väitelause x102 Pappi saa sanoa oman mielipiteensä vaikka se eroaisi kirkon kannasta. Kokonaan uutena otettiin mukaan x121 Pappi saa tanssia hääjuhlassa.

²⁵ k122–k125.

²⁶ k126–k130.

²⁷ Gallup Ecclesiastica 2003 ja Kirkkomonitor 2004.

mukailtuina versioina Salosen tutkimuksesta (1992). Niillä pyrittiin selvittämään vastaajien ”läheisyyttä” tai ”etäisyyttä” pappeihin: kuinka monta pappia vastaaja tuntee ja kuinka usein hän heidän kanssaan keskustelee. Kysymys 13 koskee vastaajien kantaa naispappeuteen ja se on lainattu Kirkon tutkimuskeskuksen naispappeustutkimuksesta.²⁸ Mukaan on liitetty myös kysymys (14), jolla pyritään kartoittamaan vastaajien käsitystä omassa pappiskuvassaan viime vuosina mahdollisesti tapahtuneista muutoksista ja niiden syistä. Kysymyksillä 15–22 kartoitettiin vastaajien ikää, sukupuolta, siviilisäätystä, koti- ja syntymäpaikkaa, koulutusta ja ammattia. Kyselylomakkeen loppuun (kohta 23) oli vielä jätetty tilaa vastaajien palautteelle ja kommentteille.

2.3. Aineiston käsittely

Kyselylomakkeista saatu aineisto koodattiin tilastollista käsittelyä varten. Aineisto koostuu tilastollisesti luokittelevasta aineistosta. Tilastollisen analyysin lähtökohtana ovat keskiarvot, frekvenssit ja prosenttijakaumat. Muuttujien välisten yhteyksien tarkastelussa käytetään Pearsonin tulomomenttikerrointa sekä ristiintaulukointia ja χ^2 -testiä. Keskiarvojen erojen tarkastelussa käytetään merkitsevien tulosten esiin nostamiseksi t-testiä ja yksisuuntaista varianssianalyysia (ANOVA).

Avointen kysymysten vastauksia analysoitaessa listataan ensin kaikki saadut vastaukset antamalla jokaiselle käytetylle ilmaisulle oma numerotunnus. Nämä tunnukset kirjataan SPSS-ohjelmaan kunkin kyseistä ilmaisua käyttäneen vastaajan kohdalle. Kullekin vastaajalle varattiin avoimen kysymyksen kohdalle viisi muuttujaa, joten vastaaja sai kuvailla pappia yhteensä viidellä ilmaisulla. Mikäli vastaaja on listannut enemmän kuin viisi ilmaisua, kirjataan hänen vastauksestaan viisi ensimmäisenä esiintynyttä ja loput jätetään kirjaamatta.²⁹ Kirjaamisen jälkeen kustakin viidestä muuttujasta lasketaan frekvenssit, mistä nähtiin, montako kertaa kukin ilmaisu esiintyy vastaajien keskuudessa. Tämän jälkeen kunkin ilmaisun esiintymismäärät lasketaan yhteen ja muodostetaan taulukko, jossa on näkyvillä kaikki esiintyneet ilmaisut ja niiden esiintymismäärät. Tämän jälkeen avointen kysymysten vastauksia käytetään kuhunkin tilanteeseen parhaiten soveltuvalla tavalla.

Faktorianalyysia käytetään muuttujien välisten yhteyksien tarkastelussa ja muuttujajoukon supistamisessa helpommin käsiteltäviksi summamuuttujiksi.³⁰ Regressioanalyysia käytetään tietyn tyyppisen pappiskuvan sekä tietyn tyyppisten pappiin kohdistuvien odotusten selittävien tekijöiden tarkastelussa.³¹ Vastaajien tyypittelyssä käytetään ryhmittelyanalyysia. Tilastollisen merkitsevyyden tasoina käytetään seuraavia: *** = erittäin merkitsevä ($p \leq 0.001$), ** = merkitsevä ($p \leq 0.01$) ja * = melkein merkitsevä ($p \leq 0.05$). Tilastolliset analyysit suoritettiin SPSS 11.5 for Windows-tilasto-ohjelmaa käyttäen.

²⁸ Niemelä & Salonen 2001, 3–17.

²⁹ Ensimmäiset viisi päätettiin kirjata, koska ajateltiin näiden ilmaisujen olleen niitä, jotka vastaajalle on tullut ensimmäisenä mieleen, kun häntä on pyydetty kuvailemaan sitä millainen pappi on. Tapauksia, joissa vastauksien määrää jouduttiin karsimaan, oli vain seitsemässä lomakkeessa.

³⁰ Faktorianalyysin tarkemmasta toteutuksesta: katso luku 3.4.

³¹ Regressioanalyysin tarkemmasta toteutuksesta: katso luku 3.5.

2.4. Kyselyyn vastanneet ja vastaamatta jättäneet sekä kadon analyysi

Ensimmäiset tuhat kyselylomaketta lähetettiin joukkokirjeenä vastaajille marraskuussa 2003. Kyselylomakkeen saatekirjeessä (Liite 1 ja 2) lomake pyydettiin palauttamaan täytettynä 21.11.2003 mennessä. Täytettyjä kyselylomakkeita palautui postitse ensimmäisen kyselykierroksen aikana 237 kappaletta. Kyselyn vastausprosentti oli siis tässä vaiheessa 23,7 %.

Vastausprosentin parantamiseksi suoritettiin muistutuskierros, jonka yhteydessä lähetettiin joulukuussa muistutuskirje (Liite 3 ja 4) kyselylomakkeen ohessa 782 henkilölle. Muistutuskirje jouduttiin lähettämään myös joillekin sellaisille vastaajille, jotka olivat vastanneet, mutta peittäneet palautuskuoressa olleen tunnistenumeron. Näin ollen ei voitu olla varmoja kaikkien osalta siitä, oliko kyseinen henkilö vastannut jo kyselyyn.

Yhden muistutuskierroksen jälkeen palautuneita kyselylomakkeita oli yhteensä 413 kappaletta, minkä mukaan vastausprosentti olisi ollut 41,3 %. Palautuneista lomakkeista 16 oli kuitenkin sellaisia, että ne eivät olleet hyväksyttävästi täytettyjä ja ne jouduttiin jättämään tutkimusaineiston ulkopuolelle. Valtaosa näistä 16 lomakkeesta palautui kokonaan täyttämättömänä. Osassa näissä täyttämättömänä palautetuissa lomakkeissa oli mukana selitys siitä, miksi lomaketta ei ollut täytetty. Pääasiallisin syy lomakkeen täyttämättömänä palauttamiseen näytti olevan kielivaikeus: Ruotsinkieliset vastaajat olisivat toivoneet saateen lisäksi myös kyselylomakkeen olleen ruotsiksi, koska kokivat, ettei heidän suomenkielen taitonsa riitä kysymyksissä esiintyvien vivahde-erojen tavoittamiseen. Näin ollen he kokivat, etteivät voi täyttää lomaketta vaaditulla tavalla.

Joissakin tyhjänä palautuneissa lomakkeissa oli vastaaja ilmoittanut täyttämättömänä palauttamisen syyksi sen, ettei häntä kyseinen aihe kiinnostanut. Myös kyselylomakkeen kirjasinkoon pienuutta valiteltiin ja ilmoitettiin se täyttämättä jättämisen syyksi. Tutkimusaineiston ulkopuolelle jäi myös sellaisia lomakkeita, joista oli havaittavissa selkeästi se, ettei vastaaja vastannut kyselyyn tosissaan. Tämä voitiin päätellä muun muassa siitä, että iäksi ilmoitettiin mahdottomia lukuja.

Myös joissakin muissa palautetuissa lomakkeissa esiintyi puutteita, esimerkiksi joku kyselylomakkeen sivu oli jäänyt tai jätetty täyttämättä kokonaan tai joidenkin kysymysten kaikkia kohtia ei ollut täytetty. Tällaiset lomakkeet päätettiin kuitenkin säilyttää mukana aineistossa, koska ne olivat muilta osin hyväksyttävästi täytettyjä. Puutteellisesti täytetyt lomakkeen kohdat merkittiin puuttuviksi tiedoiksi kirjattaessa aineistoa SPSS-ohjelmaan.

Hyväksytysti täytettyjä kyselylomakkeita palautui edellä esitetyn karsinnan jälkeen 397 kappaletta. Kyselyn lopulliseksi vastausprosentiksi saatiin siis 39,7 %. Vastausprosenttia voidaan pitää tällaiselle tutkimukselle tyydyttävänä, koska kyseessä ei ole tietylle spesifille joukolle lähetetty kysely koskien heidän erityisalaansa ja mielenkiinnon kohdettaan. Edellä esitetyn kaltaisessa tapauksessa voidaan olettaa, että vastaajista noin puolet palauttaa kyselylomakkeen kutakin kyselykierrosta kohden: eli ensin 50 % ja muistutuskierroksen jälkeen taas puolet vastaajamäärästä, minkä jälkeen kyselyn lopulliseksi vastausprosentiksi tulisi noin 75 %. Tässä tapauksessa, kun kysely lähetetään satunnaisesti valitulle joukolle henkilöitä, on hyvin oletettavaa, että otoksessa on mukana niitä, jotka eivät koe kyselyn aihepiirin koskettavan itseään millään tavoin ja näin ollen kysely ei ole heille mielenkiintoinen, eikä siihen vastaaminen mielekäästä.

Vaikka vastausprosenttia voi pitää tämän kaltaiselle tutkimukselle tyydyttävänä, on vastaamatta jättäneiden joukko niin suuri, että on syytä analysoida tätä ryhmää erikseen. Otokseen valituista henkilöistä oli tiedossa sukupuoli, kotipaikkakunta, joka käsitellään tässä jaolla pääkaupunkiseutu³² ja muu Suomi sekä se kuinka suuri määrä vastaajia oli kunakin vuonna syntynyt. Käytännössä vuodet olivat siis 1928–1988. Näinä vuosina ovat syntyneet ne henkilöt, jotka iän puolesta haluttiin sisällyttää tutkimukseen: eli 15–75-vuotiaat.

Alkuperäisessä otoksessa miehiä oli 475 henkilöä (47,5 %) ja naisia 525 (52,5 %) (N=1000). Miehistä pääkaupunkiseudulla asui 17 % ja loput 83 % muualla Suomessa. Otokseen kuuluneista naisista niin ikään 17 % asui pääkaupunkiseudulla ja loput 83 % muualla Suomessa. Kyselyn hyväksytysti palauttaneita miehiä oli 146, mikä oli 31 % otokseen sisältyneistä miehistä ja naisia oli puolestaan 251 eli 48 % otokseen sisältyneistä naisista. Taulukossa 1 on esitetty vastaajat kotipaikkakunnan ja sukupuolen mukaan.

Taulukko 1. Kyselyyn vastanneet kotipaikkakunnan ja sukupuolen mukaan (%).

	Pääkaupunkiseutu	Muu Suomi
Miehet	36 %	29 %
Naiset	55 %	46 %
Yhteensä	46 %	38 %

Taulukosta 1 nähdään, että muualta kuin pääkaupunkiseudulta tulevat miehet ovat vastanneet muita pienemmällä innostuksella heille lähetettyyn kyselyyn. Myös pääkaupunkiseudulla asuvat miehet ovat vastanneet kyselyyn keskimääräistä vähemmän. Kaikkein innokkaimmin kyselyyn ovat suhteessa vastanneet pääkaupunkiseudulla asuvat naiset, joskin myös muualla Suomessa asuvien vastanneiden naisten vastausprosentti on keskimääräistä vastausprosenttia korkeampi. Yhteensä pääkaupunkiseudulla asuvat ovat vastanneet kyselyyn suhteessa aktiivisemmin kuin muualla Suomessa asuvat.

Seuraavassa taulukossa on listattuna kyselyyn vastanneet syntymävuosien mukaan. Syntymävuodet on jaoteltu viiden vuoden mittaisiin jaksoihin, lukuun ottamatta ensimmäistä ja viimeistä ryhmää. Näin on toimittu, jotta syntymävuodet muodostaisivat keskenään helposti hahmotettavia kokonaisuuksia.

³² Tässä tutkimuksessa pääkaupunkiseudun ymmärretään kattavan Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen.

Taulukko 2. Kyselyyn vastanneet syntymävuosittain.

Syntymävuosi	Otos	Vastanneiden lukumäärä	Vastausprosentti %
1928–1930	26	12	46
1931–1935	45	23	51
1936–1940	72	33	46
1941–1945	79	40	51
1946–1950	114	49	43
1951–1955	101	41	40
1956–1960	117	44	38
1961–1965	89	32	36
1966–1970	80	29	36
1971–1975	79	26	33
1976–1980	76	26	34
1981–1985	79	25	32
1986–1988	43	12	28
Ei tietoa		5	
Yhteensä	1000	397	39,7

Taulukosta 2 nähdään, että vastausaktiivisuus on ollut keskimäärin sitä suurempi, mitä vanhemmasta ikäluokasta on kyse. Tämä tulos vaikuttaa olevan linjassa suomalaisten uskonnollisuutta kartoittavien tutkimusten kanssa, joissa todetaan uskonnon merkityksen kasvavan henkilön iän myötä. Voitaisiin siis ajatella, että vastaajat ovat mieltäneet käsillä olleen kyselyn jotenkin uskontoon liittyväksi ja näin ollen vastausaktiivisuutta on jossain määrin määrännyt myös uskonnon merkitys vastaajan elämässä.

Pienin vastausprosentti on kaikkein nuorimmalla ikäluokalla, eli 1986–1988 syntyneillä. Nämä vastaajat ovat olleet kyselyyn vastatessaan 15–17-vuotiaita. Vastausaktiivisuuden alhaisuutta voi osaltaan selittää erässä palautetussa kyselylomakkeessa ollut huomautus siitä, että kyselylomake sisältää sellaista sanastoa, joka ei ole kaikilta osin ymmärrettävää 15-vuotiaille. Tämä voi pitää paikkansa ja on vaikeutena toteutettaessa kyselyä näin laajalla ikäjakaumalla olevien ihmisten parissa. Toisaalta myös se, että vaikka tämän ikäiset nuoret olisivat käyneet rippikoulun ja heillä olisi oma, vanhemmista erillinen käsitys papeista, voi olla, että rippikoulu on heidän ainut kontaktinsa pappeihin, eivätkä he koe kyselyn silloin koskettavan heitä eikä heidän kokemuksiinsa.

Kaikkein aktiivisimmin ovat suhteessa vastanneet 1931–1935 syntyneet vastaajat, mitä voisi selittää se, että he ovat luultavammin eläkeikäisiä ja voidaan olettaa, että heillä on enemmän aikaa tämän kaltaisten kyselyjen täyttämiseen verrattuna esimerkiksi 1956–1960 syntyneisiin vastaajiin, jotka olivat kyselyyn vastatessaan 43–48-vuotiaita ja todennäköisesti aktiivisesti työelämäänsä osallistuvia ja vastasivat suhteessa vähemmän aktiivisesti heille lähetettyyn kyselyyn.

Iällä, sukupuolella ja paikkakunnalla näyttää siis olevan jonkin verran merkitystä sen suhteen vastaako henkilö hänelle lähetettyyn kyselyyn vai ei. Edellä mainittujen taustamuuttujien lisäksi päätettiin kartoittaa sitä, missä määrin uskonnollisuutta mittaavat taustamuuttujat vaikuttavat vastausaktiivisuuteen, koska voisi olettaa, että uskonnollisesti aktiiviset ihmiset myös vastaisivat aktiivisemmin tutkimukseen, jossa kartoitetaan pappiin kohdistuvia odotuksia. Uskonnollisia taustamuuttujia analysoitaessa niitä verrataan Salosen

toteuttamaan Papin rooli -tutkimukseen vuodelta 1992, World Values 2000 -tutkimukseen³³, sekä Gallup Ecclesiastica 1999 -tutkimukseen.

Taulukosta 3 on nähtävissä tähän kyselyyn vastanneiden kirkkoon tai muihin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluminen. Jotta tämän tutkimuksen tulosten suhteuttaminen Suomen tilanteeseen helpottuisi, on taulukkoon lisätty vastaavat Tilastokeskuksen listaamat tiedot vuodelta 2001 koskien koko Suomen väestöä.³⁴

Taulukko 3. Vastaajien kuuluminen kirkkoon tai johonkin muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan verrattuna koko Suomen tilanteeseen vuodelta 2001.

	Tämä tutkimus (N=397) %	Koko Suomi %
Evankelis-luterilainen kirkko	87	85
Ortodoksinen kirkko	2	1
Muu ³⁵	2	1
En kuulu mihinkään	9	13
Yhteensä	100	100

Taulukosta nähdään, että tämän aineiston pohjalta nousevat luvut ovat varsin lähellä Tilastokeskuksen laatimia tilastoja, mikä viittaisi siihen, että mikään taulukossa esitetty ryhmä ei erityisen aktiivisesti vastannut kyselyyn toisiin ryhmiin verrattuna. Prosenttilukujen voi tietysti ajatella olevan suuntaa-antavia tulkinneille, jonka mukaan kirkkoihin tai muihin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvat vastasivat kyselyyn hieman keskimääräistä aktiivisemmin (vastaajista yhteensä 91 % kuuluu kirkkoon tai johon uskonnolliseen yhteisöön kun taas suomalaisista yleensä vain 87 %). Kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön kuulumattomat puolestaan vastasivat kyselyyn hieman keskimääräistä vähemmän.

Vastaajien uskonnollisuutta kartoitettiin myös selvittämällä heidän sitoutuneisuuttaan kirkkoon. Tätä kysyttiin kysymyksellä, jossa tiedusteltiin vastaajan ajatuksia koskien kirkosta eroamista. Sama kysymys esiintyi samassa muodossaan myös Kari Salosen tutkimuksessa (1992) sekä toistuvasti Gallup Ecclesiastica -tutkimuksissa. Erona edellä mainittuihin kysymyksiin tässä tutkimuksessa kysymyksessä oli myös vaihtoehto: ”En kuulu evankelis-luterilaiseen kirkkoon.” Seuraavassa taulukossa vertaillaan näiden kolmen tutkimuksen tuloksia suomalaisten evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien kirkkoon sitoutumisen osalta.³⁶

³³ World Values -tutkimusten tarkoituksena on selvittää laajasti ihmisten arvomaailmaa eri maissa vertailukelpoisin tuloksin. World Values 2000 -aineiston on kerännyt Suomen Gallup Oy syys-lokakuussa 2000. (N=1038) Kääriäinen & Niemelä & Ketola 2003, 277–278.

³⁴ Niemelä 2003, 126.

³⁵ Kysyttäessä mihin muuhun uskonnolliseen yhteisöön vastaaja kuluu, mainintoja sai vain Helluntaiseurakunta.

³⁶ Kirkkoon kuulumattomat vastaajat on analyysivaiheessa merkitty tällä kohdalla puuttuviksi tiedoiksi, jotta tulokset olisivat paremmin vertailtavissa aiempien tutkimustulosten kanssa.

Taulukko 4. Kirkosta eroamiseen suhtautuminen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvien joukossa tässä tutkimuksessa verrattuna Kari Salosen Papin rooli -tutkimukseen ja Gallup Ecclesiastica 1999 -tutkimukseen (%).

	Tämä tutkimus (N=338) %	Gallup Ecclesiastica 1999 (N=847) %	Salonen (N=284) %
En voisi ajatella eroavani kirkosta missään olosuhteissa.	24	41	22
En ole tullut ajatelleeksi eroamista, eikä ajankohtaista.	45	35	47
Olen joskus ajatellut eroamista, mutta ei tule kysymykseen.	15	14	11
Olen usein ajatellut eroamista, mutta en ole täysin varma.	13	6	13
Todennäköisesti tulen joskus eroamaan kirkosta.	3	3	4
En osaa sanoa.		1	3
Yhteensä	100	100	100

Taulukosta 4 voidaan havaita, että tämän kyselyn vastaajat ovat varsin samoilla linjoilla kirkkoon sitoutumisen suhteen kuin Salosen tutkimuksen helsinkiläiset ja raahelaiset vastaajat reilu kymmenen vuotta sitten. Gallup Ecclesiastica 1999 -tutkimukseen verrattuna taas tämän kyselyn vastaajat vaikuttavat olevan suhteessa hieman vähemmän sitoutuneita kirkkoon ja harkitsevat jossain määrin enemmän kirkosta eroamista jossain elämänsä vaiheessa. Toisaalta, jos yhdistetään kysymyksen kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa yhdeksi, ei kirkosta eroamista harkitsevien kokonaisuudeksi, voidaan kaikkien kolmen tutkimuksen ajatella antavan suunnilleen samansuuntaisia tuloksia. Tämän perusteella näyttää, että tämän tutkimuksen vastaajat näyttävät harkitsevan kirkosta eroamista keskimäärin yhtä usein kuin valtakunnallisen Gallup Ecclesiastica -tutkimuksen vastaajat. Tällä perusteella ei siis voitane päätellä, että kyselyyn vastaamatta jättäneet olisivat todennäköisimmin niitä, jotka harkitsevat useimmiten kirkosta eroamista.³⁷

Kyselyyn vastanneiden uskonnollista aktiivisuutta kartoitettiin myös tiedustelemalla heiltä heidän uskonnonharjoittamistapojaan. Vastaajia pyydettiin määrittämään muun muassa sitä, kuinka usein he rukoilevat. Seuraavasta taulukosta nähdään vastaukset tähän kysymykseen prosentteina verrattuna Salosen tutkimukseen vuodelta 1992 sekä World Values 2000 -tutkimukseen.

³⁷ Voidaan tietysti ajatella, että vääristymä, jossa uskonnosta kiinnostuneet suuremmalla todennäköisyydellä vastaavat tämän tyyppiseen kyselyyn, koskee myös Gallup Ecclesiastica -tutkimuksia.

Taulukko 5. Vastaajien rukoilemisaktiivisuus verrattuna Salosen Papin rooli -tutkimukseen ja World Values 2000 -tutkimukseen (%).

	Tämä tutkimus (N=389) %	World Values 2000 (N=1038) %	Salonen (N=284) %
Päivittäin	30	23	34
Useamman kerran viikossa	10	11	12
Satunnaisesti ³⁸	40	42	40
En koskaan ³⁹	20	20	14
Ei osaa sanoa		4	
Yhteensä	100	100	100

Taulukon 5 perusteella näyttää siltä, että tähän kyselyyn vastanneet rukoilevat jossain määrin useammin kuin suomalaiset yleensä World Values 2000 -tutkimuksen perusteella. Jos rukoilemisen määrä olisi se mittari, jolla suomalaisten uskonnollisuutta määriteltäisiin, näyttäisi siltä, että tähän kyselyyn ovat vastanneet keskimääräistä uskonnollisemmat suomalaiset. Kati Niemelän mukaan yksilön rukoilemisaktiivisuuden perusteella ei voi Suomessa tehdä kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä uskonnollisissa tilaisuuksissa käymisaktiivisuutta koskien. Tästä huolimatta pidetään julkisuudessa uskonnollisissa tilaisuuksissa ja erityisesti jumalanpalveluksissa käymistä usein ainoana mittarina suomalaisten uskonnollisuudesta. Niemelän mukaan eurooppalaisessa vertailussa useamman kerran viikossa rukoilevista eurooppalaisista kaksi kolmesta osallistuu vähintään kerran kuukaudessa johonkin uskonnolliseen tilaisuuteen, kun samalla vain joka kolmas aktiivisesti rukoilevista suomalaisista osallistuu uskonnollisiin tilaisuuksiin vastaavissa määrin.⁴⁰ Tämän tutkimuksen tulokset noudattelevat edellä esitettyä: 35 % tämän kyselyn vastaajista, jotka rukoilevat useamman kerran viikossa osallistuvat vähintään kerran kuukaudessa uskonnolliseen tilaisuuteen⁴¹. Tämän perusteella ei voida olettaa, että tähän kyselyyn olisi jättänyt vastaamatta vain ne henkilöt, jotka eivät olisi uskonnollisesti aktiivisia. Tämän olettamuksen todistamiseksi tutkittiin vielä tämän kyselyn vastaajien jumalanpalveluksessa käyntiaktiivisuutta, mielletäänhän se usein, kuten edellä todettiin, suomalaisten uskonnollisuuden mittapuuksi. Seuraavasta taulukosta voidaan nähdä tämän kyselyn vastaajien jumalanpalveluksessa käyntiaktiivisuus kuin myös se, missä määrin vastaajat osallistuvat muihin kristillisiin tilaisuuksiin. Vertailun vuoksi taulukkoon on lisätty myös Salosen tutkimuksen vastaajien jumalanpalveluksessa käyntiaktiivisuutta kuvastavat prosenttiluvut.

³⁸ Tähän kohtaan on yhdistetty vaihtoehdot vähintään kerran viikossa, vähintään kerran kuukaudessa, muutaman kerran vuodessa sekä vähintään kerran vuodessa. Näin toimittiin, jotta vertailtavuus World Values 2000 aineistoon mahdollistuisi.

³⁹ Tämä kohta oli tämän tutkimuksen kyselylomakkeessa muodossa harvemmin tai en koskaan.

⁴⁰ Niemelä 2003b, 176. Niemelä perustaa laskelmansa World Values 2000 -tutkimuksen eurooppalaiseen aineistoon.

⁴¹ Tässä uskonnollisella tilaisuudella ymmärretään jumalanpalveluksessa käynti.

Taulukko 6. Vastaajien jumalanpalveluksessa sekä muissa kristillisissä tilaisuuksissa käynti verrattuna Salosen tutkimukseen (%).

	Jumalanpalveluksessa käynti		Muihin kristillisiin tilaisuuksiin osallistuminen
	Tämä tutkimus (N=392) %	Salonen (N=284) %	Tämä tutkimus (N=388) %
Vähintään kerran viikossa	4	4	5
Vähintään kerran kuukaudessa	5	11	8
Muutaman kerran vuodessa	38	26	29
Vähintään kerran vuodessa	22	20	20
Harvemmin tai en koskaan	31	38	38
Yhteensä	100	99	100

Taulukon 6 perusteella on mielenkiintoista huomata, että kymmenessä vuodessa viikoittain jumalanpalvelukseen osallistuu tämän ja Salosen tutkimuksen perusteella suhteessa yhtä paljon ihmisiä. Toisaalta vähintään kerran kuukaudessa jumalanpalvelukseen osallistuvien määrä näyttää pudonneen vuosikymmenen kuluessa. Tämän tutkimuksen muihin kristillisiin tilaisuuksiin osallistujien määrä näyttää varsin pitkälle noudattavan kymmenen vuoden takaisia jumalanpalveluskäyntimääriä. Ajankohtaisempaa vertailukohtaa saadaan vertaamalla tämän tutkimuksen tuloksia World Values 2000 -tutkimuksen tuloksiin suomalaisten jumalanpalveluskäyntiaktiivisuutta koskien. World Values 2000 -tutkimuksen perusteella suomalaisista 8 % osallistuu jumalanpalvelukseen vähintään kerran kuukaudessa ja vähintään kerran vuodessa 41 %.⁴² Tämän tutkimuksen perusteella nuo samaiset luvut ovat 9 % ja 60 %. Tämän tutkimuksen vastaajat näyttävät siis jossain määrin olevan aktiivisempia jumalanpalveluksessa käyjiä kuin suomalaiset yleensä, kun kysytään kerran vuodessa tapahtuvaa kirkossa käyntiä. Toisaalta taas korkeamman aktiivisuuden (vähintään kerran kuukaudessa jumalanpalvelukseen osallistuvat) prosenttiluvut ovat hyvin lähellä toisiaan. Mikäli jumalanpalvelukseen osallistumisaktiivisuuden katsotaan määrittävät henkilön uskonnollisuuden astetta, voinee sanoa, että tähän kyselyyn jätti vastaamatta sellaisia henkilöitä, jotka tällä mittapuulla mitattuna ovat keskimääräistä vähemmän uskonnollisia.

Vastaajien uskonnollisuutta selvitettiin tässä kyselyssä myös suoraan, kysymällä heiltä itseltään sitä, uskovatko he Jumalaan. Tämän tutkimuksen vastaajista 70 % ilmoitti uskovansa Jumalaan. Vastaava luku Kirkkomonitor 2001 -tutkimuksen⁴³ tuloksissa oli 63 %.⁴⁴ Tähän kyselyyn vastanneista 9 % ilmoitti, ettei usko Jumalaan ja 22 % ei osannut sanoa kantaansa. Kun vastaajilta tiedusteltiin jatkossa, että mikä kuvaa parhaiten uskoanne Jumalaan saatiin seuraavanlaisia tuloksia: Vastaajista 48 % kertoi uskovansa kristinuskon opettamaan Jumalaan ja 21 % vastasi uskovansa Jumalaan varsin eri tavoin kuin kirkko opettaa. Vastaavat luvut Kirkkomonitor 2001 -tutkimuksessa olivat 39 % ja 24 %.⁴⁵ Tällä perusteella voidaan päätellä, että tähän kyselyyn vastanneista se osa, joka uskoo

⁴² Niemelä 2003b, 170.

⁴³ Kirkkomonitor-aineistot ovat Monitor-tutkimusten yhteydessä kerättäviä erillisiä uskonnollisuutta koskevia aineistoja. Monitor-tutkimuksissa selvitetään yhteiskunnassa vallitsevia perusasetteita, mielipiteitä ja kiinnostuksen kohteita sekä näissä tapahtuvia muutoksia. Monitor-tutkimus on luonteeltaan jatkuva. Kääriäinen & Niemelä & Ketola 2003, 280.

⁴⁴ Niemelä 2003c, 153.

⁴⁵ Niemelä 2003c, 153.

kristinuskon opettamaan Jumalaan, on keskimääräistä suurempi verrattuna suomalaisiin yleensä. Toisaalta taas se osa, joka sanoo uskovansa Jumalaan varsin eri tavoin kuin kirkko opettaa, on suomalaista keskitasoa pienempi. Tässäkin tapauksessa tämän tutkimuksen tulokset näyttävät noudattavan kohtuullisessa määrin suomalaista keskitasoa yleensä, joten tälläkään perusteella ei voida suoranaisesti sanoa, että kyselyyn vastaamatta jättäneet olisivat erityisen vähän uskonnollisia kyselyyn vastanneisiin tai suomalaisiin yleensä verrattuna.

Vastaaajajoukkoa määriteltiin vielä seuraavien taustamuuttujien avulla: siviilisäätö, koulutus ja ammattiryhmä. Seuraavassa taulukossa on ristiintaulukointia käyttäen listattu kyselyyn vastanneiden siviilisäätö suhteessa heidän sukupuoleensa ja verrattu näitä tietoja tilastokeskuksen koko suomen kattaviin tietoihin.

Taulukko 7. Vastaaajien siviilisäätö sukupuolen mukaan verrattuna koko Suomen tilanteeseen (%).

Siviilisäätö	Tämä tutkimus %			Suomalaiset yleensä ⁴⁶ %		
	Sukupuoli		Yhteensä	Sukupuoli		Yhteensä
	Mies	Nainen		Mies	Nainen	
Naimaton tai avoliitossa	49	31	37	51	43	47
Avoliitossa	46	56	52	39	37	38
Eronnut tai asumuserossa tai leski	5	13	10	10	19	15
Yhteensä	100	100	100	100	100	100
N	145	248	393	2 545 000	2 661 000	5 206 000

Taulukosta 7 huomataan, että tähän kyselyyn vastanneista keskimääräistä useampi on avoliitossa ja keskimääräistä harvempi vastaajista on naimaton tai avoliitossa. Mikäli tulkitaan, että satunnaisotannalla toteutettu otanta antaa tulokseksi kaikin puolin suomalaisia edustavan otoksen, tarkoittaisi se sitä, että tähän kyselyyn jätti vastaamatta keskimääräistä useampi naimaton tai avoliitossa elävä. Tämän voisi tulkita osaltaan heijastavan vastaamatta jättäneiden kirkkoon liittyviä mahdollisia kielteisiä tuntemuksia avoliittokysymysten suhteen, mikäli kysely on tulkittu kirkkoa koskevaksi. Tämän voi ajatella olevan vastaamatta jättäneiden hiljainen kannanotto. Toisaalta myös eronneet, asumuserossa olevat ja lesket ovat myös vastaajien joukossa keskimääräistä heikommin edustettuina. Tässäkin voidaan ajatella näkyvän joidenkin avioeron läpikäyneiden kirkon taholta mahdollisesti koettu suvaitsemattomuus. Toisaalta taas voidaan ajatella, että niillä vastaajilla, jotka ovat solmineet avioliiton voi olla tuoreempia kokemuksia vuorovaikutuksesta papin kanssa ja näin he ovat kokeneet, että heillä on jotain annettavaa kyselyn aihepiiriä ajatellen.

Taulukossa 8 näkyy vastaajien korkein koulutus, myös se on jaoteltu vastaajien sukupuolen mukaan.

⁴⁶ Tilastokeskus 2004.

Taulukko 8. Vastaajien korkein koulutustaso sukupuolen mukaan.

Korkein koulutus	Sukupuoli %		Yhteensä %
	Mies	Nainen	
Kansakoulu	15	14	14
Keski- tai peruskoulu	14	8	10
Ammattikoulu tai -kurssi	26	17	20
Lukio tai ylioppilas	8	15	13
Opistotason ammatillinen koulutus	20	29	26
Ammattikorkeakoulu	6	2	4
Korkeakoulututkinto, alemman asteen tutkinto	3	7	6
Korkeakoulututkinto, ylemmän asteen tutkinto	8	8	8
Yhteensä	100	100	100
N=	144	250	394

Taulukon 8 perusteella nähdään, että vastaajista suurimmalla osalla suhteessa on korkeimpana koulutuksenaan opistotason ammatillinen koulutus.⁴⁷ Ylemmän asteen koulutuksen omaavia, eli ammattikorkeakoulututkinnon tai ylemmän tai alemman asteen korkeakoulututkinnon omaavia vastaajia oli taas suhteessa vähemmän. Suomalaisista yleensä korkea-asteen koulutuksen omaavia on 24 % väestöstä (näistä miehiä 22 % ja naisia 26 %) ja keskiasteen koulutuksen⁴⁸ omaavia 37 % (näistä miehiä 39 % ja naisia 35 %).⁴⁹ Tähän kyselyyn vastanneista 18 % on korkea-asteen koulutus (näitä miehiä on 17 % ja naisia 17 %) ja keskiasteen koulutus on 59 % vastaajista (näistä miehiä 54 % ja naisia 61 %). Eli kyselyyn vastasi keskimääräistä enemmän keskiasteen koulutuksen omaavia ja vastaamatta jätti keskimääräistä useampi korkeamman asteen koulutuksen omaava. Suhteet ovat kuitenkin oikean suuntaiset, eli keskiasteen koulutettuja on kyselyyn vastanneissa eniten aivan kuten koko Suomen kansassa.

Seuraavasta taulukosta nähdään se, mitä vastaajat päätoimisesti tekevät jaoteltuna sukupuolen mukaan.

⁴⁷ Vastaajat, jotka ilmoittivat koulutukseensa sekä lukio tai ylioppilas että opistotason ammatillinen koulutus, merkittiin kuuluvaksi jälkimmäiseen ryhmään. Tämä saattaa osaltaan selittää tämän ryhmän suuruutta.

⁴⁸ Ammattikoulu tai -kurssi, lukio tai ylioppilas, opistotason ammatillinen koulutus.

⁴⁹ StatFin.

Taulukko 9. Vastaajien päätoimet (%).

Mitä teette päätoimisesti?	Sukupuoli %		Yhteensä %
	Mies	Nainen	
Palkkatyössä	43	47	46
Yksityisyrittäjä	11	6	8
Eläkkeellä	26	25	25
Kotiäiti tai -isä	0	4	3
Opiskelija	12	11	11
Työtön	6	5	5
Muu, mikä	2	2	2
Yhteensä	100	100	100
N	145	250	395

Vastaajista 46 % ilmoittaa olevansa palkkatyössä, 8 % yrittäjinä ja vain 5 % vastaajista ilmoittaa olevansa työtön. Tilastokeskuksen tietojen mukaan suomalaisista on palkkatyössä 36 %, yrittäjinä toimii 6 % ja 9 % on työttöminä.⁵⁰ Tämän perusteella voidaan siis päätellä, että kyselyyn on vastannut keskimääräistä enemmän palkkatyössä olevia ja yrittäjiä, kuin työttömiä.

2.5. Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksella pyritään aina mahdollisimman korkeaan luotettavuuteen, eli pyritään parhaalla mahdollisella tavalla kuvaamaan tutkimuksen kohteena olevia tutkimusyksilöitä. Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa voidaan erottaa sisäinen ja ulkoinen luotettavuus. Ulkoinen luotettavuus perustuu otantateoriaan ja on korkea, mikäli aineisto edustaa suurempaa perusjoukkoa, jota koskevaksi tieto on tarkoitettu yleistettäväksi. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella tehtävien johtopäätösten on tarkoitus olla yleistettävissä koko Suomea koskeviksi. Luotettavien tulosten saamiseksi on varmistettava, että kohderyhmä ei ole vino, vaan otos edustaa koko tutkittavaa perusjoukkoa. Tutkimus ei anna tietoa koko perusjoukosta, jos tutkitaan vain joitakin siihen kuuluvia ryhmiä.⁵¹ Seuraavassa tarkastellaan sitä, missä määrin tämän tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä, eli missä määrin kyselyn vastaajajoukon voi ajatella edustavan koko Suomen kansaa.

Tutkimus perustuu postikyselyyn, jonka otoskoko oli 1000 henkilöä. Otokseen osuneista henkilöistä 47,5 % oli miehiä ja 52,5 % puolestaan naisia. Suomen kansalaisista on Tilastokeskuksen tilastojen mukaan 48,9 % miehiä ja 51,1 % naisia. Näin yhden suuntainen tulos oli odotettavissa, kun otoksen poiminnassa käytettiin satunnaisotantaa. Tällöin jokaisella suomalaisella oli yhtä suuri todennäköisyys tulla valituksi otokseen ja otoksen voidaan katsoa olevan koko Suomea edustava. Kyselyyn vastanneiden osalta vastaavat miesten ja naisten prosentuaaliset osuudet olivat 36,8 % ja 63,2 %. Vastanneiden miesten osuus on siis pienempi kuin miesten osuus yleensä Suomen väestöstä ja naisten osuus vastaavasti suurempi. Toisaalta voidaan ajatella, että suhteet ovat osaltaan säilyneet

⁵⁰ Tilastokeskus 2004.

⁵¹ Heikkilä 2001, 30.

oikeina: naisia on vastannut kyselyyn enemmän kuin miehiä, koska heitä on myös otoksessa ollut enemmän.

Seuraavassa taulukossa nähdään tähän kyselyyn vastanneet ikäluokittain verrattuna suomalaisten vastaavien ikäluokkien prosentuaaliseen kokoon.

Taulukko 10. Kyselyyn vastanneet ikäluokittain verrattuna vastaaviin ikäluokkiin koko Suomessa (%).

Ikäluokat	Tämä tutkimus (N=392) %	Suomalaiset yleensä (N=5,206 milj.) %
15–19	6	6
20–24	7	6
25–29	5	6
30–34	7	6
35–39	8	7
40–44	10	7
45–49	10	8
50–54	11	8
55–59	14	7
60–64	8	5
65–69	8	4
70–74	6	4
Yhteensä	100	100

Taulukosta 10 nähdään, että joidenkin ikäluokkien edustus kyselyssä on suurempi kuin ikäluokan suuruus koko Suomessa. Toisaalta jotkut ikäluokat ovat myös edustettuna vähäisemmässä määrin kuin niiden todellinen prosentuaalinen osuus on Suomen kansasta. Näiden voidaan ajatella jossain määrin kompensoivan toisiaan. Erityisesti 40–69-vuotiaat vastaajat ovat jossain määrin yli edustettuina. Vaikka eroavaisuuksia siis on, säilyvät ikäluokkien kokosuhteet kyselyyn vastanneiden joukossa kuitenkin pääpiirteissään koko Suomea vastaavina, ovathan nuorimmat ja vanhimmat ikäluokat edelleen suhteessa pienempiä keski-ikäisten joukkoon verrattuna, kuten on myös laita koko Suomessa.

Edellä esitetyn perusteella ja huomioon ottaen kadon analyysin yhteydessä esitetyt varaukset, voidaan ajatella tutkimuksen tulosten olevan tyydyttävässä määrin sovellettavissa Ahvenanmaata lukuun ottamatta koko Suomea koskeviksi.

Tutkimuksen sisäisellä luotettavuudella tarkoitetaan sitä, miten hyvin tulokset kuvaavat kohteena olevia tutkimusyksilöitä. Tutkimuksen sisäistä luotettavuutta voidaan arvioida sekä validiteetin että reliabiliteetin suhteen. Validiteetti kuvaa sitä, missä määrin tutkimuksessa on onnistuttu mittaamaan juuri sitä mitä pitikin mitata ja reliabiliteetti määrittellään kyvyksi tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia.⁵² Tämän tutkimuksen sisäisen luotettavuuden arvioinnissa on syytä nostaa esiin joitakin seikkoja.

⁵² Heikkilä 2001, 186–187.

Kyselytutkimuksen validiteettiin vaikuttaa ensisijaisesti se, miten onnistuneita kysymykset ovat, eli voidaanko niiden avulla saada ratkaisu tutkimusongelmaan. Validius liittyy aina sovellusalueen teoriaan ja sen käsitteisiin.⁵³ Validiteetti on korkea niiden mittarin muuttujien kohdalla, joista sekä vastaaja että tutkija tietävät, mitä halutaan mitata.⁵⁴ Tällaisia ovat muun muassa ikä ja sukupuoli. Tutkimuksessa käytetään kuitenkin myös sellaisia muuttujia, joiden sisältö on tulkinnan- ja sopimuksenvarainen. Esimerkiksi jotkut uskonnollisuutta koskevat muuttujat ovat tällaisia. Esimerkiksi termillä uskovainen voi olla vastaajille eri merkityksiä. Tästä syystä vastaajan uskonnollisuutta tiedusteltiin useammasta eri näkökulmasta. Myös kaikki yksilön omaa näkemystä mittaavat muuttujat ovat jossain määrin tulkinnanvaraisia. Esimerkiksi vastaajien pappiin kohdistamia odotuksia mitattaessa vastaajilla voi olla hyvin erilaisia käsityksiä hyvin tärkeän ja välttämättömän erosta tai erittäin ja jokseenkin haitallisen erosta. Tästä syystä papin työhön, persoonaan ja käytökseen kohdistuvia odotuksia kartoitettaessa käytettiin useita eri muuttujia ja tilastollinen analyysi perustuu suurelta osin summamuuttujiin. Sisältövalidiuden osalta voidaan pohtia sitä, tavoitettiinkö käytetyillä mittareilla kaikki mahdolliset ilmiökenttään liittyvät osa-alueet. Sisältövalidiuden parantamiseksi kyselylomakkeessa käytettiin valmiiden mittareiden lisäksi avoimia kysymyksiä.

Kriteerivalidiuus on korkea, mikäli mittari todella mittaa sitä ilmiötä, jota sen on tarkoitettu mittaavan.⁵⁵ Tämän tutkimuksen osalta voidaan arvioida, pystytäänkö pappiin kohdistuvia rooliodotuksia tutkimaan luotettavasti kyselyn keinoin vai olisiko odotusten selville saamiseksi tullut käyttää havainnointia. Valmiita vaihtoehtoja arvioidessa väittämälauseiden pienetkin sävyerot voivat olla ratkaisevia. Tämän vuoksi esimerkiksi papille tarpeellisia ja haitallisia persoonallisuudenpiirteitä tiedusteltiin vastaajilta myös avoimilla kysymyksillä.

Käsitevalidiuden, eli sisäisen validiteetin kannalta on olennaista, että mittaukset vastaavat tutkimuksen teoriaosassa esitettyjä käsitteitä.⁵⁶ Tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta oli pappiin kohdistuvien odotusten eli rooliodotusten tarkastelu. Rooliodotuksia pyrittiin kartoittamaan muun muassa väitelauseita sekä lauseen täydennyksiä käyttäen. Voidaan pohtia, pääsivätkö vastaajat näin ilmaisemaan todelliset odotuksensa, vai sisältyikö käytettyihin väitelauseisiin jo ennestään oletuksia siitä, mitä papeilta odotetaan ja tällaisen mittarin käyttö ainoastaan vahvistaa tai heikentää jo ennestään vallitsevia käsityksiä. Avointen lauseentäydennysten käyttäminen toivottavasti osaltaan poisti tätä ongelmaa, kun vastaajat saivat vapaasti ilmaista käsityksiään siitä millainen pappi on ja millainen hänen tulisi olla.

Mittauksen reliabiliteetti tarkoittaa mittauksen kykyä tuottaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Tutkimuksen reliabiliteettia heikentää satunnaisvirheiden esiintyminen. Otanta sekä erilaiset mittaus- ja käsittelyvirheet aiheuttavat satunnaisvirheitä.⁵⁷ Tutkimuksen reliabiliteettia voivat heikentää siis myös lomakkeiden koodauksessa tapahtuvat virheet. Nämä virheet on pyritty minimoimaan mahdollisimman huolellisella ja tarpeeksi lyhyisiin työskentelyjaksoihin jaetulla koodauksella. Koodauksen jälkeen kaikki epämääräiset ja mahdolliset virhelyönnit tarkastettiin. Reliabiliteettia saattavat heikentää myös tilasto-ohjelman käytössä mahdollisesti tapahtuneet virheet. Tämän vuoksi kaikki hieman epäselvät tilastoajat toistettiin virheiden minimoimiseksi.

⁵³ Heikkilä 2001, 186.

⁵⁴ Niemelä 1999, 82.

⁵⁵ Niemelä 1999, 83.

⁵⁶ Heikkilä 2001, 186.

⁵⁷ Heikkilä 2001, 187.

Kokonaisuudessaan tutkimuksen luotettavuutta voidaan pitää edellä mainituin varauksin kohtuullisen hyvänä. Tutkimus kuvaa suomalaisten pappeihin kohdistamia odotuksia ja niissä viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtuneita muutoksia ja sen tuloksia voidaan pitää edellä esitetyin perustein kaikkia suomalaisia koskevinä.

3. MILLAINEN PAPPI ON?

3.1. Myönteinen vai kielteinen pappiskuva?

Kyselylomakkeen ensimmäisellä mittarilla selvitettiin, millainen pappi vastaajien mielestä on. Vastaajien pappiskuvaa pyrittiin selvittämään 20 toisilleen vastakkaisilla sanoilla ja ilmaisuilla. Mittarissa pyydettiin rengastamaan jokin ilmaisujen välissä olevista numeroista, sitä lähempää sitä ilmaisua, jonka vastaajat kokivat paremmin kuvaavan pappeja. Keskimäinen numero tarkoitti, että molemmat esitetyt ilmaisut kuvaavat pappia vastaajan mielestä yhtä hyvin. Mittaria täytettäessä pyydettiin toimimaan nopeasti ja vaikutelman omaisesti.¹

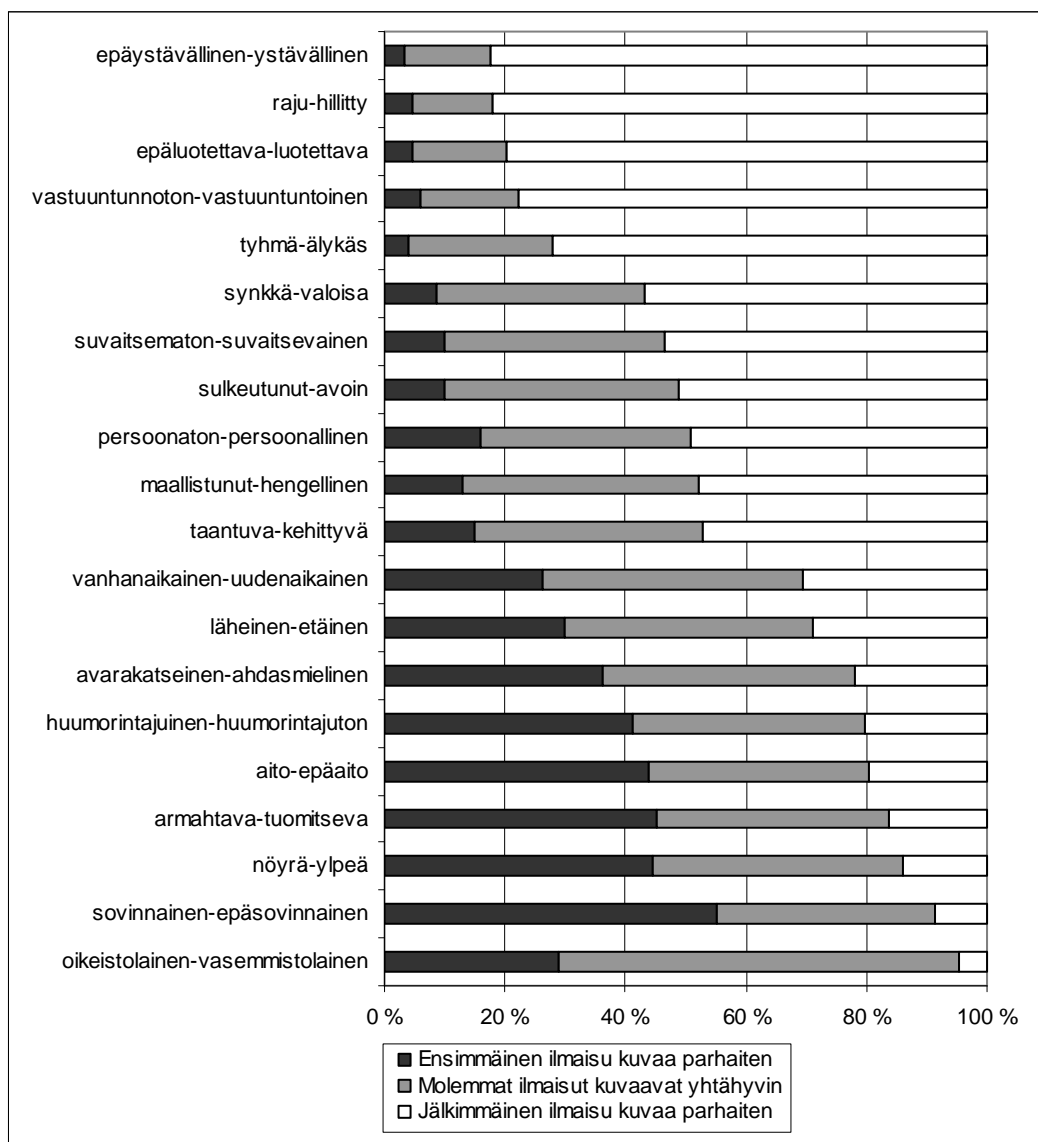
Taulukko 11. Vastaajien pappiskuvaa kartoittavien 20 toisilleen vastakkaisen ilmaisun saama kannatus (%). (N=372–379)

	1	2	3	
Sovinnainen	55	36	9	Epäsovinnainen
Armahtava	45	39	16	Tuomitseva
Nöyrä	44	42	14	Ylpeä
Aito	44	37	19	Epäaito
Huumorintajuinen	41	39	20	Huumorintajuton
Avarakatseinen	36	42	22	Ahdasmielinen
Läheinen	30	41	29	Etäinen
Oikeistolainen	29	66	5	Vasemmistolainen
Vanhanaikainen	26	43	30	Uudenaikainen
Persoonaton	16	35	49	Persoonallinen
Taantuva	15	38	47	Kehittyvä
Maallistunut	13	39	48	Hengellinen
Sulkeutunut	10	39	51	Avoin
Suvaitsematon	10	36	54	Suvaitsevainen
Synkkä	9	35	57	Valoisa
Vastuuntunnoton	6	16	78	Vastuuntuntoinen
Epäluotettava	5	15	80	Luotettava
Raju	5	13	82	Hillitty
Tyhmä	4	24	72	Älykäs
Epäystävällinen	3	14	82	Ystävällinen

¹ Alkuperäisessä mittarissa asteikko vastakkaisten ilmaisujen välillä oli 1–5. Analyysin tulosten selkiyttämiseksi, mittarin asteikkoa muokattiin analyysivaiheessa siten, että vaihtoehtoja saatiin vain 3 alkuperäisen viiden sijaan. Muokkaus tapahtui siten, että alkuperäisen asteikon vaihtoehdot 1 ja 2 yhdistettiin seuraavassa vaihtoehdon 1 alle ja vaihtoehdot 4 ja 5 puolestaan uuden asteikon vaihtoehtoon 3. Vanhan asteikon keskimäinen vaihtoehto 3 numeroitiin uudessa asteikossa vaihtoehdoksi 2. Näin toimittiin, koska tulkittiin alkuperäisen asteikon vaihtoehtojen 1 ja 2 merkitsevän, että vastaaja kokee näiden numeroiden puoleisen vaihtoehdon kuvaavan pappia paremmin kuin vastakkaisen ja vaihtoehtojen 4 ja 5 kohdalla vastaavasti.

Taulukosta 11 nähdään, missä määrin kukin ilmaisuparin osa on saanut kannatusta vastaajien kuvaillessa sitä, millainen pappi heidän mielestään on. Vastaavat arvot on nähtävissä myös kuviosta 1.

Kuvio 1. Vastaajien pappiskuvaa kartoittavien toisilleen vastakkaisten ilmaisujen saama kannatus (%).

Kyselyyn vastanneiden pappiskuva näyttää tämän perusteella olevan varsin myönteinen. Yli puolet vastaajista kokee, että pappi on ystävällinen, älykäs, hillitty, luotettava, vastuuntuntoinen, valoisa, suvaitsevainen, avoin ja sovinnainen. Näistä ominaisuuksista vastaajat ovat varsin yksimielisiä.² Edelleen yli kaksi viidesosaa vastaajista kokee, että pappi on armahtava, nöyrä, aito, huumorintajuinen, hengellinen, kehittyvä ja persoonallinen. Korkeintaan yksi viidesosa vastaajista on näiden ilmaisujen kohdalla päinvastaista mieltä. Toisaalta myös keskimääräinen vaihtoehto 2, jolla vastaaja ilmaisi molempien esitettyjen ilmaisujen kuvaavan pappia yhtä hyvin tai huonosti, sai näiden

² Näiden ilmaisujen kohdalla korkeintaan 10 % vastaajista on päinvastaista mieltä.

ilmaisujen kohdalla 35–42 % kannatuksen, mikä kertoo siitä, että näiden ilmaisujen kohdalla ei vastaajajoukossa ilmennyt aivan yhtä suurta yksimielisyyttä.

Eniten hajontaa vastaajajoukossa aiheuttivat ilmaisuparit avarakatseinen–ahdasmielinen, läheinen–etäinen, vanhanaikainen–uudenaikainen ja oikeistolainen–vasemmistolainen. Näistä viimeisen kohdalla vaihtoehto oikeistolainen sai enemmän kannatusta kuin vasemmistolainen, mutta ilmaisupari sai selkeästi korkeimman arvon keskimmaiselle vaihtoehdolle (66 %), eli molempien annettujen ilmaisujen koettiin kuvaavan pappia yhtä hyvin tai yhtä huonosti.³ On mielenkiintoista, että juuri nämä ilmaisuparit jakoivat vastaajien mielipiteet. Kyselyssä näet pyydettiin ensimmäisen mittarin lopuksi vastaajia vielä omin sanoin kuvailemaan sitä, millainen pappi heidän mielestään on ja samat ilmaisut esiintyivät myös näissä vastauksissa.⁴ Seuraavassa taulukossa on nähtävissä kaikki vastaajien keskuudessa yli kymmenen mainintaa saaneet ilmaisut.⁵

Taulukko 12. Avoimen kysymyksen ”Pappi on mielestäni...” vastauksissa yli 10 kertaa esiintyneet ilmaisut. (N=219)

	f
luotettava ja rehellinen	38
ihminen	34
läheinen	29
etäinen	27
mukava ja ystävällinen	19
hengellinen (tuki)	16
ymmärtäväinen	14
persoonallinen	13
suvaitsevainen	12
hyvä kuuntelija	12
seurakunnan paimen ja palvelija	12
maallistunut leipäpappi	11

Eniten mainintoja vastaajien listatessa sitä, millainen pappi heidän mielestään on, saivat luotettava ja rehellinen ja ne esiintyivät vastauksissa yhteensä 38 kertaa. Tavalliseksi ihmiseksi vastaajat arvioivat papin 34 kertaa. Yhteensä eniten mainintoja sai kuitenkin edellisessä mittarissa esiintynyt vastakohtapari, joka muodostui ilmaisusta läheinen ja etäinen. Nämä ilmaisut esiintyivät tähän kysymykseen vastanneiden vastauksissa yhteensä 56 kertaa – läheinen 29 ja etäinen 27 kertaa. Tämä vahvistaa edellisen mittarin tuloksissa (taulukko 11) esiinnoussutta huomiota siitä, että kyseisten ilmaisujen kohdalla ei vastaajajoukossa löydy yksimielisyyttä.⁶ Myös ilmaisut avarakatseinen ja ahdasmielinen

³ Salonen on pappisliiton jäsenkyselyssä Papisto 2002 kartoittanut pappien poliittista suuntautuneisuutta selvittämällä sitä, mitä puoluetta papit äänestivät vuoden 1999 eduskuntavaaleissa. Tutkimuksen perusteella papeista äänesti vasemmistopuolueita 14 % ja oikeistopuolueita 22 %. Salonen 2002. Näyttäisi siis siltä, että papeissa on hieman enemmän oikeistolaisia kuin vasemmistolaisia, mutta suurin osa ei koe kummankaan näistä edustavan kantaansa. Papisto 2002.

⁴ Avointen kysymysten analysointi: katso luku 2.3.

⁵ Erilaisia ilmaisuja oli yhteensä 87. Osa vastaajista on kuvaillut pappia muulla tavoin, kuin persoonallisuuden piirteitä käyttäen. Osa vastaajista (178 henkilöä) jätti vastaamatta tähän avoimeen kysymykseen kokonaan.

⁶ Taulukosta 11 nähdään näiden ilmaisujen saama kannatus, joka oli: Läheinen 30 %, etäinen 29 % ja molemmat ilmaisut kuvaavat yhtä paljon 41 %.

keräsivät yhteensä 15 mainintaa, mutta kumpikaan näistä ilmaisuista ei yksinään ylittänyt kymmenen maininnan rajaa.⁷

3.2. Pappiskuvan erot alueittain

Eroja pääkaupunkiseudulla asuvien ja muualla Suomessa asuvien pappiskuvassa tutkittiin vertailemalla vastausten keskiarvoja alueittain. Keskiarvojen erojen merkitsevyyttä tutkittiin t-testin avulla. Seuraavassa taulukossa 13 on esitetty ne ilmaisuparit, joiden kohdalla pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välillä oleva ero oli t-testin mukaan vähintään melkein merkitsevä.

Taulukko 13. Vastaaajien pappiskuvaa kuvaavien ilmaisujen keskiarvojen erot alueittain asteikolla 1–5. (N=396)

	ka		t
	pääkaupunki-seutu	muu Suomi	
tyhmä–älykäs	3,62	3,83	-2,12*
persoonaton–persoonallinen	3,19	3,48	-2,36*
armahtava–tuomitseva	2,87	2,56	2,57*
sulkeutunut–avoin	3,25	3,59	-3,21***
taantuva–kehittyvä	3,14	3,44	-2,58**
maallistunut–hengellinen	3,10	3,51	-3,68***
synkkä–valoisia	3,35	3,65	-2,76**

Pääkaupunkiseudulla asuvat vastaajat kuvaavat pappia muualla Suomessa asuvia todennäköisemmin tyhmäksi, persoonattomaksi, sulkeutuneeksi, taantuvaksi, maallistuneeksi ja synkäksi kuin myös tuomitsevaksi, kun taas muualla Suomessa asuvat kuvaavat pappia jossain määrin enemmän älykkääksi, persoonalliseksi, avoimeksi, kehittyväksi, hengelliseksi ja valoisaksi, kuin myös armahtavaksi. Näyttää siis siltä, että pääkaupunkiseudulla asuvat kuvaavat pappia kauttaaltaan kielteisemmin ilmaisuin kuin muualla Suomessa asuvat.

Suurimmat ja merkitsevimmät erot pääkaupunkiseudulla asuvien ja muualla Suomessa asuvien vastaajien välillä esiintyvät ilmaisupareissa sulkeutunut–avoin ja maallistunut–hengellinen. Näiden ilmaisuparien välillä keskiarvojen erot ovat t-testin mukaan tilastollisesti erittäin merkitseviä ($p \leq 0.001$). Muualla Suomessa asuvat kokevat papin selvästi avoimemmaksi ja hengellisemmäksi kuin pääkaupunkiseudulla asuvat. Toisaalta ei kuitenkaan voida pitää todennäköisenä sitä, että pääkaupunkiseudulla työskentelevät papit olisivat keskimäärin muita pappeja sulkeutuneempia tai maallistuneempia, joten kyseessä on oletettavasti juuri pappiskuvassa oleva ero. Ehkä pääkaupunkiseudun elämä koetaan kaikin puolin maallistuneempana kuin muualla Suomessa ja tällöin myös pappi muun ohessa koetaan maallistuneeksi. Saman voisi ajatella koskevan kysymystä avoimuudesta

⁷ Avarakatseinen mainittiin 7 kertaa ja ahdasmielinen 8. Myös vanhanaikainen sai mainintoja yhteensä 8, mutta uudenaikainen ei avoimen kysymyksen vastauksissa noussut esiin ollenkaan. Myöskään pappien poliittinen suuntautuminen ei noussut tämän avoimen kysymyksen vastauksissa esiin, mikä vahvistanee arviota siitä, että ilmaisupari oikeistolainen–vasemmistolainen ei vastaajien mielestä kovin hyvin kuvaa pappeja.

tai sulkeutuneisuudesta. Pääkaupunkiseudulla asuvat ihmiset voivat vaikuttaa ulkopuolisen jos myös toisten pääkaupunkiseutulaisten silmin kovilta, kiireisiltä ja sulkeutuneilta. Tällöin voi ajatella myös pääkaupunkiseudulla elävän papin olevan jossain määrin ympäristönsä kaltainen. Vaikuttaa siis siltä, että pappi on alueensa kaltainen sekä pääkaupunkiseudulla että muualla Suomessa.

3.3. Vertailu aiempiin tutkimuksiin

Samantyyppistä semanttista differentiaalia hyödyntävää mittaria on käytetty muissakin tutkimuksissa kartoitettaessa vastaajien mielikuvaa papista ja evankelis-luterilaisesta kirkosta yleensä. Tässä tutkimuksessa käytetyistä kahdestakymmenestä ilmaisuparista 16 esiintyi Salosen Papin rooli -tutkimuksessa. Näistä ilmaisusta viisi esiintyy myös Kirkkomonitor 1999 -tutkimuksessa, jonka yhteydessä kartoitettiin suomalaisten mielikuvia evankelis-luterilaisesta kirkosta. Samasta tutkimuksesta lainattiin tähän tutkimukseen vielä loput neljä ilmaisua käytetyistä kahdestakymmenestä. Tässä tutkimuksessa käytetyistä ilmaisupareista 10 esiintyi myös Mari Vihisen pro gradu -tutkielmassa, jossa kartoitettiin teologian ylioppilaiden pappiskuvaa. Seuraavassa taulukossa 14 on esitetty vertailun vuoksi ne neljä ilmaisuparia, jotka esiintyivät kaikissa edellä mainituissa tutkimuksissa.

Taulukko 14. Vastaajien pappiskuvaa määrittävien ilmaisuparien saaman kannatuksen vertailu aiempiin tutkimuksiin (%).

	1	2	3
	vanhanaikainen–uudenaikainen		
Tämä tutkimus (N=372–378)	26	43	30
Kirkkomonitor 1999 (N=2553)	35	44 ⁸	21
Salonen: Papin rooli (N=284)	42	27	30
Vihinen: Teol.yo. pappiskuva (N=217–223)	24	59	17
	läheinen–etäinen		
Tämä tutkimus (N=372–378)	30	41	29
Kirkkomonitor 1999 (N=2553)	36	35	29
Salonen: Papin rooli (N=284)	34	31	45
Vihinen: Teol.yo. pappiskuva (N=217–223)	26	44	30
	epäluotettava–luotettava		
Tämä tutkimus (N=372–378)	5	15	80
Kirkkomonitor 1999 (N=2553)	10	36	54
Salonen: Papin rooli (N=284)	3	17	80
Vihinen: Teol.yo. pappiskuva (N=217–223)	1	10	89
	sulkeutunut–avoin		
Tämä tutkimus (N=372–378)	10	39	51
Kirkkomonitor 1999 (N=2553)	23	40	37
Salonen: Papin rooli (N=284)	25	31	54
Vihinen: Teol.yo. pappiskuva (N=217–223)	14	37	49

⁸ Kirkkomonitor 1999 -tutkimuksen keskimmäiset arvot, on laskettu vähentämällä molemmat ääriarvot sadasta prosentista, koska Moderni kirkkokansa -teoksessa tutkimuksen tuloksesta on raportoitu näkyviin vain ääriarvot. Raportointitavasta on kuitenkin pääteltävissä, että keskimmäiset arvot on laskettavissa edellä mainitulla tavalla. Niemelä 2003a, 140.

Taulukosta 14 nähdään, että tähän kyselyyn vastanneet pitävät pappia jossain määrin uudenaikaisempana kuin muihin vertailussa esitettyihin kyselyihin vastanneet.⁹ Toisaalta Kirkkomonitor 1999 -tutkimukseen liittyvään kyselyyn vastanneet ovat ilmaisseet mielikuvansa evankelis-luterilaisesta kirkosta yleensä, eivät sen papeista erikseen ja siten tuloksia ei voi pitää suoraan toisiinsa verrannollisina. Voidaan kuitenkin olettaa, että käsitykset ja mielikuvat kirkosta yleensä ovat jossain määrin sidoksissa mielikuviin sen työntekijöistä ja päinvastoin. Näin ollen valtakunnallinen Kirkkomonitor-tutkimus voi antaa viitteitä siitä, millaisia mielikuvia suomalaisilla yleensä on kirkon työntekijöistä.

On mielenkiintoista huomata, että vastaajien pappiskuva on varsin paljon suomalaisten kirkkokuvan kaltainen. Suurin ero näkyy siinä, missä määrin luotettavaksi nämä tahot koetaan. Tämän tutkimuksen vastaajista, samoin kuin Salosen tutkimuksen vastaajista, 80 % kokee papin olevan luotettava, mutta Kirkkomonitor 1999 -tutkimuksen perusteella vain 54 % koki kirkon luotettavaksi. Se, että kirkon työntekijät koetaan luotettavammaksi kuin kirkko itse, on varsin mielenkiintoista. Huolimatta tästä luottamuksen määrässä esiintyvistä eroista, näyttää siltä, että jossain määrin suomalaisille kirkko on yhtä kuin sen papit: jos vastaajalla on kielteisiä kokemuksia pappien kohtaamisesta, hän luultavasti myös kokee koko kirkon kielteisesti ja päinvastoin: myönteiset kokemukset pappien (ja muiden kirkon työntekijöiden) kohtaamisesta saavat henkilön ajattelemaan myönteisesti koko kirkosta.

Ilmaisuparin läheinen–etäinen kohdalla kaikissa kyselyissä on vastaajajoukossa syntynyt varsin laajaa hajontaa. Vaikka tämän tutkimuksen vastaajat kokevat papin vähemmän etäiseksi (29 %) kuin Salosen tutkimukseen osallistuneet (45 %), he kokevat papin toisaalta myös hieman vähemmän läheiseksi (tämä tutkimus 30 %, Salonen 34 %). Tämän kyselyn vastaajista prosentuaalisesti pienin osuus (10 %) kokee papin sulkeutuneeksi verrattuna muihin edellä esitettyihin tutkimuksiin. Toisaalta tämän kyselyn vastaajat eivät koe pappia eniten avoimeksi verrattuna muihin tutkimuksiin. Salosen kyselyyn vastanneet kokivat papin olevan avoimempi (54 %) kuin tämän tutkimuksen vastaajat (51 %).

3.4. Kolme erityyppistä pappiskuvaa

Vastaajien pappiskuvaa määrittävän semanttisen differentiaalilin (mittari 1) muuttujilla suoritettiin faktorianalyysi pappiskuvaa kuvaavien ilmaisujen keskinäisten riippuvuuksien löytämiseksi. Faktorianalyysin avulla voidaan arvioida, missä määrin tietyt muuttujat kuvaavat samaa asiaa. Faktorianalyysin tarkoituksena on pyrkiä supistamaan muuttujien määrää etsimällä muuttujien joukosta niin sanottuja piilomuuttujia.¹⁰ Faktorianalyysissa rotatointi suoritettiin varimax-menetelmällä pääakseliratkaisua käyttäen ja puuttuvat tiedot käsiteltiin pairwise-menetelmällä, jolloin tilasto-ohjelma ottaa kutakin korrelaatiota laskiessaan mukaan tapaukset, joilla on arvo kummallakin kulloinkin korreloitavalla muuttujalla.¹¹

Ennen faktorianalyysin suorittamista tehtiin käytettävässä mittarissa joitakin muuttujamuunnoksia. Ilmaisuparit läheinen–etäinen, nöyrä–ylpeä, aito–epäaito, avarakatseinen–ahdasmielinen, armahtava–tuomitseva, huumorintajuinen–huumorintajuton

⁹ Salosen tutkimukseen liittyvään kyselyyn vastanneista prosentuaalisesti yhtä suuri osuus (30 %) piti pappia uudenaikaisena, mutta jopa 42 % vastaajista piti pappia vanhanaikaisena. Vastaava prosenttiosuus tässä kyselyssä oli 26 %.

¹⁰ Heikkilä 2001, 248.

¹¹ Hakala 1997, 138.

ja sovinnainen–epäsovinnainen käännettiin suunnaltaan päinvastaisiksi. Näin toimittiin, koska pyrittiin saamaan kaikkien mittarissa esiintyneiden ilmaisuparien kielteisempi vaihtoehto asteikon alkupäähän ja myönteisempi asteikon loppupäähän asteikolla 1–5 ja samalla linjaan mittarissa esiintyneiden muiden ilmaisuparien kanssa. Samassa yhteydessä päätettiin ilmaisupari oikeistolainen–vasemmistolainen jättää faktorianalyysin ulkopuolelle, koska sen suuntaa ei edellä esitetyllä tavalla kyetty puolueettomasti määrittämään.¹²

Jotta faktorianalyysin toteuttaminen olisi mielekästä, aineiston täytyy täyttää tiettyjä ehtoja. Korrelaatiomatriisin identtisyyttä tarkasteltiin Bartlettin dimensioisuustestin avulla. Testi ilmaisee, onko korrelaatiomatriisissa riittävästi nolosta poikkeavia korrelaatiokertoimia, jotka eivät todennäköisesti johdu sattumasta. Kun testin arvo on tilastollisesti merkitsevä, voidaan olettaa, että matriisissa on riittävästi tilastollisesti merkitseviä korrelaatiokertoimia, jotta faktorianalyysin suorittaminen olisi mielekästä.¹³ Testin arvoksi saatiin 2234,298 ja $p=.000$, mikä osoittaa, että matriisi ei ole identtinen ja faktorianalyysia voidaan käyttää. Faktorianalyysin käytön edellytyksiä tutkittiin myös Kaiser-Meyer-Olkinin -testillä (KMO-testi), joka ilmaisee havaittujen korrelaatiokerrointen ja osittaiskorrelaatiokertoimien summien välistä suhdetta. Testistä saatavan arvon tulisi olla mahdollisimman suuri (.90 erittäin hyvä, .80 hyvä, .70 kohtalainen, .60 tyydyttävä, .50 huono ja alle .50 ei-hyväksyttävä).¹⁴ Arvo kertoo käytännössä, voidaanko valitun muuttujajoukon muuttujaparien välisiä korrelaatioita mielekkäästi selittää analyysin muiden muuttujien avulla. Testin arvoksi saatiin .89, mikä puoltaa faktorianalyysin käyttöä.

Selkeimmän faktorirakenteen löytämiseksi analyysi suoritettiin faktoriluvuilla 3–5. Faktoriluvun määrittäminen muodostui jossain määrin ongelmalliseksi. Ominaisarvokriteerin (≥ 1) perusteella tutkimuksessa olisi voitu päätyä neljän faktorin ratkaisuun. Tällöin kuitenkin viimeiselle faktorille sai ominaislatauksen vain yksi muuttuja. Viimeiselle faktorille ainoan ominaislatauksen saanut muuttuja sai lisäksi voimakkaan sivulatauksen toiselle faktorille. Näin ollen neljän faktorin ratkaisu oli jossain määrin ylirotatoitu. Viiden faktorin malli ei puolestaan ollut tulkinnallisesti kovin selkeä, vaan loogiset ulottuvuudet olivat hajonneet useammalle faktorille. Selkeimmäksi ratkaisuksi osoittautui kolmen faktorin malli. Tässä ratkaisussa jokaiselle faktorille vähintään kuusi muuttujaa sai ominaislatauksen ja muodostuneet faktorit ovat kutakuinkin helposti tulkittavissa. Valitun menettelyn vaarana on alirotaointi. Lievästä alirotaoinnista johtuen jotkut muuttujat saavat melko suuria sivulatauksia ominaislatauksen ohella. Kolmen faktorin ominaisarvot ovat 2,97, 2,42 ja 2,26. Muodostuneet kolme faktoria selittävät 40 % muuttujien kokonaisvarianssista. Yksittäisten faktorien selitysprosentit olivat 15, 13 ja 12.

Ensimmäiselle faktorille saavat ominaislatauksen seuraavat muuttujat

¹² Jokaisen käytetyn ilmaisuparin suuntaan myönteisyys–kielteisyys-akselilla on jossain määrin vaikuttanut tutkijan subjektiivinen tulkinta. Näin ollen joku toinen voisi tulkita ilmaisuparit myös päinvastoin. Erityisesti tätä pohdintaa käytiin ilmaisuparien sovinnainen–epäsovinnainen, maallistunut–hengellinen ja vanhanaikainen–uudenaikainen kohdalla.

¹³ Hakala 1997, 134.

¹⁴ Hakala 1997, 134.

Taulukko 15. Faktori: Papin itsensä likoon laittavuus.

	I	II	III	h ²
taantuva–kehittyvä	0,70	0,26	0,23	0,62
vanhanaikainen–uudenaikainen	0,62	-0,06	0,10	0,40
synkkä–valoisa	0,61	0,32	0,27	0,55
persoonaton–persoonallinen	0,58	0,19	0,07	0,38
sulkeutunut–avoin	0,56	0,25	0,25	0,44
suvaitsematon–suvaitsevainen	0,45	0,18	0,35	0,36

Ensimmäinen faktori kuvaa toisaalta kaavoihin kangistunutta viran taakse piiloutuvaa pappia ja toisaalta itsensä likoon laittavaa persoonallista pappia. Kuusi muuttujaa saa tälle faktorille ominaislatauksen. Kärkimuuttujaksi nousee ilmaisupari taantuva–kehittyvä. Tälle faktorille ominaislatauksen saavat tekijät muodostavat muista erottuvan pappiskuvan ulottuvuuden. Faktorin perusteella muodostettiin summamuuttuja (sum1)¹⁵, johon otettiin mukaan kaikki faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat. Summamuuttujan Cronbachin alfa -kerroin on .81, mitä voidaan pitää korkeana.¹⁶ Muodostetun summamuuttujan keskiarvo on 3,4 ja keskihajonta 0,63 asteikolla 1–5, jossa 1 on lähempänä kielteiseksi määriteltyä ominaisuutta ja 5 lähempänä myönteiseksi määriteltyä ominaisuutta. Keskiarvon perusteella vastaajien pappiskuva on lähempänä summamuuttujassa esiintyvää myönteistä kuvausta. Sekä vastaajien pappiskuvan tätä ulottuvuutta kuvaavalle faktorille, että sen pohjalta muodostetulle summamuuttujalle annettiin nimeksi **papin itsensä likoon laittavuus**.

Taulukko 16. Faktori: Papin miellyttäväkäyttöisyys.

	I	II	III	h ²
epäluotettava–luotettava	0,27	0,71	0,19	0,61
vastuuntunnoton–vastuuntuntoinen	0,21	0,59	0,06	0,40
raju–hillitty	-0,02	0,59	0,13	0,36
epäystävällinen–ystävällinen	0,25	0,59	0,14	0,43
tyhmä–älykäs	0,26	0,46	0,12	0,29
maallistunut–hengellinen	-0,01	0,40	0,12	0,18

Toinen faktori kuvaa toisaalta karkeasti käyttäytyvää pappia ja toisaalta miellyttäväkäytöksistä pappia. Kuusi muuttujaa saa tälle faktorille ominaislatauksen. Kärkimuuttujaksi nousee ilmaisupari epäluotettava–luotettava. Tälle faktorille ominaislatauksen saavat muuttujat kuvaavat papin ulkomuotoa ja käytöstä. Kaikki faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat otettiin mukaan muodostettuun summamuuttuun (sum2)¹⁷. Myös ilmaisupari maallistunut–hengellinen otettiin mukaan, vaikka sen kommunaliteetti on alhainen ($h^2 \leq .25$). Tämän ilmaisuparin pois jättäminen olisi heikentänyt summamuuttujan Cronbachin alfa -kerrointa, joksi saatiin .79. Tätä arvoa voidaan pitää korkeana. Muodostetulle summamuuttujalle laskettiin keskiarvo, joksi saatiin

¹⁵ Summamuuttuja muodostettiin seuraavalla kaavalla: $sum1 = (x1 + x2 + x11 + x15 + x16 + x19) / 6$

¹⁶ Cronbachin alfa -kerroin voidaan tarkastella samaan tapaan kuin korrelaatiokerroin arvoja. Hakalan mukaan Cohen ja Holliday (1982) ehdottavat korrelaation voimakkuudelle seuraavia rajoja: .90–1.0 erittäin korkea, .70–.89 korkea, .40–.69 kohtalainen, .20–.39 matala ja alle .19 erittäin matala. Hakala 1997, 151.

¹⁷ Summamuuttuja muodostettiin kaavalla $sum2 = (x3 + x4 + x7 + x11 + x13 + x18) / 6$

3,9 ja keskihajonnaksi saatiin 0,56. Keskiarvon perusteella vastaajien pappiskuva on lähempänä summamuuttujassa esiintyvää myönteistä kuvausta, joten tällä perusteella sekä vastaajien pappiskuvan ulottuvuutta kuvaava faktori, että sen pohjalta muodostettu summamuuttuja nimettiin nimellä **papin miellyttäväkäyttöisyys**.

Kolmannelle faktorille saavat ominaislatauksen seuraavat muuttujat

Taulukko 17. Faktori: Papin läheisyys ja armahtavaisuus.

	I	II	III	h ²
epäaito–aito	0,32	0,15	0,63	0,52
tuomitseva–armahtava	0,30	0,19	0,58	0,46
ahdasmielinen–avarakatseinen	0,47	0,06	0,53	0,50
epäsovinnainen–sovinnainen	0,02	0,16	0,50	0,27
ylpeä–nöyrä	-0,02	0,32	0,47	0,32
huumorintajuton–huumorintajuinen	0,39	0,01	0,43	0,34
etäinen–läheinen	0,22	0,08	0,41	0,22

Kolmas faktori kuvaa toisaalta etäistä ja tuomitsevaa pappia ja toisaalta taas läheistä ja armahtavaa pappia. Tälle faktorille ominaislatauksen sai seitsemän muuttujaa. Kärkimuuttujaksi nousee ilmaisupari epäaito–aito. Ilmaisuparit ahdasmielinen–avarakatseinen ja huumorintajuton–huumorintajuinen saavat lähes ominaislatauksensa vahvuiset sivulataukset ensimmäiselle faktorille, mutta ne ovat kuitenkin sisällöllisessä yhteydessä faktorin muiden muuttujien kanssa. Vaikka ilmaisuparin etäinen–läheinen kommunaliteetti on jokseenkin alhainen ($\leq 0,25$), päätettiin se ottaa mukaan faktorista muodostettavaan summamuuttujaan ($sum3$)¹⁸, sillä sen pois jättäminen heikensi summamuuttujan Cronbachin alfa -kerrointa, joksi saatiin .77. Muodostetulle summamuuttujalle laskettiin keskiarvo, joksi saatiin 3,3 ja keskihajonnaksi saatiin 0,61. Keskiarvon perusteella vastaajien pappiskuva on lähempänä summamuuttujassa esiintyvää myönteistä kuvausta. Tälle vastaajien pappiskuvan ulottuvuutta kuvaavalle faktorille sekä sen pohjalta muodostetulle summamuuttujalle annettiin nimeksi **papin läheisyys ja armahtavaisuus**.

Faktorianalyysin perusteella vastaajien pappiskuvasta oli näin ollen löydettävissä kolme erilaista pappiskuvan ulottuvuutta. Eri ulottuvuuksien saamat painotukset ovat nähtävissä seuraavasta taulukosta 18.

¹⁸ Summamuuttuja muodostettiin kaavalla $sum3=(x4b+x6b+x8b+x10b+x14b+x17b+x20b)/7$

Taulukko 18. Pappiskuvan eri ulottuvuuksien saamat painotukset vastaajajoukossa.

	ka	S	N	Kokee esitetyn ilmaisun kuvaavan pappia huonosti tai melko huonosti (≤ 2)	Kokee esitetyn ilmaisun kuvaavan pappia vähintään melko hyvin (≥ 4)
Papin itsensä likoon laittavuus	3,41	0,63	365	2 %	21 %
Papin miellyttäväkäytöksisyys	3,88	0,56	361	1 %	50 %
Papin läheisyys ja armahtavuus	3,31	0,61	358	2 %	15 %

Puolet vastaajista kokee ilmaisun miellyttäväkäytöksinen pappi kuvaavan pappia vähintään melko hyvin.¹⁹ Noin joka viides vastaajista kokee ilmaisun itsensä likoon laittava persoonallinen pappi kuvaavan pappia vähintään melko hyvin ja lähes joka seitsemäs vastaaja (15 %) kokee ilmaisun läheinen ja armahtavainen pappi kuvaavan pappia vähintään melko hyvin.

3.5. Mikä selittää tietyntyyppistä pappiskuvaa?

Pappiskuvan eri ulottuvuuksia kuvaavia summamuuttujia (sum1–sum3) tutkittiin regressioanalyysin keinoin. Näin pyrittiin löytämään tietyn tyyppistä pappiskuvaa parhaiten selittäviä taustatekijöitä. Selittäviksi muuttujiksi otettiin mukaan taustamuuttujista kaikki intervalliasteikolliset muuttujat sekä ne laatueroasteikolliset muuttujat, jotka voidaan tulkita kaksiluokkaisina tässä yhteydessä intervalliasteikollisiksi, kuten esimerkiksi sukupuoli. Lisäksi mukaan otettiin myös ne laatueroasteikolliset muuttujat, jotka voitiin muuttaa kaksiluokkaisiksi ja siten tulkita intervalliasteikollisiksi. Tällaisten muuttujien kohdalla alkuperäinen mittari purettiin osiin, jossa kukin kysymyksen osa muunnettiin omaksi muuttujakseen. Mikäli vastaaja siis oli valinnut vastaukseen kyseisen kohdan tuli arvoksi 1 ja mikäli kohta oli jätetty valitsematta, tuli arvoksi 2. Näin toimittiin muuttujien kohdalla joissa tiedusteltiin vastaajan kuulumista uskonnolliseen yhteisöön (x131)²⁰, vastaajan jumalauksen tyyppiä (x139)²¹, vastaajan siviilisäätystä (x146)²², vastaajan korkeinta koulutusta (x149)²³ sekä sitä, mitä vastaaja tekee

¹⁹ Semanttisen differentiaalisen asteikon 1–5 neljännen portaan (4) tulkittiin tarkoittavan, että sen puoleinen ilmaisu kuvaa vastaajan mielestä pappia vähintään melko hyvin.

²⁰ Muuttuja purettiin seuraaviin osiin, jossa vastausvaihtoehdot ovat: 1=kuuluu ja 2=ei kuulu. x131a=kuuluu evankelis-luterilaiseen kirkkoon, x131b=kuuluu ortodoksiseen kirkkoon, x131c=kuuluu muuhun uskonnolliseen yhteisöön ja x131d=ei kuulu mihinkään. Kohta 5 ”En osaa sanoa” merkittiin puuttuvaksi tiedoksi.

²¹ Muuttuja purettiin seuraaviin osiin, jossa vastausvaihtoehdot ovat: 1=uskoo ja 2= ei usko. x139a=uskoo kristinuskon opettamaan Jumalaan, x139b=uskoo Jumalaan, joskin varsinkin tavalla kuin kirkko opettaa, x139c=ei oikein tiedä, uskoako Jumalaan vai ei ja x139d=epäilee Jumalan olemassa oloa. Kohta 5 ”En halua sanoa” merkittiin puuttuvaksi tiedoksi.

²² Muuttuja purettiin seuraaviin osiin, jossa vastausvaihtoehdot ovat: 1=siviilisäätty ja 2=ei ole. x146a=naimaton, x146b=avoliitossa, x146c=avoliitossa, x146d=rekisteröity parisuhde, x146e=eronnut tai asumuserossa ja x146f=leski.

²³ Muuttuja purettiin seuraaviin osiin, jossa vastausvaihtoehdot ovat: 1=korkein koulutus ja 2=ei ole. x149a=kansakoulu, x149b=keski- tai peruskoulu, x149c=ammattikoulu tai -kurssi, x149d=lukio tai ylioppilas, x149e=opistotason ammatillinen koulutus, x149f=ammattikorkeakoulu, x149g=korkeakoulututkinto (alempi) ja x149h=korkeakoulututkinto (ylempi).

päätoimisesti (x150)²⁴. Kaksiluokkaisiksi muuttujiksi muunnettiin myös muuttajat joissa tiedusteltiin vastaajan asuinpaikkaa (x147) ja sitä mistä vastaaja on syntynyt (x148). Näiden kohdalla meneteltiin siten, että ensimmäiseksi vaihtoehdoksi merkittiin pääkaupunkiseutu ja jälkimmäiseen vaihtoehtoon niputettiin muut vastaukset yläkäsitteen ”muu Suomi” alle. Myös kysymys, jossa tiedusteltiin sitä, uskooko vastaaja Jumalaan, voitiin tulkita kaksiluokkaiseksi muuttujaksi, kun kohta 3 ”en osaa sanoa” merkittiin puuttuvaksi tiedoksi.

Taustamuuttujista suoraan intervalliasteikollisiksi tulkittiin muuttajat, joissa tiedusteltiin vastaajan sitoutumista kirkkoon (x133)²⁵, sitä, kuinka monta pappia vastaaja tuntee (x140) ja kuinka monen papin kanssa hän on viimeisen puolen vuoden aikana keskustellut (x141), vaikka ne eivät aivan puhtaasti ole sellaisia. Myös muuttuja, jossa tiedusteltiin vastaajien pappiskuvassa viime vuosina mahdollisesti tapahtuneita muutoksia (x143) tulkittiin intervalliasteikolliseksi, kun siihen tehtiin muunnos, jossa arvon 1 sai toteamus ”muuttunut kielteisemmäksi”, arvon 2 toteamus ”säilynyt ennallaan” ja arvon 3 toteamus ”muuttunut myönteisemmäksi”. Tällä muutoksella muuttujan ajateltiin muodostavan loogisen jatkumon, jonka vaihtoehdot ovat yhtä kaukana toisistaan.²⁶ Myös vastaajien ikää kuvaava muuttuja, joka muodostettiin muuttujasta syntymävuosi (x144) otettiin mukaan intervalliasteikollisena muuttujana.²⁷

Vastaajien uskonnollista aktiivisuutta kuvaamaan muodostettiin summamuuttuja (sum4), johon yhdistettiin muuttajat, jotka kuvasivat vastaajien rukoilemis-, raamatunlukemis-, jumalanpalveluskäynti- ja muissa kristillisissä tilaisuuksissa käyntiaktiivisuutta.²⁸ Nämä muuttajat yhteen liittämällä saatiin muodostettua yksi, helposti käsiteltävä vastaajan uskonnollista aktiivisuutta kuvaava muuttuja.

Edellä esitettyjä muuttujia käytettiin selittävinä muuttujina, kun regressioanalyysin avulla pyrittiin selvittämään sitä, mitkä tekijät selittävät vastaajien tietyytyypistä pappiskuvaa. Regressioanalyysi toteutettiin stepwise-menetelmää käyttäen. Papin itsensä likoon laittavuus -summamuuttujaa selittäviä tekijöitä selvitetäessä, regressioanalyysin tulokseksi saatiin seuraavaa: mukaan otetuista taustamuuttujista seuraavat neljä muuttujaa selittivät tutkittua riippuvaa muuttujaa (sum1) 21-prosenttisesti ($R^2=0,213$): ”Kuinka monta pappia tunnette?”, ”Oletteko ajatellun kirkosta eroamista?”, pappiskuvassa tapahtunut muutos sekä se, onko vastaaja palkkatyössä.

Papin itsensä likoon laittavuus -pappiskuvan kannalta keskeisimmäksi tekijäksi osoittautui se kuinka monta pappia vastaaja tuntee. Se sai t:n arvoksi 4,07***. Mitä suurempi t:n arvo on, sitä enemmän kyseinen tekijä selittää tutkittavaa riippuvaa muuttujaa. Tämä tarkoittaa sitä, että mitä useamman papin vastaaja tuntee, sitä enemmän hän kokee papin olevan itsensä likoon laittava persoonallinen pappi (ja toisaalta myös toisinpäin: mitä harvempia pappeja vastaaja tuntee, sitä enemmän hän kokee papin olevan kaavoihin kangistunut viran taakse piiloutuva pappi). Myös kirkosta eroaminen osoittautui tämänkaltaisen pappiskuvan

²⁴ Muuttuja purettiin seuraaviin osiin, jossa vastausvaihtoehdot ovat: 1=päätoimi ja 2=ei ole. x150a=palkkatyössä, x150b=yksityisyrittäjä, x150c=eläkkeellä, x150d=kotiäiti tai -isä, x150e=opiskelija ja x150f=työtön. Kohta 7 ”muu” merkittiin puuttuvaksi tiedoksi, koska sen merkitsi vastaajista päätoimekseen vain yhdeksän henkilöä, joiden ilmoittamasta muusta päätoimesta ei voitu vetää yksiselitteistä yläkäsitettä.

²⁵ Tämä muuttuja tulkittiin intervalliasteikolliseksi, koska sen vaihtoehtojen voi ajatella loogisesti seuraavan toisiaan ja niiden etäisyyksien voi ajatella olevan kutakuinkin yhtä suuret. Vaihtoehto 6 ”En kuulu evankelis-luterilaiseen kirkkoon” merkittiin puuttuvaksi tiedoksi, koska se ei muodosta loogista jatkumoa muiden muuttujan vaihtoehtojen kanssa.

²⁶ Uuden muuttujan nimeksi tuli x143a

²⁷ Muuttujan muunnos tehtiin seuraavalla kaavalla: $\text{ika}=2003-x144$.

²⁸ Summamuuttuja muodostettiin seuraavalla kaavalla: $\text{sum4}=(x134+x135+x136+x137)/4$.

kannalta merkittäväksi tekijäksi. Se sai t:n arvoksi $t=-3,43^{***}$. Tämä voidaan tulkita siten, että mitä suuremmalla todennäköisyydellä vastaaja aikoo erota kirkosta, sitä enemmän hänen pappiskuvansa on kaavoihin kangistuneen viran taakse piiloutuvan papin kaltainen, kun taas vastaavasti, mitä suuremmalla todennäköisyydellä vastaaja ei aio erota kirkosta, sitä enemmän hänen pappiskuvansa on itsensä likoon laittavan persoonallisen papin kaltainen. Vastaajan pappiskäsityksessä tapahtuneet muutokset viime vuosien aikana selittivät myös tutkittua summamuuttujaa ($t=3,45^{***}$): mikäli vastaajan pappiskuva oli muuttunut viime vuosien aikana positiivisemmaksi, on hänen pappiskuvansa enemmän itsensä likoon laittavan persoonallisen papin kaltainen. Vastaajan päätoiminen palkkatyössä toimiminen osoittautui myös summamuuttujaa (sum1) selittäväksi tekijäksi ($t=2,86^{**}$): mitä enemmän vastaaja toimii päätoimisesti jossain muualla kuin palkkatyössä, sitä enemmän hänen pappiskuvansa on itsensä likoon laittavan persoonallisen papin kaltainen ja päinvastoin, mitä todennäköisemmin vastaaja työskentelee palkkatyössä, sitä enemmän hänen käsityksensä papista on kaavoihin kangistuneen viran taakse piiloutuvan papin kaltainen.

Seuraavasta taulukosta nähdään regressioanalyysin tulokset, kun analysoitavana oli vastaajien pappiskuvaa kuvaava summamuuttuja: itsensä likoon laittava persoonallinen pappi (sum1).

Taulukko 19. Papin itsensä likoon laittavuus -summamuuttujaa selittävät tekijät.

Riippuva muuttuja: papin itsensä likoon laittavuus (sum1, asteikolla 1–5)	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant) ²⁹	2,417	0,260		9,301	0,000
Kuinka monta pappia tunnette?	0,217	0,053	0,247	4,068	0,000
Oletteko ajatellun kirkosta eroamista?	-0,127	0,037	-0,209	-3,426	0,001
Pappiskuvassa tapahtuneet muutokset	0,209	0,061	0,206	3,449	0,001
Päätoimena palkkatyö	0,214	0,075	0,170	2,858	0,005

Papin miellyttäväkäyttösisyys -summamuuttujaa selittäviä tekijöitä selvitettäessä, regressioanalyysin tulokseksi saatiin seuraavaa: mukaan otetuista taustamuuttujista vastaajan siviilisäätö: eronnut tai asumuserossa sekä vastaajan uskominen Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla selittivät riippuvaa muuttujaa (sum2) 6-prosenttisesti ($R^2=0,056$).

Papin miellyttäväkäyttösisyys -pappiskuvan kannalta keskeisimmäksi selittäväksi tekijäksi nousi vastaajan siviilisäätö – se, että vastaaja on eronnut tai asumuserossa ($t=2,74^{**}$). Mitä todennäköisemmin vastaajan siviilisäätö on jotain muuta kuin eronnut tai asumuserossa, eli hän on naimaton, avoliitossa, avioliitossa tai leski, sitä todennäköisemmin hänen pappiskuvansa on miellyttäväkäyttösisen papin kaltainen. Toisaalta taas, mitä todennäköisemmin vastaaja on siviilisäädyltään juuri eronnut tai asumuserossa, sitä todennäköisemmin on hänen pappiskuvansa enemmän karkeasti käyttäytyvän papin kaltainen. Myös vastaajan usko Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla selittää papin miellyttäväkäyttösisyys -summamuuttujaa ($t=-2,36^*$). Tämä voidaan tulkita siten, että mitä enemmän vastaaja us-

²⁹ Rivillä (Constant) on regressiomallin vakiotermin α . Se on mallin mukainen arvo selitettävälle muuttujalle, kun kaikkien selittävien muuttujien arvo on nolla. Se on regressiosuoran arvo origossa (eli kun suora leikkaa y-akselin). Vakiotermin on eräänlainen perustaso, josta selittävien muuttujien nolasta poikkeavat arvot muuttavat riippuvan muuttujan arvoja. Hakala 1997, 119.

koo Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla, sitä enemmän hänen pappiskuvansa on miellyttäväkäytöksisen papin kaltainen. Toisaalta taas, mitä vähemmän vastaaja uskoo kristinuskon opettamalla tavalla Jumalaan, sitä enemmän hänen pappiskuvansa on karkeasti käyttäytyvän papin kaltainen.

Seuraavasta taulukosta nähdään regressioanalyysin tulokset, kun analysoitavana oli vastaajien pappiskuvaa kuvaava summamuuttuja: papin miellyttäväkäytöksisyys (sum2).

Taulukko 20. Papin miellyttäväkäytöksisyys -summamuuttujaa selittävät tekijät.

Riippuva muuttuja: papin miellyttäväkäytöksisyys (sum2, asteikolla 1–5)	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	3,149	0,391		8,044	0,000
Vastaaja on eronnut tai asumuserossa	0,519	0,190	0,175	2,736	0,007
Vastaaja uskoo Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla.	-0,180	0,076	-0,151	-2,359	0,019

Papin läheisyys ja armahtavuus -summamuuttujaa selittäviä tekijöitä selvitetessä regressioanalyysin tulokseksi saatiin seuraavaa: mukaan otetuista taustamuuttujista vain muuttuja ”Oletteko ajatellut kirkosta eroamista” nousi analysoitua summamuuttujaa selittäväksi tekijäksi. Kyseinen muuttuja selittää riippuvaa muuttujaa (sum3) 7-prosenttisesti ($R^2=0,065$). Vastaajien kirkkoon sitoutumista kartoittanut muuttuja saa t:n arvon $-4,00^{***}$. Tästä voidaan päätellä, että mitä vähemmän vastaaja voisi ajatella eroavansa kirkosta, sitä läheisemmäksi ja armahtavammaksi hän papin kokee ja päinvastoin, mitä todennäköisemmin vastaaja tulee joskus eroamaan kirkosta, sitä etäisemmäksi ja tuomitsevammaksi hän papin kokee.

Seuraavasta taulukosta on nähtävissä regressioanalyysin tulokset, kun analysoitavana oli vastaajien pappiskuvaa kuvaava summamuuttuja: papin läheisyys ja armahtavuus (sum3).

Taulukko 21. Papin läheisyys ja armahtavuus pappi -summamuuttujaa selittävät tekijät.

Riippuva muuttuja: papin läheisyys ja armahtavuus (sum3, asteikolla 1–5)	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	3,707	0,090		41,341	0,000
Oletteko ajatellun kirkosta eroamista?	-0,153	0,038	-0,254	-4,003	0,000

Vastaajien pappiskuvan muodostumiseen näyttää siis vaikuttavan se, kuinka monta pappia vastaaja tuntee, se kuinka sitoutunut kirkon jäsen vastaaja on, sekä se, onko vastaajan pappiskuvassa tapahtunut muutosta viime vuosien aikana ja se, uskooko vastaaja Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla. Myös vastaajan päätoimiset tehtävät ja hänen siviilissäätynsä näyttävät määrävän sitä, millaiseksi hänen pappiskuvansa muodostuu. On mielenkiintoista havaita, etteivät vastaajien sukupuoli, ikä tai se, millä alueella he asuvat, nouse merkittäviksi selittäjiksi vastaajien pappiskuvan muodostumista tarkasteltaessa. Vastaajien

uskonnollisen aktiivisuuden olisi myös voinut olettaa vaikuttavan siihen, millainen pappiskuva vastaajalle on muodostunut, mutta ainakaan tämän aineiston puitteissa näin ei näytä olevan.

3.6. Millainen pappi vastaajien mielestä on?

Vastaajien pappiskuvaa mitanneiden mittareiden analyysin perusteella vastaajien käsitys papeista vaikuttaa varsin myönteiseltä: Lähes kolme neljäsosaa vastaajista (72 %) kokee papin itsensä likoon laittavaksi ja persoonalliseksi. Nämä vastaajat kokevat papin olevan suvaitsevainen, uudenaikainen, persoonallinen, avoin, kehittyvä ja valoisa. Vain joka neljäs vastaaja on päinvastaista mieltä ja kokee papin suvaitsemattomaksi, vanhanaikaiseksi, persoonattomaksi, sulkeutuneeksi, taantuvaksi ja synkäksi, jossain määrin kaavoihin kangistuvaksi ja virkansa taakse piiloutuvaksi papiksi.

Yhdeksän kymmenestä vastaajasta (93 %) kokee papin olevan miellyttäväkäyttöksinen enemmän kuin karkeasti käyttäytyvä. Nämä vastaajat kokevat papin olevan älykäs, vastuuntuntoinen, ystävällinen, hillitty, luotettava ja hengellinen. Vain yksi kymmenestä vastaajasta kokee vastaavasti papin olevan tyhmä, vastuuntunnoton, epäystävällinen, raju, epäluotettava ja maallistunut.

Noin kaksi kolmasosaa (65 %) vastaajista kokee papin läheiseksi ja armahtavaksi. Toisaalta kuitenkin joka kolmas vastaaja kokee papin olevan etäinen ja tuomitseva. Nämä vastaajat kokevat papin olevan enemmän ylpeä kuin nöyrä, epäaito kuin aito, ahdasmielinen kuin avarakatseinen, tuomitseva kuin armahtava, huumorintajuton kuin huumorintajuinen ja epäsovinnainen kuin sovinnainen.

Vastaajien pappiskuva vaikuttaa jossain määrin eriytymättömältä: mikäli vastaajan käsitys papista on myönteinen, hän todennäköisemmin valikoi vastauksista kaikki myönteiset ilmaisut pappia kuvaillessaan. Vastaavasti taas, mikäli vastaajalla on kielteinen käsitys papista, valikoi hän vastauksiinsa kielteisiä ilmaisuja pappia kuvaillessaan.³⁰ Tällainen eriytymättömyys voi olla myös seurausta tämääntyyppisen mittarin rajoituksista eli siitä, mitä tämän kaltainen semanttisen differentiaalimittari pystyy mittaamaan ja millaisia tuloksia sillä voidaan saada. Tehtävänohjeistus itsessään kehottaa vastaajia ajattelemaan pappeja yleensä, eikä ketään tiettyä pappia. Mikäli vastaaja täyttäisi vastaavan mittarin koskien kutakin tuntemaansa pappia erikseen, olisivat vastaukset luultavasti eriytyneempiä. Nyt, kun kyseessä on pappien kuvailu yleensä, vastaajien vastauksia määrittäne se, onko heillä enemmän myönteisiä vai kielteisiä kokemuksia papista, kuin myös se, millainen heidän viimeisin kokemuksensa papin kohtaamisesta on ollut.

Vastaajien kokemus papeista yleensä, ottaen huomioon käytetyn mittarin kykenemättömyyden mitata vastaajien käsityksiä yksittäisistä papeista, on siis varsin myönteinen. Mikäli vastaajien pappiskuvaa pyrittäisiin kuvaamaan yhdellä virkkeellä edellä esitetyn pohjalta, voisi virke olla seuraavanlainen: Vastaajat kokevat, että pappi on itsensä likoon laittava ja persoonallinen ihminen, joka miellyttävästi käyttäytyen tulee toista ihmistä lähelle ja on armahtava tätä kohtaan. Toisaalta osalla vastaajista pappiskuva on myös kielteinen. Mikäli tätä kielteistä käsitystä papeista pyrittäisiin esittämään yhdellä

³⁰ Tätä todennettiin purkamalla ilmaisuparien saamia kannatuksia osiin, siten, että asteikon numerot 1–3 liitettiin muuttujamuunnoksessa (purettaessa muuttuja osiin) koskemaan ilmaisuparin kielteisistä ilmaisua ja numerot 4–5 vastaavasti myönteistä ilmaisua. Tämän jälkeen muuttujilla laskettiin korrelaatioita ja todettiin, että kielteiset ilmaisut korreloivat vahvasti positiivisesti keskenään ja myönteiset samalla tavoin keskenään.

Mikäli tätä kielteistä käsitystä papeista pyrittäisiin esittämään yhdellä virkkeellä, voisi se olla seuraavan kaltainen: Osa vastaajista kokee, että pappi on kaavoihin kangistuva, virkansa taakse piiloutuva ja näin etäiseksi jäävä henkilö, joka tuomitsee ja käyttäytyy karkeasti.

Vastaajien pappiskuvan ollessa edellä esitetyn kaltainen, on mielenkiintoista siirtyä analysoimaan sitä, millaisia odotuksia vastaajat kohdistavat pappiin. Mikäli vastaajien pappiskuva on jo näin myönteinen, mitä he voivat odottaa papilta lisää? Entä jos vastaajan pappiskuva on kielteinen, onko hänellä korkeat odotukset sen suhteen millainen papin tulisi olla, vai onko asialla hänelle merkitystä? Tässä luvussa on kartoitettu vastaajien lähtötaso – se millainen pappi heidän mielestään nyt on. Seuraavassa luvussa pyritään kartoittamaan sitä, millaisia odotuksia vastaajat pappeihin kohdistavat – sitä, millainen papin vastaajien mielestä tulisi olla.

4. MILLAINEN PAPIN TULISI OLLA?

4.1. Mikä papin työssä on tärkeintä?

Sitä, missä määrin tärkeänä vastaajat kokevat papin työn eri osa-alueet pyrittiin kartoittamaan kyselylomakkeen toisella mittarilla. Mittarissa papin työ oli jaoteltu kymmeneen eri osaan. Taulukosta 22 nähdään vastaajien papintyön eri osa-alueiden tärkeydelle keskimäärin antama painoarvo.

Taulukko 22. Papin työn osa-alueiden tärkeys vastaajien arvioimana. (%) (N=389–393)

	1. täysin yhden- tekevä	2. vain vähän tärkeä	3. jonkin verran tärkeä	4. hyvin tärkeä	5. välttä- mätön	ka	s
Kirkollisten toimitusten suorittaminen	0	1	6	34	59	4,51	0,68
Jumalanpalvelusten toimittaminen	2	2	11	36	49	4,30	0,86
Nuorisotyöhön osallistuminen	2	5	18	54	22	3,90	0,85
Kristillisen uskon sisällön opettaminen	2	6	20	43	28	3,89	0,96
Sielunhoidolliset tehtävät	2	6	20	47	25	3,88	0,92
Lapsityöhön osallistuminen	3	9	28	47	13	3,58	0,94
Kotikäynnit ja seurakuntalaisiin tutustuminen	4	11	26	41	16	3,54	1,03
Diakoniatyöhön osallistuminen	2	12	33	41	11	3,47	0,93
Pelastussanomien julistaminen	8	16	32	26	19	3,30	1,18
Seurakunnan hallinnolliset tehtävät	5	21	43	24	7	3,09	0,96

Keskiarvojen perusteella vastaajat pitävät pappien suorittamia kirkollisia toimituksia papin työn tärkeimpänä ja liki välttämättömänä osa-alueena. Myös jumalanpalvelusten toimittaminen koetaan vastaajien joukossa hyvin tärkeäksi. Vähiten tärkeänä vastaajat pitävät papin työssä seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin osallistumista. Näyttää siltä, että vastaajat ovat arvottaneet tärkeimmiksi papin työn osa-alueiksi sellaisia, jotka ovat konkreettisia ja helposti käsitettävissä sekä sellaisia, joista vastaajilla on todennäköisesti omakohtaista kokemusta. Kirkolliset toimitukset ovat tilanteita, joissa muutkin kuin aktiiviset seurakuntalaiset kohtaavat papin. Syntyneistä lapsista noin 87 % kastetaan

kristilliseen uskoon, vihkimisistä on kirkollisia 74 % ja hautauksista yli 98 %.¹ Oikeus kirkollisiin toimituksiin on myös yksi tärkeä syy kirkon jäsenenä pysymiseen.² Vaikka jumalanpalvelukset eivät nykyisin tavoita järjestelmällisesti suurta yleisöä ja niissä käyntiaktiivisuus on laskenut tasaisesti viimeisen vuosikymmenen aikana, ovat ne kuitenkin tunnettu ja tiedetty kirkon työmuoto ja tärkeä osa monien juhlanviettoperinteitä.³ Tähän kyselyyn vastanneista 69 % ilmoittaa osallistuvansa jumalanpalvelukseen vähintään kerran vuodessa.

Papin työn osa-alueista seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin osallistuminen on puolestaan voinut vaikuttaa vastaajista kaikkein kaukaisimmalta asialta, kun he ovat pohtineet niitä pappeja joita tuntevat ja tietävät. Kun papit osallistuvat työssään seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin, he eivät oletettavasti ole sillä hetkellä helposti seurakuntalaisten tavoitettavissa tai nähtävissä ja näin ollen tämä papin työn osa-alue voi helposti jäädä vähemmälle huomiolle.

Mielenkiintoista on myös nuorisotyön nouseminen papin työn tärkeimpien osa-alueiden joukkoon. Voi olla, että tässä piilee taustalla vastaajien, ja suomalaisten yleensä, huoli nuorison hyvinvoinnista. Vastaajat saattavat kokea seurakuntien järjestämien vaihtoehtoisten ajanviettapojen olevan keino pitää nuoriso pois kaduilta ja näin jonkun valvovan silmän alla ja tästä syystä nuorisotyöhön osallistumista pidetään varsin tärkeänä papin työn osa-alueena. Osaltaan tähän korkeaan arvostukseen voi ajatella vaikuttavan myös rippikoulun tärkeänä pitäminen – osallistuuhan rippikouluun vuosittain liki 90 % 15-vuotiaiden ikäluokasta.

Papin työn eri osa-alueiden tärkeänä pitämisen suhteen Salosen Papin rooli -tutkimuksen ja käsillä olevan tutkimuksen välillä ei näytä olevan suurtakaan eroa. Molemmissa tutkimuksissa vastaajat merkitsivät kirkollisten toimitusten suorittamisen papin työn tärkeimmäksi osa-alueeksi ja jumalanpalvelusten toimittaminen arvotettiin seuraavaksi tärkeimmäksi. Kaikkein vähiten merkitystä molempien tutkimusten vastaajat antoivat papin työn osa-alueista seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin osallistumiselle ja pelastussanomien julistamiselle.⁴ Tässä tutkimuksessa korkealle arvotettu nuorisotyöhön osallistuminen ei sisällynyt Salosen käyttämään mittariin, joten tämän suhteen asiaa ei voida tarkastella. Soveltuvilta osin näyttää siltä, että papin työn osa-alueiden tärkeänä pitämisessä ei ole tapahtunut suurta muutosta kuluneen reilun vuosikymmenen aikana, vaan kaikkia papintyön osa-alueita pidetään keskimäärin varsin tärkeinä. Voidaan kuitenkin todeta, että kaikkien muiden papin tehtävien tärkeänä pitäminen on jossain määrin laskenut, mutta hallinnollisten tehtävien arvostus on säilynyt kutakuinkin ennallaan.⁵

Taulukosta 23 nähdään vertailu mies- ja naisvastaajien papintyön eri osa-alueille antamasta painoarvosta. Taulukkoon on listattu ne osa-alueet joiden tärkeyden suhteen miesten ja naisten välillä ilmeni tilastollisesti merkitseviä eroja.

¹ Luvut vuodelta 2002. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2004.

² Yhdeksän kymmenestä suomalaisesta pitää kirkollisia toimituksia tärkeinä syinä kirkkoon kuulumiselleen. Niemelä 2003a, 129–130.

³ Niemelä 2003b, 170.

⁴ Salonen 1992, 51.

⁵ Salosen tutkimuksessa tärkeimpänä pidetty kirkollistentoimitusten suorittaminen on saanut keskiarvon 4.68 ja pelastussanomien julistaminen on saanut keskiarvon 3.55. Tälle välille sijoittuvat muut papin työn osa-alueet hallinnollisia tehtäviä lukuun ottamatta. Salonen 1992, 51. Vastaava väli tässä tutkimuksessa 4,51 ja 3,30, joten papin työn osa-alueiden tärkeänä pitämisen voidaan katsoa kauttaaltaan laskeneen. Ero hallinnollisissa tehtävissä on niin pieni, Salosella 3.11 ja tässä 3.09, ettei siinä katsota tapahtuneen muutosta.

Taulukko 23. Papin työn eri osa-alueiden tärkeänä pitäminen sukupuolen mukaan.

	ka		t
	Mies	Nainen	
Kristillisen uskon sisällön opettaminen	3,73	3,98	-2,57*
Kirkollisten toimitusten suorittaminen	4,40	4,57	-2,49*
Sielunhoidolliset tehtävät	3,69	3,98	-3,06**

Naisvastaajat pitävät sielunhoidollisia tehtäviä tilastollisesti merkitsevästi tärkeämpänä kuin miehet. Kristillisen uskon sisällön opettaminen ja kirkollisten toimitusten suorittaminen on naisten mielestä tilastollisesti melkein merkitsevästi tärkeämpää kuin miesten mielestä. Tästä voi päätellä, että naiset pitävät papin työn ihmistä lähelle tulevia osa-alueita keskimäärin tärkeämpinä kuin miehet.

Seuraavaksi tutkittiin ilmeneekö papin työn eri osa-alueiden tärkeänä pitämisessä tilastollisesti merkitseviä eroja riippuen vastaajan asuinpaikasta. Tätä tutkittiin yksisuuntaisen varianssianalyysin keinoin (ANOVA) ja tilastollisesti merkittävät erot paikannettiin Scheffen-testiä käyttäen. Ainoa tilastollisesti merkitsevä ero löytyi koskien vastaajien käsityksiä pelastussanomien julistamisen tärkeydestä. Maaseudulla asuvat pitävät pelastussanomien julistamista tärkeämpänä kuin pääkaupunkiseudulla asuvat ($F=2,691^*$). Muita tilastollisesti merkitseviä eroja ei ryhmien väliltä löytynyt.

Varianssianalyysin ja Scheffen-testin keinoin tutkittiin edelleen sitä, onko vastaajan synnyinpaikalla tilastollista merkitystä papin työn eri osa-alueiden tärkeänä pitämisen suhteen. Tässä vertailussa tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi useampia. Maaseudulla syntyneet pitävät pelastussanomien julistamista tässäkin tapauksessa keskimäärin tärkeämpänä kuin pääkaupunkiseudulla syntyneet ($F=4,766^{**}$). Maaseudulla syntyneet pitävät myös papin osallistumista seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin keskimäärin tärkeämpänä kuin muissa kaupungeissa syntyneet⁶ ja taajamassa tai kirkonkylässä syntyneet ($F=4,546^*$). Edelleen maaseudulla syntyneet pitävät keskimäärin tärkeämpänä papin työn osa-alueena seurakuntalaisiin tutustumista ja kotikäyntejä kuin pääkaupunkiseudulla syntyneet. ($F=3,660^*$).

Näiden varianssianalyysien perusteella näyttää siltä, että maaseudulla syntyneet tai siellä edelleen asuvat antavat yleensä keskimäärin enemmän painoarvoa papin työn eri osa-alueiden tärkeydelle kuin muilla alueilla syntyneet ja asuvat. Voidaan ajatella, että maaseudulla syntyneille tai siellä asuville on enemmän merkitystä sillä, mitä pappi työssängänsä tekee, kun taas muualla asuvat eivät välttämättä anna tälle niin suurta painoarvoa. Toisaalta voidaan myös ajatella, että papin työ on maaseudulla keskimääräistä näkyvämpää kuin muualla: kirkko voi olla kyläyhteisön keskus, kun taas kaupungissa kirkko tai kirkkoherranvirasto voi olla sellaisessa paikassa, etteivät ihmiset edes kiinnitä niihin huomiota. Tämä voisi myös osaltaan selittää sitä, että maaseudulla asuvat antavat enemmän painoarvoa papin työn eri osa-alueille: he voivat yksinkertaisesti olla niistä tietoisempia kuin esimerkiksi kaupungeissa asuvat.

Papin työn eri osa-alueiden tärkeänä pitämisessä näyttää olevan eroja vastaajien sukupuolen ja asuinpaikan suhteen, mutta ne ovat pysyneet kutakuinkin muuttumattomina

⁶ Muu kuin pääkaupunkiseutu.

viimeisen vuosikymmenen aikana. Mielenkiintoista on nähdä, näkyvätkö nämä erot ja eroamattomuudet myös siinä, millaista persoonallisuutta papilta odotetaan.

4.2. Millainen papin tulisi olla persoonaltaan?

4.2.1. Papille haitalliset ja tarpeelliset persoonallisuuden piirteet

Papille tarpeellisia ja haitallisia persoonallisuuden piirteitä kartoitettiin kyselykaavakkeen kolmannella mittarilla. Taulukosta 24 nähdään miten tarpeelliseksi tai haitalliseksi vastaajat ovat keskimäärin kokeneet eri persoonallisuuden piirteet. Taulukossa tarpeellisemmiksi koetut persoonallisuuden piirteet ovat ensin ja siitä eteenpäin laskevasti haitallisimmiksi koettuihin piirteisiin. Taulukon toisessa sarakkeessa oleva määrittely kertoo sen, onko kyseessä oleva persoonallisuuden piirre mielletty tässä mittarissa feminiiniseksi vai maskuliiniseksi.⁷ Ne kohdat, joista määrittely puuttuu, ovat niin kutsuttuja täyteadjektiiveja, eli niitä ei voi erityisesti mieltää feminiiniseksi tai maskuliiniseksi.⁸

Taulukosta 24 nähdään, että feminiiniseksi määritellyt persoonallisuuden piirteet näyttäisivät olevan papille keskimäärin tarpeellisempia kuin maskuliiniseksi määritellyt: mittarissa esiintyneistä kymmenestä feminiinisestä piirteestä seitsemän määrittyy tarpeellisemmaksi kuin yksikään maskuliininen persoonallisuuden piirre. Tämän jälkeen tarpeellisuus-haitallisuusasteikolla seuraavat lähes peräkkäin maskuliiniset piirteet. On mielenkiintoista huomata miten tasaisesti täyteadjektiivit ovat jakautuneet tarpeellisuus-haitallisuusasteikolle: niistä neljä on sijoittunut asteikon alapäähän, mutta toisaalta kaksi heti asteikon kärkeen, tarpeellisiin piirteisiin. Taulukosta 25 nähdään missä määrin tarpeelliseksi persoonallisuuden piirteiksi papille vastaajat keskimäärin kokevat feminiiniset, maskuliiniset ja luokittelemattomat piirteet.

⁷ Määrittely nousee suoraan BSRI-minäkuvamittarista.

⁸ Vastaajille toimitetussa kyselylomakkeessa ei tämä erittely ollut näkyvissä.

Taulukko 24. Papille haitallisiksi ja tarpeellisiksi koettujen persoonallisuuden piirteiden saamat keskiarvot ja keskihajonnat.

	Määrittely	ka	s
Luotettava		4,80	0,50
Ymmärtäväinen	F	4,60	0,60
Vilpitön		4,57	0,66
Myötätuntoinen	F	4,51	0,71
Sydämellinen	F	4,49	0,64
Ottaa huomioon toisten tunteet	F	4,47	0,62
Tunnollinen		4,47	0,65
Lapsirakas	F	4,37	0,68
Sopeutumiskykyinen		4,33	0,64
Halukas lohduttamaan	F	4,29	0,70
Tahdikas		4,23	0,76
Lempeä	F	4,15	0,72
Vahva luonne	M	3,98	0,82
Itsenäinen	M	3,93	0,85
Johtamiskykyinen	M	3,85	0,79
Tehokas	M	3,81	0,81
Hellä	F	3,70	0,84
Kantaa ottava	M	3,66	0,76
Tunteellinen	F	3,65	0,75
Sovinnainen		3,59	0,92
Itsevarma	M	3,14	0,99
Halukas ottamaan riskejä	M	3,05	0,91
Puolustaa omia näkemyksiä	M	3,01	0,92
Sääliväinen	F	2,91	1,00
Hallitseva	M	2,56	0,86
Ailahteleva		1,54	0,74
Itserakas		1,46	0,72
Salaileva		1,46	0,80
Hyökkäävä	M	1,37	0,68
Kateellinen		1,21	0,56

Taulukko 25. Papille tarpeellisten ja haitallisten persoonallisuuden piirteiden keskiarvot ja keskihajonta.

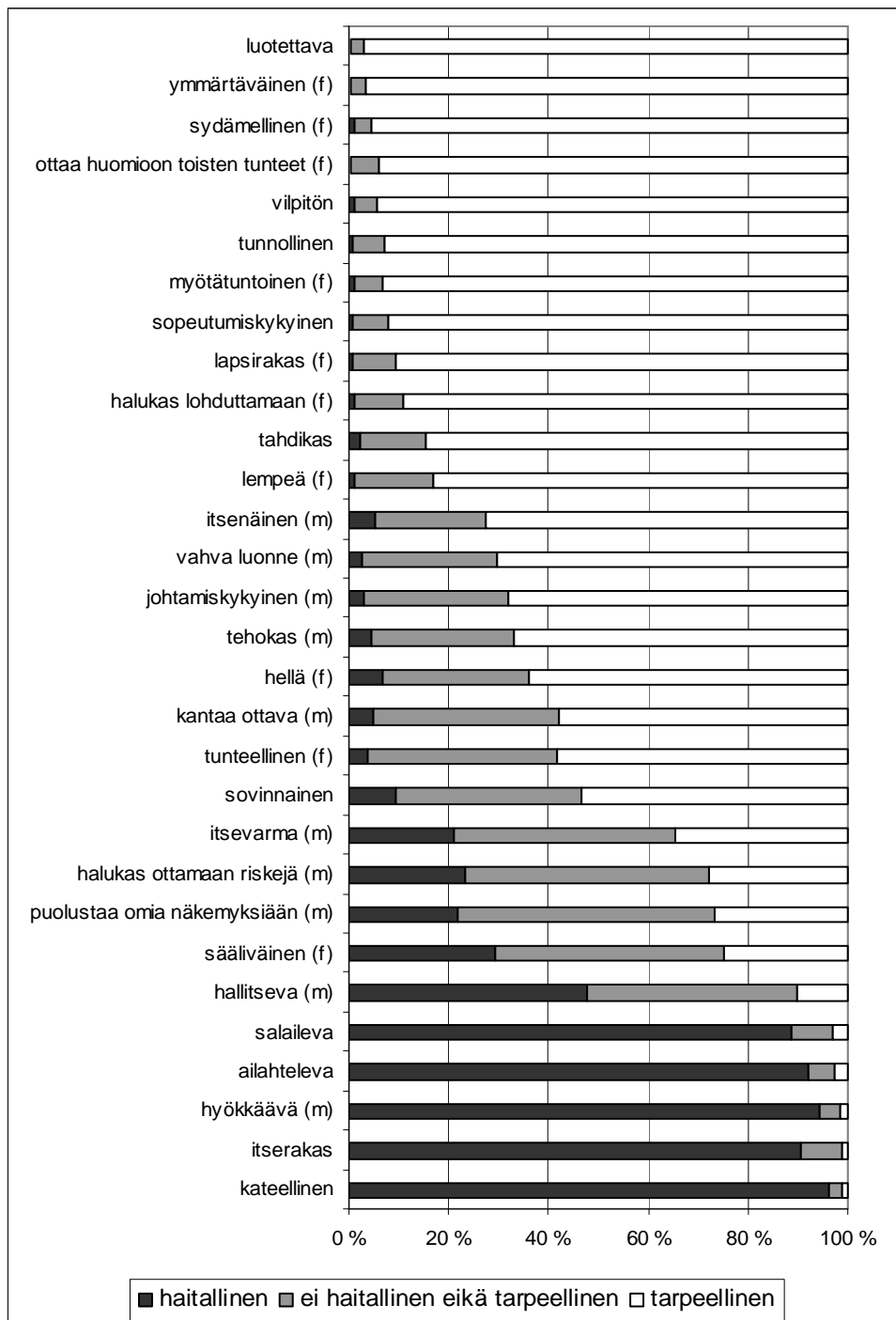
	ka	s
Feminiiniset piirteet	4,11	0,42
Maskuliiniset piirteet	3,23	0,39
Täyteadjektiivit	3,16	0,26

Taulukosta 25 nähtävät keskiarvot vahvistavat edellä esitettyä päätelmää siitä, että vastaajat kokevat käytetyssä mittarissa feminiinisiksi määritellyt persoonallisuuden piirteet papille tarpeellisemmiksi kuin esitetyt maskuliiniset piirteet. Keskiarvon perusteella maskuliinisia piirteitäkin pidetään kuitenkin enemmän tarpeellisina kuin haitallisina.

Täyteosioon luokitellut adjektiivit saivat keskiarvon, joka on lähellä arvoa 3=toisaalta haitallinen, toisaalta tarpeellinen.

Seuraavasta kuviosta 2 nähdään, että feminiinisistä persoonallisuuden piirteistä vain sääliväisyys koetaan jossain määrin enemmän haitalliseksi (29 %) kuin tarpeelliseksi (25 %) piirteeksi papille. Muut feminiiniseksi määritellyt persoonallisuuden piirteet vähintään 58 prosenttia vastaajista koki papille tarpeellisiksi. Maskuliinisista piirteistä taas hyökkäävyys ja hallitsevuus koetaan papille selkeästi haitallisemmiksi (94 % ja 48 %) kuin tarpeellisiksi (2 % ja 10 %) piirteiksi. Lisäksi maskuliiniseksi määritellyistä piirteistä itsevarmuus, riskinottohalukkuus ja omien näkemysten puolustaminen koettiin sellaisiksi, jotka eivät ole tarpeellisia eivätkä haitallisia ominaisuuksia (51 %, 49 % ja 44 %).

Kuvio 2. Erilaisten persoonallisuuden piirteiden tarpeellisuus ja haitallisuus papeille (%).

Kolmannen mittarin lopuksi vastaajille annettiin vielä mahdollisuus omin sanoin kuvailla papille haitallisiksi ja tarpeellisiksi kokemiaan persoonallisuuden piirteitä. Vastaajien listaamat piirteet luokiteltiin BSRI-mittarin mallin mukaisesti feminiinisiin ja maskuliinisiin piirteisiin, sekä niihin, jotka eivät selkeästi ole kumpaakaan.⁹ Tämän jälkeen laskettiin missä määrin kuhunkin luokkaan kuuluvia persoonallisuuden piirteitä esiintyi tarpeellisiksi määriteltynä ja missä määrin taas haitallisiksi määriteltynä. Nämä tulokset näkyvät seuraavista taulukoista 26. ja 27.

Taulukko 26. Vastaajien papille tarpeellisiksi kokemien persoonallisuuden piirteiden jaottelu.

Tarpeelliset piirteet	f
Feminiiniset	266
Maskuliiniset	24
Määrittelemättömät	383

Taulukko 27. Vastaajien papille haitallisiksi kokemien persoonallisuuden piirteiden jaottelu.

Haitalliset piirteet	f
Feminiiniset	24
Maskuliiniset	205
Määrittelemättömät	325

Feminiiniset persoonallisuuden piirteet koetaan papille tämän tuloksen mukaan harvoin hyvin haitallisiksi, mutta monesti hyvin tarpeellisiksi. Monet maskuliinisiksi määritellyt ominaisuudet vastaajat kokevat puolestaan papille haitallisiksi, mutta myös osa niistä koetaan tarpeellisiksi. Sekä erittäin tarpeellisina että erittäin haitallisina pidetyistä persoonallisuuden piirteistä suurin osa on sellaisia, joita ei selkeästi voida määritellä maskuliinisiksi tai feminiinisiksi. Tämä tulos tukee edellisestä mittarista saatua tulosta, jossa feminiinisistä piirteistä ainoastaan sääliväisyyttä pidettiin papille haitallisena piirteenä.

4.2.2. Papin persoonallisuuden piirteiden neljä ulottuvuutta

Käytetyssä BSRI-mittarissa luetellut persoonallisuuden piirteet oli valmiiksi jaoteltu feminiinisiin, maskuliinisiin ja täyteadjektiiveihin, jotka eivät selkeästi ole määriteltävissä kummaksikaan edellä esitetyistä. Mittarin muuttujilla suoritettiin faktorianalyysi muuttujien ryhmittelemiseksi käsillä olevan aineiston mukaisesti. Samalla haluttiin testata, pitääkö muuttujien oletettu ryhmittely paikkansa tässä aineistossa. Sekä KMO-testin tulos (.850), että Bartlettin dimensioisuustestin tulos (2744,290, $p \leq .001$) puoltavat faktorianalyysin käyttöä.

⁹ Vaikka avointen kysymysten vastausten jaottelussa otettiin mallia käytetystä BSRI-mittarista, sisältää se myös tutkimuksen tekijän subjektiivista tulkintaa, koska vastauksissa esiintyi myös ilmauksia, joita ei BSRI-mittarissa ollut.

Selkeimmän faktorirakenteen löytämiseksi faktorianalyysi suoritettiin faktoriluvuilla 3–8. Ominaisarvokriteerin (≥ 1) perusteella tutkimuksessa olisi voitu päätyä kahdeksan faktorin ratkaisuun. Tällöin kuitenkin viimeiselle faktorille sai ominaislatauksen vain yksi muuttuja. Myös kolmen, kuuden ja seitsemän faktorin ratkaisussa viimeiselle faktorille sai ominaislatauksen vain yksi muuttuja. Viiden faktorin malli ei puolestaan ollut tulkinnallisesti kovin selkeä, vaan loogiset ulottuvuudet olivat hajonneet useammalle faktorille. Selkeimmäksi ratkaisuksi osoittautui neljän faktorin malli. Tässä ratkaisussa kullekin faktorille sai ominaislatauksen vähintään viisi muuttujaa ja muodostuneet faktorit ovat kutakuinkin helposti tulkittavissa. Valitun menettelyn vaarana on alirotatointi ja tästä johtuen jotkut muuttujat saavat melko suuria sivulatauksia ominaislatauksen ohella. Muodostuneiden neljän faktorin ominaisarvot ovat 3,25, 2,89, 1,75 ja 1,74. Nämä faktorit selittävät 32 % muuttujien kokonaisvarianssista. Yksittäisten faktorien selitysprosentit ovat 11, 9, 6 ja 6.

Taulukko 28. Ensimmäiselle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat.

	I	II	III	IV	h^2
luotettava (n)	0,67	0,23	0,18	0,33	0,64
kateellinen (n)	-0,64	-0,13	-0,07	0,03	0,43
itserakas (n)	-0,59	-0,10	-0,06	0,17	0,39
ailahteleva (n)	-0,54	0,06	0,03	-0,05	0,30
salaileva (n)	-0,51	-0,05	0,01	0,09	0,27
hyökkäävä (m)	-0,48	-0,19	-0,06	0,04	0,27
vilpitön (n)	0,44	0,20	0,19	0,33	0,39
myötätuntoinen (f)	0,43	0,34	-0,11	0,25	0,37
hallitseva (m)	-0,32	-0,06	0,30	0,18	0,23
tahdikas (n)	0,27	0,20	0,08	0,25	0,18

Ensimmäiselle faktorille ominaislatauksen saa kymmenen muuttujaa. Niistä kärkimuuttujaksi nousee persoonallisuuden piirteistä luotettava. Seitsemän kymmenestä tälle faktorille latauksen saavista muuttujista ovat niin kutsuttuja täyteadjektiiveja (n), eli niitä ei erityisesti voida määritellä feminiinisiksi tai maskuliinisiksi. Kuusi tälle faktorille ominaislatauksella latautuvaa muuttujaa saavat negatiivisen latauksen. Voidaan siis tulkita, että näissä kuudessa muuttujassa esiintyvät persoonallisuuden piirteet ovat kielteisiä ilmaisuja käsillä olevan faktorin piirtämään persoonallisuuden piirteiden kokonaisuuteen liittyen. Erityisesti muuttuja tahdikas saa varsin korkeat sivulataukset faktoreille II ja IV, mikä johtunee valitun faktorimallin mahdollisesta alirotatoinnista. Faktorin perusteella muodostettiin summamuuttuja (sum5)¹⁰, johon otettiin mukaan kaikki faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat. Myös muuttuja tahdikas otettiin mukaan sen alhaisesta kommunaliteetista huolimatta, sillä sen pois jättäminen heikensi summamuuttujan Cronbachin alfa -kerrointa joka on .76. Tätä voidaan pitää korkeana. Muodostettu summamuuttuja voidaan nimetä faktorille korkeita ominaislatauksia saaneiden muuttujien mukaan nimellä **persoonallisuuden luotettavuus ja vilpittömyys**. Toisaalta summamuuttujaa voisi nimetä ”täyteadjektiivien-summamuuttujaksi”.

¹⁰ Ennen summamuuttujan muodostamista faktorille negatiivisen latauksen saaneiden muuttujien suunta käännettiin. Summamuuttuja muodostettiin seuraavalla kaavalla:
 $sum5 = (x37 + x44 + x50 + x62 + x38b + x47b + x53b + x57b + x59b + x63b) / 10$.

Taulukko 29. Toiselle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat.

	I	II	III	IV	h ²
lempeä (f)	0,18	0,70	0,11	0,08	0,54
hellä (f)	-0,04	0,61	0,09	-0,02	0,38
sydämellinen (f)	0,28	0,56	0,18	0,12	0,43
halukas lohduttamaan (f)	0,24	0,55	0,15	0,19	0,42
lapsirakas (f)	0,15	0,49	0,21	0,23	0,36
tunteellinen (f)	0,02	0,46	0,16	0,10	0,25
ymmärtäväinen (f)	0,43	0,45	0,11	0,21	0,45
ottaa huomioon toisten tunteet (f)	0,36	0,40	0,09	0,35	0,42

Toiselle faktorille ominaislatauksen saa kahdeksan muuttujaa, joista kärkimuuttujaksi nousee muuttuja lempeä. Kaikki tälle faktorille ominaislatauksen saavat muuttujat ovat alkuperäisessä BSRI-mittarissa luokiteltu feminiinisiksi persoonallisuuden piirteiksi. Muuttujat ymmärtäväinen ja ottaa huomioon toisten tunteet saavat varsin korkeat sivulataukset toisille faktoreille, mutta ne haluttiin säilyttää tämän faktorin yhteydessä niiden loogisen yhteyden vuoksi. Kaikki faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat otettiin mukaan muodostettuun summamuuttujaan (sum6)¹¹, jonka Cronbachin alfa -kerroin on .81. Tätä arvoa voidaan pitää korkeana. Tätä summamuuttujaa voidaan nimetä sen kärkimuuttujien mukaan nimellä **persoonallisuuden lempeys ja hellyys**. Toisaalta summamuuttujaa voisi nimetä ”feminiinisten piirteiden summamuuttujaksi”.

Taulukko 30. Kolmannelle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat.

	I	II	III	IV	h ²
tehokas (m)	0,05	0,15	0,68	0,07	0,49
tunnollinen (n)	0,25	0,19	0,47	0,18	0,36
johtamiskykyinen (m)	0,10	0,14	0,46	0,32	0,35
sopeutumiskykyinen (n)	0,20	0,27	0,38	0,31	0,35
sovinnainen (n)	0,01	0,25	0,37	0,00	0,20
vahva luonne (m)	0,00	0,02	0,34	0,33	0,22
sääliväinen (f)	-0,16	0,15	0,18	0,00	0,08

Kolmannelle faktorille saa ominaislatauksen seitsemän muuttujaa. Kärkimuuttujaksi nousee persoonallisuuden piirteistä tehokas. Tälle faktorille ominaislatauksia saa alkuperäisen mittarin luokittelun kaikkiin luokkiin kuuluvia muuttujia. Näistä tosin feminiiniseksi määritelty piirre sääliväinen saa varsin alhaisen ominaislatauksen ja sen kommunaliteettikin jää hyvin alhaiseksi. Tämän muuttujan poisjättäminen summamuuttujaa (sum7)¹² muodostettaessa parantaa summamuuttujan Cronbachin alfa -kerrointa, joka on .67. Tätä arvoa voidaan pitää kohtalaisena. Muodostettua summamuuttujaa nimitetään faktorille latautuneiden muuttujien mukaisesti nimellä **persoonallisuuden tehokkuus ja tunnollisuus**.

¹¹ Summamuuttuja muodostettiin kaavalla: $sum6=(x40+x46+x49+x52+x55+x61+x64)/8$.

¹² Summamuuttuja muodostettiin seuraavalla kaavalla: $sum7=(x41+x42+x45+x51+x56+x65)/6$.

Taulukko 31. Neljännelle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat.

	I	II	III	IV	h ²
kantaa ottava (m)	-0,05	0,09	0,16	0,42	0,22
itsevarma (m)	-0,03	0,01	0,05	0,41	0,18
itsenäinen (m)	0,15	0,05	0,06	0,38	0,17
puolustaa omia näkemyksiä (m)	-0,18	0,12	-0,03	0,34	0,16
halukas ottamaan riskejä (m)	-0,05	0,10	0,16	0,26	0,10

Neljännelle faktorille ominaislatauksen saa viisi muuttujaa, jotka kaikki ovat alkuperäisen mittarin luokituksen mukaan maskuliinisia persoonallisuuden piirteitä. Kärkimuuttujaksi nousee muuttuja kantaa ottava, jonka kommunaliteetti on korkein tälle faktorille latautuneilla muuttujilla. Tämä kommunaliteetin arvo ei kuitenkaan ole kovin korkea ($h^2 \leq .25$) ja jää muilla tälle faktorille latautuneilla muuttujilla sitäkin alhaisemmaksi. Kaikkein alhaisin kommunaliteetin arvo on muuttujalla halukas ottamaan riskejä. Tämä muuttuja päätettiin jättää pois muodostettaessa summamuuttujaa (sum8)¹³. Muodostetun summamuuttujan Cronbachin alfa -kerroin on .49, jota voidaan pitää kohtalaisena. Summamuuttujalle annettiin nimeksi **persoonallisuuden itsevarmuus ja kantaaottavuus**. Toisaalta summamuuttujaa voisi nimetä ”maskuliinisten piirteiden summamuuttujaksi.”

Faktorianalyysin perusteella papin persoonallisuuden piirteiden tarpeellisuudesta ja haitallisuudesta oli löydettävissä neljä erilaista persoonallisuuden piirteiden ulottuvuutta. Eri ulottuvuuksien saamat painotukset vastaajajoukossa ovat nähtävissä seuraavasta taulukosta 32.

Taulukko 32. Papille tarpeellisten ja haitallisten persoonallisuuden piirteiden eri ulottuvuuksien saamat painotukset vastaajajoukossa.

	ka	s	N	Kokee summamuuttujan sisältämien persoonallisuuden piirteiden olevan papille vähintään jokseenkin haitallisia (≤ 2)	Kokee summamuuttujan sisältämien persoonallisuuden piirteiden olevan papille vähintään jokseenkin tarpeellinen (≥ 4)
Persoonallisuuden luotettavuus ja vilpittömyys (n)	4,47	0,38	357	<1%	93 %
Persoonallisuuden lempeys ja hellyys (f)	4,21	0,46	369	<1%	75 %
Persoonallisuuden tehokkuus ja tunnollisuus	4,00	0,48	373	2 %	58 %
Persoonallisuuden itsevarmuus ja kantaaottavuus (m)	3,43	0,56	371	14 %	31 %

¹³ Summamuuttuja muodostettiin seuraavalla kaavalla: $sum8 = (x48 + x39 + x36 + x60) / 4$.

Yhdeksän kymmenestä vastaajasta kokee luetettavan ja vilpittömän persoonallisuuden olevan papille vähintään jokseenkin tarpeellinen. Kolme neljäsosaa kyselyyn vastanneista kokee lempeän ja hellän persoonallisuuden papille vähintään jokseenkin tarpeelliseksi. Vastaajista 58 % kokee tehokkaan ja tunnollisen persoonallisuuden piirteiden olevan papille vähintään jokseenkin tarpeellisia ja noin joka kolmas vastaaja kokee itsevarman ja kanta-aottavan persoonallisuuden papille vähintään jokseenkin tarpeelliseksi.

Jos summamuuttujia ajatellaan niille annettujen vaihtoehtoisten nimitysten puitteissa, huomataan, että kolme neljäsosaa vastaajista pitää feminiinisiä persoonallisuuden piirteitä papille vähintään jokseenkin tarpeellisina ja toisaalta vain joka kolmas vastaaja kokee maskuliiniset persoonallisuuden piirteet papille tarpeellisiksi. Maskuliinisista, feminiinisistä ja niin kutsutuista täyteadjektiiveista koostuvien faktorien esiin nouseminen tukee päätelmää, että käytetty BSRI-mittari on ainakin jossain määrin mitannut näitä ulottuvuuksia tarkoitetulla tavalla: alkuperäinen muuttujien ryhmittely pitää ainakin joiltain osin siis paikkansa myös tällä aineistolla. Summamuuttujien saamien painotusten perusteella voisi päätellä, että feminiiniset persoonallisuuden piirteet koetaan papille tarpeellisemmiksi kuin maskuliiniset. Äkkinäisempi voisi tehdä tästä päätelmän, että papeiksi kannattaisi palkata enemmän naisia kuin miehiä. Naisten määrä onkin pappien joukossa lisääntynyt tasaisesti siitä lähtien, kun ensimmäiset naiset vihittiin papin virkaan, mikä on tietysti luonnollista ottaen huomioon sen, että teologian opiskelijoiden joukossa naisten määrä on kasvanut runsaasti. Kun papeilta itseltään on tiedusteltu naisten määrän kasvun vaikutusta papiston joukossa, he ovat kokeneet sen vaikuttaneen suurella määrällä myönteisesti suomalaisten pappiskuvaan sekä pappien suhteisiin seurakuntalaisten kanssa. (77 % Papisto 2002 kyselyyn vastanneista papeista oli tätä mieltä.)¹⁴ Toisaalta kuitenkin tässä tutkimuksessa kaikkein tarpeellisimmaksi persoonallisuustyyppiksi määrittyi pääasiassa täyteadjektiiveista muodostunut summamuuttuja, johon sisältyviä persoonallisuuden piirteitä ei voida määrittää maskuliiniseksi tai feminiiniseksi vaan ne kuvaavat molempien sukupuolten edustajia yhtä hyvin. Ei myöskään voida ajatella, että feminiiniseksi määritellyt ominaisuudet olisivat sellaisia, jotka esiintyvät vain naisten persoonallisuuden piirteinä ja maskuliiniseksi määritellyt ominaisuudet vastaavasti vain miesten persoonallisuuden piirteinä, vaan kaikkia näitä piirteitä voi ajatella esiintyvän molempien sukupuolten edustajien persoonallisuuksissa. Tätä ajatusta tukevat Mandy Robbins et al. laatiman metodistipappien persoonallisuuspiirteisiin kohdistuneen tutkimuksen tulokset. Niiden mukaan pappuus olisi houkutteleva erityisesti miehille, jotka arvostavat ja edustavat monesti feminiiniseksi miellettyjä hellämielisiä persoonallisuuden piirteitä ja toisaalta naisille, jotka arvostavat ja edustavat tasapainoisia persoonallisuuden piirteitä, jotka monesti mielletään puolestaan maskuliiniseksi.¹⁵

Papin persoonallisuuteen kohdistuvia odotuksia aiempaan tutkimukseen vertailtaessa selvisi, että sekä Salosen Papin rooli -tutkimuksen, että tämän tutkimuksen vastaajat pitivät keskiarvojen perusteella papille tarpeellisimpina persoonallisuuden piirteinä feminiiniseksi määriteltäviä, toiseksi tarpeellisimpina maskuliinisia ja vähiten tarpeellisena muita persoonallisuuden piirteitä. Salonen kuitenkin tulkitsee persoonallisuuden piirteillä suoritettujen faktorianalyysien tuloksia siten, että käytetty mittari kuvaisi enemmän empaattisuutta ja jämäkkyyttä kuin feminiinisyttä ja maskuliinisuutta. Tässä yhteydessä tutkijan oman tulkinnan rooli tulee mukaan kuvaan: Salosen tutkimuksessa faktoreiden perusteella muodostetuista summamuuttujista empaattisuus koostuu lähes kokonaan feminiiniseksi määritellyistä persoonallisuuden piirteistä, sopuisuus pääosin täyteadjektiiveista ja jämäkkyys kokonaan maskuliinisista piirteistä. Salonen ei kuitenkaan

¹⁴ Papisto 2002.

¹⁵ Robbins 2000, 123–127.

ole halunnut käyttää tätä jakoa, koska kokee maskuliinisuuden ja feminiinisyiden olevan toisilleen vastakkaiset ominaisuudet, kun taas empaattisuus ja jämäkkyys voivat hänen mukaansa helpommin yhdistyä samassa persoonassa.¹⁶ Tässäkin tutkimuksessa muodostetut summamuuttajat (joita oli neljä Salosen kolmesta poiketen) nimettiin muutoin kuin alkuperäisen jaottelun perusteella. Faktoreille jakautuminen noudatteli kuitenkin siinä määrin selvästi käytetyn BSRI-mittarin alkuperäistä jaottelua, että maskuliinisuus ja feminiinisyys aspektit haluttiin säilyttää osana tarkastelua.

Salosen tutkimukseen vastanneet kokivat papille tarpeellisimmaksi persoonallisuuden piirteiden summamuuttujista sopuisuuden, joka koostui valtaosaltaan täyteadjektiiveista. Myös tämän tutkimuksen vastaajat kokivat papille tarpeellisimmaksi persoonallisuus tyyppiä ”täyteadjektiivien-summamuuttujan”, joka tässä tutkimuksessa nimettiin persoonallisuuden luotettavuus ja vilpittömyys -summamuuttujaksi. Toiseksi tarpeellisimmaksi summamuuttujaksi Salosen kyselyyn vastanneet arvottivat empaattisuuden, joka koostui pääosin feminiiniseksi luokitelluista piirteistä. Tässäkin tutkimuksessa feminiinisyiden-summamuuttujan sisällään pitämät piirteet koettiin papille toiseksi tarpeellisimmaksi. Seuraavaksi tarpeellisimmaksi persoonallisuuden piirteiden summamuuttujaksi tähän kyselyyn vastanneet arvottivat persoonallisuuden tehokkuuden ja tunnollisuuden, jota voisi ajatella nimitettävän myös eriytymättömäksi summamuuttujaksi. Tälle muuttujalle ei löydy vastinetta Salosen tutkimuksesta. Vähiten tarpeelliseksi molemmissa aineistoissa määrittöy maskuliinisista ominaisuuksista pääosin koostuva summamuuttuja, joka Salosella on nimetty jämäkkyudeksi ja tässä tutkimuksessa persoonallisuuden itsevarmuudeksi ja kantaaottavuudeksi. Näyttää siis siltä, että myös eri persoonallisuuden piirteiden tarpeellisenä pitämisen suhteen molempien tutkimusten tulokset ovat hyvin samansuuntaisia.

4.2.3. Mikä selittää tietyntyyppisen persoonallisuuden odottamista papilta?

Vertailtaessa mies- ja naisvastaajien käsityksiä siitä, minkä tyyppisen persoonallisuuden he kokevat olevan papille tarpeellinen, ainoa tilastollisesti merkitsevä ero löytyi vertailtaessa sitä missä määrin miehet ja naiset kokevat tarpeelliseksi papille persoonallisuuden luotettavuuden ja vilpittömyyden ($t=-3.35^{***}$). Myös vastaajien ikäluokalla on merkitystä sen suhteen minkä tyyppistä persoonallisuutta he papilta odottavat. Yksisuuntaista varianssianalyysia (ANOVA) sekä LSD-testiä käyttäen tilastollisesti merkitsevät erot paikannettiin seuraavien ikäluokkien välille: keski-ikäiset vastaajat (30–59-vuotiaat) pitävät papin persoonallisuuden luotettavuutta ja vilpittömyyttä tarpeellisempina kuin nuoremmat 15–29-vuotiaat vastaajat ($F=2,24^*$). Eläkeikää lähestyvät (45–59-vuotiaat) vastaajat pitävät papin persoonallisuuden tehokkuutta ja tunnollisuutta tarpeellisempina kuin nuoremmat keski-ikäiset (30–44-vuotiaat) vastaajat ($F=2,10^*$). Persoonallisuuden itsevarmuus ($F=4,10^*$) koetaan tarpeellisemmaksi piirteeksi nuorimpien (15–29-vuotiaiden) vastaajien joukossa verrattuna kaikkiin vanhempiin ikä-luokkiin. Persoonallisuuden lempeyden ja hellyyden suhteen eri ikäluokkien välillä ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja. Näyttää siltä, että nuoremmat vastaajat odottavat papilta ennen kaikkea itsevarmuutta ja iän lisääntyessä odotukset muuntuvat enemmän luotettavuuden ja tunnollisuuden peräämisen suuntaan. Vastaajan kotipaikalla olisi voinut

¹⁶ Salonen 1992, 69–70.

olettaa olevan merkitystä sen suhteen, millaista persoonallisuutta hän papilta odottaa, mutta näin ei näytä ainakaan tämän aineiston puitteissa olevan.

Edellä esitetyillä summamuuttujilla kokeiltiin myös regressioanalyysia sen selvittämiseksi, mitkä taustamuuttujat parhaiten selittävät erityyppisten persoonallisuuden piirteiden tärkeänä pitämistä. Regressioanalyysin puitteissa siihen, millaiset persoonallisuuden piirteet koetaan papille tarpeellisiksi ja haitallisiksi näyttää vaikuttavan vastaajan siviilisääty, sukupuoli, korkein koulutus ja se, mitä vastaaja tekee päätoimisesti. Myös vastaajan usko Jumalaan, uskonnollinen aktiivisuus ja kirkkoon sitoutuneisuus nousevat erilaisten persoonallisuuden piirteiden tarpeellisena tai haitallisena pitämistä selittäviksi tekijöiksi. Edellä esitettyjen muuttujien voi ajatella pyrkivän mittaamaan vastaajien uskonnollisuutta ja on mielenkiintoista, että juuri nämä muuttujat nousevat esiin käsiteltäessä sitä, millaista persoonallisuutta papilta odotetaan. Regressioanalyysissa esiin nousevat taustamuuttujat eivät kuitenkaan nouse selitysprosenttiltaan kovin korkeasti käsiteltäviä summamuuttujia selittäviksi ja tästä syystä niihin ei paneuduta tämän tarkemmin.

4.3. Miten papin tulisi olla ja elää?

Kyselylomakkeen neljännessä mittarissa olleilla 46 väitelauseella pyrittiin kartoittamaan pappiin kohdistuvia rooliodotuksia: sitä, mitä pappi saa tehdä ja mitä hänen taas ei tulisi vastaajien mielestä tehdä. Taulukosta 33 nähdään kunkin väittämän prosentteina samaa kannatus sekä keskiarvo.

Taulukosta nähdään, että vastaajat olivat keskimäärin eniten samaa mieltä väitteen ”Papin täytyy puhua sillä tavalla, että kaikki ymmärtävät” kanssa. Tästä väitteestä, yhdessä väitteiden ”Papin tulee ymmärtää tavallisen ihmisen vaikeuksia” ja ”Papin tulee puhua asioista, jotka ovat lähellä ihmistä” kanssa, vallitsi vastaajajoukossa suurin yksimielisyys.¹⁷ Nämä väitteet vaikuttavat olevan sisällöllisessä yhteydessä toisiinsa: niissä esiintyy vaatimus siitä, että papin tulee ymmärtää tavallista ihmistä ja puhua siten, että tavalliset ihmiset häntä ymmärtävät – olla inhimillinen.

Kaikkein eniten vastaajat olivat eri mieltä väitteen ”Nainen ei sovi papiksi” kanssa, mikä myönteiseksi käännettynä tarkoittaa, että valtaosa vastaajista on sitä mieltä, että nainen sopii papiksi. Kaikkein eniten erimielisyyttä vastaaja joukossa herättivät väitteet ”Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa”, ”Pappi ei saa polttaa tupakkaa”, ”Pappi ei saa kertoa vitsejä saarnassaan” ja ”Pappi saa käydä ravintolassa pitämässä hauskaa.”¹⁸ Nämä väitteet tuntuvat olevan sisällöllisessä yhteydessä toisiinsa. Ne kaikki koskettavat jollain tavalla papin vapaamielisyyttä ja sisältävät toisaalta vaatimuksen papin sovinnaisuudesta.¹⁹

¹⁷ Väitteiden keskihajonta oli $\leq 0,78$

¹⁸ Väitteiden keskihajonta oli $\geq 1,30$

¹⁹ Suurin keskihajonta oli väitteellä ”Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa kotona”. Suurta hajontaa tämän väitteen kohdalla voi selittää osaltaan se, että väite ei välttämättä ollut tulkinnallisesti selkeä: väite on voitu tulkita siten, että pappi voi käyttää alkoholia ja olla humalassa mieluummin kotona kuin julkisesti ja näin ollen väitteen kanssa olisi oltu samaa mieltä. Toisaalta vastaajat ovat myös voineet ajatella, että mikäli papin perheeseen kuuluu lapsia, ei ole kovin suotavaa, että pappi olisi kovassa humalassa kotona ollessaan ja näin ollen väitteen kanssa olisi oltu eri mieltä. Tämän väitteen tulkintaan on siis voinut vaikuttaa

Taulukko 33. Väitelauseiden saama kannatus prosentteina (%) sekä keskiarvot ja keskihajonnat asteikolla 1–5.

	1–2. eri mieltä	3.toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä	4–5. samaa mieltä	ka	s	N
Papin täytyy puhua siten, että kaikki ymmärtävät	2	8	90	4,46	0,78	396
Pappi ei saa luulla olevansa Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden	11	4	85	4,42	1,22	395
Papin tulee ymmärtää tavallisen ihmisen vaikeuksia	1	12	87	4,31	0,72	394
Pappi ei saa tuomita ihmisiä	7	12	81	4,25	1,05	395
Pappi välittää Jumalan sanomaa ihmisille	4	14	82	4,25	0,95	396
Papin tulee puhua asioista, jotka ovat lähellä ihmistä	2	15	83	4,21	0,78	396
Pappi saa tanssia häätjuhlassa	10	12	78	4,20	1,14	394
Papin tulee pitää oma Jumala-suhteensa kunnossa	4	17	79	4,19	0,89	396
Papilla on ainakin yhtä paljon ongelmia yksityiselämässään kuin muillakin ihmisillä	5	21	74	4,09	0,92	396
Pappi ei saa puhua pahaa ihmisistä	12	15	73	4,02	1,13	396
Papilta ei pidä vaatia enempää kuin muiltakaan ihmisiltä	8	22	70	4,00	1,04	395
Pappi saa käyttää vapaa-aikansa niin kuin haluaa	12	18	70	3,99	1,12	395
Papin täytyy olla vahva omassa uskossaan	7	26	67	3,87	0,95	395
Pappi saa käyttää kohtuullisesti alkoholia	14	18	68	3,87	1,22	394
Papin täytyy olla uskovainen	14	17	69	3,87	1,19	394
Papin täytyy elää esimerkkinä muille ihmisille	9	25	65	3,82	0,98	393
Papin tulee antaa neuvoja ja ohjeita arkipäivän elämää varten	7	28	65	3,78	0,93	393
Papilla tulee olla uutta ja tuoretta sanottavaa	7	33	60	3,72	0,91	396
Pappi saa sanoa oman mielipiteensä vaikka se eroaisi kirkon kannasta	13	30	57	3,60	1,08	396
Papin on puututtava yhteiskunnallisiin epäkohtiin	14	32	55	3,57	1,03	392
Pappi saa näyttää kaikki tunteensa	20	28	51	3,50	1,15	396
Papin tulee olla puolueeton ja neutraali	20	32	48	3,45	1,21	395
Pappi ei saa riidellä julkisesti	21	33	46	3,42	1,20	393
Pappi saa käydä ravintolassa pitämässä hauskaa	24	29	47	3,40	1,30	394

se, miten papin perhe on ymmärretty, kuin myös se, mikä määritellään humalassa olemiseksi ja sopivaksi käytökseksi kotiloissa verrattuna julkisiin tilanteisiin. Myös vastaajien kokemukset kotona humalassa olleesta uhkaavasti käyttäytyneestä puolisoista tai vanhemmista on voinut vaikuttaa siten, että vastaaja on ollut kyseisen väitteen kanssa erimieltä.

	1-2. eri mieltä	3. toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä	4-5. samaa mieltä	ka	s	N
Papilla ei saa olla epäilyksiä omassa uskossaan	22					
Pappi ei saa puuttua ihmisten yksityiselämään	21	39	40	3,34	1,12	393
Papin tulee käyttäytyä juhlavasti	22	36	41	3,28	1,05	393
Papin täytyy puhua enemmän tavallisten ihmisten asioista kuin hengellisistä kysymyksistä	17	48	35	3,26	0,91	396
Pappi saa kieltäytyä keskustelusta seurakuntalaisen kanssa silloin, kun on perheensä kanssa	25	36	39	3,23	1,09	395
Papin tulee keskittyä pelastussanomien julistamiseen	27	34	38	3,21	1,18	395
Papin tulee välttää kuluneita uskonnollisia sanontoja	23	41	36	3,20	1,09	393
Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa	35	23	42	3,09	1,39	396
Papin täytyy opettaa vain sellaista, mistä on itse omakohtaisesti vakuuttunut	27	43	30	3,05	1,01	395
Pappina voi toimia vain sellainen henkilö, joka on saanut Jumalalta kutsun siihen työhön	35	30	35	2,93	1,27	395
Papin tulee ensisijaisesti palvella Jumalaa, vasta toissijaisesti seurakuntaa	43	33	25	2,84	1,21	394
Aviorikoksen tehnyt pappi ei voi toimia uskottavasti papin virassa	44	27	29	2,79	1,29	394
Papin täytyy paheksua syntistä elämää	39	32	28	2,75	1,22	394
Pappi ei saa osallistua politiikkaan	42	35	23	2,7	1,24	391
Papin täytyy olla käytettävissä mihin vuorokauden aikaan tahansa	49	29	22	2,6	1,17	395
Pappi ei saa kertoa vitsejä saarnassaan	55	21	23	2,48	1,31	394
Pappi ei saa polttaa tupakkaa	59	22	19	2,31	1,33	394
Pappi saa tuoda esiin oman puoluepoliittisen kantansa virkatehtävissään	66	19	15	2,1	1,22	395
Pappi on lähempänä Jumalaa kuin muut ihmiset	68	21	11	2,01	1,11	396
Pappi saa Jumalalta sellaisia kykyjä, joita muilla ei ole	82	13	5	1,65	0,99	395
Nainen ei sovi papiksi	85	5	9	1,49	1,11	396

Taulukosta 33 nähtävät prosenttiluvut tukevat edellä esitettyä tietoa siitä, että vastaajajoukossa suurin yksimielisyys vallitsee väitteen kanssa, jossa sanotaan, että papin täytyy puhua siten, että kaikki ymmärtävät. Tämän tarpeen voi ajatella nousevan siitä, että papit akateemisen koulutuksen saaneena saattavat käyttää arkikielessäänkin sellaisia sanoja ja totuttuja opinkappaleita, jotka papille itselleen ovat selkeitä, mutta teologiaa lukemattomalle saattavat tuntua vierailta. Vähiten samaa mieltä vastaajat ovat väitteen ”Pappi saa Jumalalta sellaisia kykyjä joita muilla ei ole” kanssa. Tämä on linjassa väitteen

”Pappi ei saa luulla olevansa Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden” saaman kannatuksen suhteen (85 % vastaajista on väitteen kanssa samaa mieltä): näiden väitteiden perusteella ihmiset kokevat tarpeelliseksi sen, että pappi on ihmisenä ihmisten keskellä, eikä aseta itseään muiden yläpuolelle. Papilta odotetaan siis tämän perusteella ihmisläheisyyttä ja inhimillisyyttä.

Osa esitetyistä väitelauseista sai aikaan runsaasti hajontaa, mitä voi pitää merkinä siitä, että joissakin asioissa vastaajien odotukset ovat ristiriitaisia. Seuraavien väitteiden kohdalla vähintään 30 % vastaajista oli enemmistön kanssa vastakkaista mieltä: ”Pappina voi toimia vain sellainen henkilö, joka on saanut Jumalalta kutsun siihen työhön” (35 % eri mieltä/35 % samaa mieltä), ”Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa” (35 %/42 %). Taulukosta 33 voidaan nähdä myös ne lukuisat väittämät, joiden kohdalla vähintään 20 % vastaajista oli enemmistön kanssa erimieltä.

Verrattaessa papin tekemisiin kohdistuvia odotuksia mies- ja naisvastaajien suhteen selvisi, että naiset ovat selvästi enemmän samaa mieltä seuraavien väitteiden suhteen: ”Pappina voi toimia vain sellainen henkilö, joka on saanut Jumalalta kutsun siihen työhön” ($t=-4,86^{***}$) ja ”Papin täytyy olla uskovainen” ($t=-3,45^{***}$).²⁰ Tehtäessä vastaavaa vertailua vastaajien asuinpaikan suhteen selviää, että pääkaupunkiseudulla asuvat ovat enemmän samaa mieltä seuraavien väitteiden kanssa kuin muualla Suomessa asuvat: ”Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa” ($t=3,42^{***}$), ”Pappi saa käyttää kohtuullisesti alkoholia” ($t=4,00^{***}$) ja ”Pappi saa käydä ravintolassa pitämässä hauskaa” ($t=3,84^{***}$). Muualla Suomessa asuvat taas ovat suuremmassa määrin kuin pääkaupunkiseudulla asuvat samaa mieltä väitteen ”Papilla ei saa olla epäilyksiä omassa uskossaan” ($t=-3,29^{***}$) kanssa. Vaikuttaa siis siltä, että pääkaupunkiseudulla asuvat sallivat papille muualla asuvia kernaammin oikeuden hauskanpitoon ja alkoholin nauttimiseen. Muualla Suomessa asuvat taas tuntuvat korostavan papin uskonnollisuutta pääkaupunkiseudulla asuvia enemmän.

Vertailtaessa tämän mittarin saamien yksittäisten muuttujien saamia kannatuksia Salosen Papin rooli -tutkimuksen vastaaviin muuttujiin todettiin, että tiettyjen muuttujien suhteen muutosta ei kuluneen vuosikymmenen aikana ole juurikaan tapahtunut, mutta toisissa tapauksissa on muutos ollut selkeämpää. Seuraavasta taulukosta 34 nähdään ne yksittäiset muuttujat, joissa jommankumman ääri vaihtoehdon saama prosentuaalinen kannatus on kasvanut kuluneen vuosikymmenen aikana.²¹

²⁰ Muitakin tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä esiintyi, mutta tässä päätettiin esitellä vain tilastollisesti erittäin merkitsevät erot ($p \leq 0,01$).

²¹ Salonen 1992, 76–77. Koska Salosen tutkimuksessa 3. vaihtoehto oli ”En osaa sanoa”, päädyttiin tässä vertailussa siihen päätelmään, että mikäli ääri vaihtoehtojen prosentit ovat kasvaneet, on todellista muutosta tapahtunut ja mikäli ne ovat pienentyneet on tämä muutos selitettävissä osittain keskimmäisen vaihtoehdon sanamuotomuutoksella, joka pakottaa vastaajan vähemmässä määrin valitsemaan eri ääripäiden väliltä.

Taulukko 34. Väitelauseiden saaman kannatuksen vertailu prosentteina tämän tutkimuksen ja Salosen Papin rooli -tutkimuksen välillä. Listattuna ne väitelauseet, joissa kannatus on kasvanut jommassakummassa ääri vaihtoehdossa.

	Tämä tutkimus			Salonen, Papin rooli		
	1–2. eri mieltä	3. toisaalta samaa toisaalta eri mieltä	4–5. samaa mieltä	1–2. eri mieltä	3. toisaalta samaa toisaalta eri mieltä	4–5. samaa mieltä
Pappi saa käyttää kohtuullisesti alkoholia	14	18	68	26	11	63
Pappi saa kieltäytyä keskustelusta seurakuntalaisen kanssa silloin, kun on perheensä kanssa	25	36	39	38	16	36
Pappi ei saa tuomita ihmisiä	7	12	81	5	5	90
Pappi ei saa puhua pahaa ihmisistä	12	15	73	10	13	77
Pappi saa tuoda esiin oman puoluepoliittisen kantansa virkatehtävissään	66	19	15	64	18	18
Pappi saa Jumalalta sellaisia kykyjä, joita muilla ei ole	82	13	5	80	14	6
Papin tulee välttää kuluneita uskonnollisia sanontoja	23	41	36	20	23	57
Papin täytyy olla käytettävissä mihin vuorokauden aikaan tahansa	49	29	22	46	10	44
Nainen ei sovi papiksi	85	5	9	81	4	15
Pappi ei saa luulla olevansa Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden	11	4	85	4	1	95

Tästä vertailusta nähdään, että tämän tutkimuksen vastaajista prosentuaalisesti hieman suurempi osuus Salosen tutkimukseen verrattuna sallisi papille kohtuullisen alkoholin käytön, antaisi papin kieltäytyä keskustelusta seurakuntalaisen kanssa silloin, kun on viettämässä aikaa perheensä kanssa ja katsoo, ettei papin täydy olla käytettävissä mihin vuorokauden aikaan tahansa. Edelleen tämän tutkimuksen vastaajista suurempi joukko verrattuna Salosen tutkimukseen on sitä mieltä, että pappi ei saa Jumalalta sellaisia kykyjä joita muilla ei olisi, mutta toisaalta he taas ovat jossain määrin enemmän sitä mieltä, että pappi saisi ajatella olevansa Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden. Tämän kyselyn vastaajat ovat myös Salosen tutkimukseen verrattuna enemmän sitä mieltä, että nainen soveltuu papiksi. Ehkä hieman yllättäen tämän tutkimuksen vastaajajoukko näyttää olevan myös jossain määrin sallivampi sen suhteen, että pappi saisi jonkin verran entistä enemmän tuomita ihmisiä ja puhua heistä pahaa. Papin ei myöskään tarvitsisi olla yhtä varovainen kuluneiden uskonnollisten sanontojen käytössä. Tämän kyselyn vastaajat ovat kuitenkin jossain määrin tiukempia sen suhteen, että pappi ei saisi työssään tuoda esiin omaa puoluepoliittista kantaansa.

Näyttää siis toisaalta siltä, että kulunut vuosikymmen on muuttanut ihmisten odotuksia pappiin siten, että papille sallitaan jossain määrin enemmän omaa vapautta ajan käyttöönsä ja vapaa-ajanvietteisiinsä. Papissa ymmärretään myös näkyvän inhimillisiä piirteitä, kuten pahan puhuminen tai toisten tuomitseminen, eikä ajatella hänen saavan Jumalalta erityiskykyjä. Myös naisten nähdään enenevässä määrin soveltuvan papeiksi. Toisaalta taas pappeihin kohdistuvien odotusten ristiriitaisuus tulee esiin siinä, että osa vastaajista ajattelee papin olevan jollain tavalla Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden ja vaikka hänelle sallittaisiin muita henkilökohtaisia vapauksia entistä enemmän, on puoluepoliittinen kanta silti syytä pitää työstä erillään. Mielenkiintoista on jatkossa selvittää saavatko edellä esitetyt havainnot papilta odotetusta inhimillisyydestä tukea tutkimuksen edetessä.

4.3.1. Pappiin kohdistuvien odotusten kuusi tyyppiä

Seuraavaksi pyrittiin faktorianalyysin keinoin tiivistämään muuttujajoukkoa pienemmäksi ja helpommin käsiteltäväksi kokonaisuudeksi. Sekä KMO-testin (.82), että Bartlettin dimensioisuustestin tulokset (4691,584, $p \leq .001$) puoltavat faktorianalyysin käyttöä.²² Faktorointi suoritettiin pääakseliratkaisuna varimax-rotatointia käyttäen. Selkeimmän faktorirakenteen löytämiseksi analyysi suoritettiin faktoriluvuilla 4–13. Ominaisarvokriteerin (≥ 1) perusteella tutkimuksessa olisi voitu päätyä 13 faktorin ratkaisuun, mutta tässä mallissa ei yksikään mukana olleista muuttujista saanut ominaislatausta viimeiselle faktorille. Faktorimalleissa, joissa faktoreiden lukumäärä oli 12, 11 ja 10 vain yksi muuttuja latautui ominaislatauksella viimeiselle faktorille, joten nämäkin mallit päätettiin hylätä. Faktorimalleissa, joissa faktoreita oli 7–9, loogiset kokonaisuudet olivat jossain määrin hajallaan ja 4 ja 5 faktorin ratkaisuissa faktoreista muodostui varsin yleisluontoisia. Selkeimmäksi ratkaisuksi osoittautui malli, joka muodostui 6 faktorista, joissa jokaiselle faktorille ominaislatauksen sai vähintään neljä muuttujaa. Valitun mallin vaarana on alirotatointi ja tästä johtuen jotkut muuttujat saavat melko suuria sivulatauksia ominaislatauksensa ohella. Valitun ratkaisun kuuden faktorin ominaisarvot ovat 3,75, 3,42, 2,40, 2,05, 1,91 ja 1,17. Muodostuneet kuusi faktoria selittävät 32 % muuttujien kokonaisvarianssista. Yksittäisten faktorien selitysprosentit ovat 8, 7, 5, 5, 4 ja 3.

²² Katso testien selitykset luvusta 3.1.4.

Taulukko 35. Ensimmäiselle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat.

	I	II	III	IV	V	VI	h ²
Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa	0,72	-0,23	-0,01	-0,12	0,08	0,04	0,59
Pappi saa käyttää kohtuullisesti alkoholia	0,71	-0,18	0,02	-0,08	-0,12	0,12	0,57
Pappi saa käydä ravintolassa pitämässä hauskaa	0,65	-0,27	0,03	-0,11	-0,09	0,15	0,54
Pappi saa käyttää vapaa-aikansa niin kuin haluaa	0,47	-0,20	0,15	-0,08	0,14	0,09	0,31
Pappi saa tanssia hääjuhlassa	0,46	-0,10	0,17	-0,07	-0,24	0,05	0,32
Pappi saa kieltäytyä keskustelusta seurakuntalaisen kanssa silloin, kun on perheensä kanssa	0,42	0,04	-0,09	-0,16	0,03	-0,07	0,22
Pappi ei saa tuomita ihmisiä	0,40	-0,03	0,20	0,35	-0,18	-0,01	0,35
Papilta ei pidä vaatia enempää kuin muiltakaan ihmisiltä	0,39	-0,15	0,30	0,00	-0,02	-0,07	0,27
Papin täytyy elää esimerkkinä muille ihmisille	-0,38	0,27	0,24	0,21	0,16	0,09	0,36
Pappi ei saa luulla olevansa Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden	0,29	0,06	0,15	0,13	-0,19	-0,03	0,17
Nainen ei sovi papiksi	-0,27	0,11	-0,18	0,07	0,23	-0,01	0,18

Ensimmäiselle faktorille ominaislatauksen saa yksitoista muuttujaa. Kärkimuuttujaksi nousevat lähes yhtä voimakkain ominaislatauksin muuttujat ”Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa” ja ”Pappi saa käyttää kohtuullisesti alkoholia”. Suurin osa faktorille ominaislatauksen saavista muuttujista kuvaa papin oikeutta käyttää vapaa-aikansa haluamallaan tavalla, mutta toisaalta myös papin esimerkillisyyden vaatimus latautuu negatiivisella ominaislatauksella tälle muuttujalle: toisaalta pappi saa siis olla tavallinen ihminen, jolle hauskan pito on sallittua, ja toisaalta häneltä ei suuressa määrin odoteta esimerkillisyyttä. Faktorille ominaislatauksella latautuneista muuttujista päätettiin muodostaa summamuuttuja (sum9), johon otettiin mukaan yhdeksän faktorille ominaislatauksen saaneista muuttujista.²³ Muuttujat ”Pappi ei saa luulla olevansa Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden” ja ”Nainen ei sovi papiksi” jätettiin summamuuttujan ulkopuolelle niiden alhaisen kommunaliteetin vuoksi ($h^2 \leq .25$). Myös muuttujan ”Pappi saa kieltäytyä keskustelusta seurakuntalaisen kanssa silloin, kun on perheensä kanssa” kommunaliteetti on esitettyä raja-arvoa alhaisempi, mutta sen pois jättäminen olisi heikentänyt saadun summamuuttujan Cronbachin alfa -kerrointa, joksi saatiin .80. Tätä voidaan pitää korkeana. Faktorille ja siitä muodostetulle summamuuttujalle, joka kuvaa

²³ Muuttuja ”Papin täytyy elää esimerkkinä muille ihmisille” käännettiin ennen summamuuttujan muodostamista sen negatiivisen latauksen vuoksi.

sitä miten papin tulisi käyttäytyä ja millainen hänen tulisi olla, annettiin nimeksi **papin oikeus hauskanpitoon ja tavalliseen elämään**.

Taulukko 36. Toiselle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat.

	I	II	III	IV	V	VI	h ²
Papin täytyy olla uskovainen	-0,11	0,65	0,04	0,07	-0,06	0,08	0,46
Papin täytyy olla vahva omassa uskossaan	-0,13	0,58	0,21	0,12	0,25	0,06	0,48
Pappi välittää Jumalan sanomaa ihmisille	0,00	0,57	0,22	0,15	0,03	-0,25	0,46
Papin tulee keskittyä pelastussanomien julistamiseen	-0,31	0,57	0,04	0,15	0,21	-0,06	0,50
Pappina voi toimia vain sellainen henkilö, joka on saanut Jumalalta kutsun siihen työhön	-0,17	0,55	-0,03	0,05	0,19	0,10	0,38
Papin tulee pitää oma Jumala-suhteensa kunnossa	-0,09	0,54	0,23	0,10	-0,07	0,01	0,37
Papin tulee ensisijaisesti palvella Jumalaa, vasta toissijaisesti seurakuntaa	-0,16	0,51	-0,12	-0,05	0,20	-0,10	0,35
Papin täytyy paheksua syntistä elämää	-0,35	0,36	0,02	0,18	0,17	-0,01	0,31

Korkeimman latauksen tälle faktorille saa muuttuja ”Papin täytyy olla uskovainen”. Myös muut faktorille ominaislatauksella latautuvat muuttujat ovat saavat selkeästi korkeimman latauksen tälle faktorille, lukuun ottamatta muuttujaa ”Papin täytyy paheksua syntistä elämää”, joka saa lähes ominaislatauksensa vertaisen sivulatauksen ensimmäiselle faktorille. Tälle faktorille latautuvat muuttujat muodostavat selkeän ja loogisen, muista muuttujista selvästi erottuvan kokonaisuuden. Faktorille latautuneista muuttujista muodostettiin summamuuttuja (sum10), johon otettiin mukaan kaikki faktorille ominaislatauksella latautuneet muuttujat. Summamuuttujan Cronbachin alfa -kerroin on .80, jota voidaan pitää korkeana. Faktorille ja sen pohjalta muodostetulle summamuuttujalle annettiin nimeksi **papin usko ja jumalasuhte**.

Taulukko 37. Kolmannelle faktorille ominaislatauksella latautuvat muuttujat.

	I	II	III	IV	V	VI	h ²
Papin täytyy puhua siten, että kaikki ymmärtävät	0,06	0,11	0,58	0,13	-0,09	-0,04	0,38
Papin tulee ymmärtää tavallisen ihmisen vaikeuksia	0,03	0,04	0,54	-0,02	-0,08	0,17	0,33
Papin tulee puhua asioista, jotka ovat lähellä ihmistä	0,07	0,11	0,52	0,16	-0,17	0,06	0,35
Papilla tulee olla uutta ja tuoretta sanottavaa	0,05	0,09	0,41	0,02	0,07	0,14	0,20
Papilla on ainakin yhtä paljon ongelmia yksityiselämässään kuin muillakin ihmisillä	0,27	-0,10	0,39	0,05	-0,10	0,03	0,25
Papin täytyy puhua enemmän tavallisten ihmisten asioista kuin hengellisistä kysymyksistä	0,13	-0,36	0,36	-0,01	0,14	0,17	0,33
Papin tulee antaa neuvoja ja ohjeita arkipäivän elämää varten	-0,05	0,18	0,35	0,00	0,20	-0,09	0,20

Kolmannen faktorin kärkimuuttujaksi nousee väite ”Papin täytyy puhua siten, että kaikki ymmärtävät”. Myös väitteet ”Papin tulee ymmärtää tavallisen ihmisen vaikeuksia” ja ”Papin tulee puhua asioista, jotka ovat lähellä ihmistä” latautuvat korkeasti tälle faktorille, eivätkä saa voimakkaita sivulatauksia muualla. Faktorille latautuvat muuttujat muodostavat varsin selkeän papin ja tavallisen ihmisen välistä suhdetta kuvaavan kokonaisuuden. Faktorin pohjalta muodostettiin summamuuttuja (sum11), johon otettiin mukaan kaikki faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat. Myös muuttujat, joiden kommunaliteetti oli alle suositusarvon, päätettiin ottaa mukaan, sillä niiden poisjättäminen heikensi muodostetun summamuuttujan Cronbachin alfa -kerrointa, joka on .61. Tätä voidaan pitää kohtalaisena. Faktorille ja sen pohjalta muodostetulle papin elämistä ja olemista kuvaavalle summamuuttujalle annettiin nimeksi **papin ihmissläheisyys ja inhimillisyyys**.

Taulukko 38. Neljännelle faktorille ominaislatauksella latautuvat muuttujat.

	I	II	III	IV	V	VI	h ²
Pappi ei saa riidellä julkisesti	-0,27	0,19	0,10	0,57	-0,02	-0,01	0,45
Papin tulee olla puolueeton ja neutraali	0,03	0,02	0,10	0,53	0,06	-0,11	0,30
Pappi ei saa polttaa tupakkaa	-0,35	0,19	-0,08	0,40	0,19	0,03	0,36
Aviorikoksen tehnyt pappi ei voi toimia uskottavasti papin virassa	-0,32	0,24	0,00	0,35	0,11	-0,04	0,30
Pappi ei saa osallistua politiikkaan	-0,06	0,07	-0,03	0,32	0,05	0,01	0,12
Pappi ei saa puuttua ihmisten yksityiselämään	0,16	-0,07	0,14	0,31	0,05	0,10	0,16
Pappi saa näyttää kaikki tunteensa	0,20	-0,03	0,24	-0,31	0,03	-0,04	0,20
Pappi ei saa puhua pahaa ihmisistä	-0,08	0,13	0,11	0,28	-0,08	0,05	0,13

Neljännän faktorin kärkimuuttujaksi nousee väite ”Pappi ei saa riidellä julkisesti”. Myös muuttuja ”Papin tulee olla puolueeton ja neutraali” saa varsin korkean ominaislatauksen tälle faktorille. Useiden tälle faktorille ominaislatauksella latautuvien muuttujien kommunaliteetti (h²) jää varsin alhaiseksi ja niiden sisällyttäminen mukaan muodostettavaan summamuuttujaan (sum12) heikentää summamuuttujan Cronbachin alfa -kerrointa. Tästä syystä muodostettavaan summamuuttujaan sisällytettiin vain muuttujat ”Aviorikoksen tehnyt pappi ei voi toimia uskottavasti papin virassa”, ”Pappi ei saa riidellä julkisesti”, ”Pappi ei saa polttaa tupakkaa” ja ”Papin tulee olla puolueeton ja neutraali”. Muodostetun summamuuttujan Cronbachin alfa -kerroin on .62, joka on kohtalainen. Faktorille ja sen pohjalta muodostetulle summamuuttujalle annettiin nimeksi **papin sovinnaisuus ja pidättyvyys**.

Taulukko 39. Viidennelle faktorille ominaislatauksella latautuneet muuttujat.

	I	II	III	IV	V	VI	h ²
Pappi saa Jumalalta sellaisia kykyjä, joita muilla ei ole	-0,02	0,25	-0,21	0,09	0,53	0,17	0,43
Papin tulee käyttäytyä juhlavasti	-0,20	0,04	0,19	0,16	0,45	-0,14	0,33
Pappi on lähempänä Jumalaa kuin muut ihmiset	0,02	0,24	-0,15	-0,08	0,44	0,03	0,28
Pappi ei saa kertoa vitsejä saarnassaan	-0,22	0,00	-0,10	0,34	0,36	0,00	0,31
Papin täytyy opettaa kirkon opin mukaan vaikka olisikin itse erimielistä	-0,20	0,33	0,01	0,19	0,34	-0,22	0,35
Pappi saa tuoda esiin oman puoluepoliittisen kantansa virkatehtävissään	0,11	-0,03	0,00	-0,25	0,31	0,15	0,20
Papilla ei saa olla epäilyksiä omassa uskossaan	-0,15	0,27	0,15	0,23	0,30	-0,03	0,27
Papin täytyy olla käytettävissä mihin vuorokauden aikaan tahansa	-0,18	0,01	0,22	0,02	0,25	0,03	0,14

Viidennen faktorin kärki muuttujaksi nousee väite ”Pappi saa Jumalalta sellaisia kykyjä, joita muilla ei ole”. Tälle faktorille latautuvat väitteet kuvaavat jossain määrin maallikon ja papin suhdetta kuten myös kolmas faktori, mutta ennen kaikkea tämä faktori kuvaa papin ja Jumalan välistä suhdetta, niin kuin ulkopuoliset sen näkevät. Faktorin pohjalta muodostetun summamuuttujan (sum13) ulkopuolelle jätettiin muuttujat ”Papin täytyy olla käytettävissä mihin vuorokauden aikaan tahansa” ja ”Pappi saa tuoda esiin oman puoluepoliittisen kantansa virkatehtävissään” niiden alhaisen kommunaliteetin vuoksi. Muodostetun summamuuttujan Cronbachin alfa -kerroin on .64, jota voidaan pitää kohtalaisena. Faktorille ja sen pohjalta muodostetulle summamuuttujalle annettiin nimeksi **papin juhlavuus ja jumalallisuus**.

Taulukko 40. Kuudennelle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat.

	I	II	III	IV	V	VI	h ²
Papin täytyy opettaa vain sellaista, mistä on itse omakohtaisesti vakuuttunut	0,03	0,01	0,01	-0,03	0,22	0,54	0,35
Papin tulee välttää kuluneita uskonnollisia sanontoja	0,00	-0,10	0,12	0,15	-0,13	0,46	0,28
Papin on puututtava yhteiskunnallisiin epäkohtiin	0,00	0,10	0,30	-0,05	0,03	0,37	0,24
Pappi saa sanoa oman mielipiteensä vaikka se eroaisi kirkon kannasta	0,30	-0,09	0,23	-0,20	-0,10	0,33	0,31

Kuudennelle faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat muodostavat selkeän ja yhtenäisen kokonaisuuden, kuvatessaan sitä, missä määrin papin tulee ilmaista oma kantansa asioihin, sen sijaan, että noudattaisi kaikessa totuttua kirkon kantaa. Faktorin kärkimuuttujaksi nousee väite ”Papin täytyy opettaa vain sellaista, mistä on itse omakohtaisesti vakuuttunut”. Faktorin pohjalta muodostettuun summamuuttujaan (sum14) sisällytettiin kaikki faktorille ominaislatauksen saaneet muuttujat ja sen Cronbachin alfa-kerroin on .49. Tätä arvoa voidaan pitää kohtalaisena. Faktorille ja sen pohjalta muodostetulle summamuuttujalle annettiin nimeksi **papin kantaaottavuus**.

Faktorianalyysin perusteella siitä, miten papin tulisi käyttäytyä ja millainen hänen tulisi vastaajien mielestä olla, on löydettävissä kuusi eri ulottuvuutta. Eri ulottuvuuksien saamat painotukset tässä aineistossa ovat nähtävissä seuraavasta taulukosta 41.

Taulukko 41. Pappiin kohdistuvien rooliodotusten eri ulottuvuuksien saamat painotukset.

	ka	s	N	On esitetyn ilmaisun kanssa täysin tai jokseenkin erimieltä (≤ 2)	On esitetyn ilmaisun kanssa vähintään jokseenkin samaa mieltä (≥ 4)
Papin oikeus hauskanpitoon ja tavalliseen elämään	3,76	0,62	387	2 %	41 %
Papin usko ja jumalasuhte	3,48	0,71	387	3 %	21 %
Papin ihmissläheisyys ja inhimillisuus	3,97	0,47	391	≤ 1 %	57 %
Papin sovinnaisuus ja pidättyvyys	2,99	0,85	391	16 %	15 %
Papin juhlavuus ja jumalallisuus	2,66	0,68	389	19 %	3 %
Papin kantaaottavuus	3,35	0,66	390	4 %	20 %

Vastaajista kaksi viidesosaa, kokee, että pappi on tavallinen ihminen ja odottaa häneltä myös sen mukaista käytöstä. Nämä vastaajat sallivat papille hauskanpidon ja kokevat, että on papin oma asia mitä hän vapaa-aikanaan tekee. Erityistä esimerkillisyyttä näin ajattelevat vastaajat eivät papilta odota. Joka viides vastaaja puolestaan odottaa, että pappi pitää oman jumalasuhteensa kunnossa ja on uskovainen. Näille vastaajille merkityksellistä on myös se, että pappi on saanut kutsun Jumalalta tekemäänsä työhön. Reilu puolet vastaajista (57 %) odottaa papin olevan ihmissläheinen ja inhimillinen ja odottaa hänen puhuvan asioista jotka tulevat lähelle ihmisten arkea heille ymmärrettävällä tavalla. Nämä vastaajat kokevat myös, että pappi on ihminen siinä missä hekin samanlaisine yksityiselämän ongelmineen. Vain häviävän pieni osa vastaajista on tämän pappiin kohdistuvia odotuksia kuvaavan ilmaisun kanssa erimieltä. Vastaajista 15 % odottaa papin olevan etäinen, pidättyväinen ja sovinnainen. Nämä vastaajat kaipaavat papilta puolueettomuutta ja neutraaliutta eivätkä tahdo papin puuttuvan heidän yksityisasioihinsa. Suunnilleen yhtä suuri osa vastaajista tuntuu olevan tämän ilmaisun kanssa päinvastaista mieltä ja odottaa näin ollen papilta enemmän läheisyyttä. Tämä on linjassa edellisen odotustyyppin kanssa. Ainoastaan 3 % vastaajista odottaa papin olevan käytökseltään juhlava ja olemukseltaan jollain tapaa lähempänä Jumalaa oleva kuin muut ihmiset. Tämän

summamuuttujan saama keskiarvo viittaa siihen, että vastaajajoukko on keskimäärin enemmän eri mieltä kuin samaa mieltä tutkittaessa sitä odotetaanko papilta tämän tyyppistä käytöstä ja jopa viidesosa vastaajista on ilmaisun kanssa eri mieltä, eikä tällöin odota papilta juhlavaa käytöstä tai jumalallisuutta. Vastaajista joka viides odottaa papin ottavan kantaa muun muassa yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja ilmaisevan oman mielipiteensä, vaikka se eroaisi kirkon kannasta. Nämä vastaajat odottavat papin kykenevän itsenäiseen ajatteluun ja pohdintaan sen sijaan, että hän vain toistelisi ulkoa omaksuttuja opinkappaleita.

Sen selvittämiseksi, missä määrin pappiin kohdistuvat käytösodotukset – se, mitä pappi saa tehdä ja mitä taas ei saa – ovat muuttuneet viimeisen vuosikymmenen aikana, vertailtiin edellä esitettyjä summamuuttujia Salosen Papin rooli -tutkimuksessaan muodostamiin vastaaviin summamuuttujiin. Salonen päätyi muodostamaan käytettyjen väitelauseiden perusteella neljä summamuuttujaa joiden pohjalta hän määrittelee, että papilta vaaditaan ennen kaikkea ihmisläheisyyttä ja toiseksi puolueettomuutta. Kaksi muuta Salosen muodostamaa summamuuttujaa: hengellisen ja moraalisen nuhteettomuuden vaatimus ja jumalallisena pitäminen saavat hänen tutkimuksessaan keskiarvon, joka on lähellä keskimmäistä toisaalta-toisaalta vaihtoehtoa.²⁴ Tässä tutkimuksessa pappiin kohdistuvia odotuksia kuvaamaan päädyttiin muodostamaan edellä esitetyt kuusi summamuuttujaa. Kuten taulukon 41 pohjalta todettiin, nousee tässäkin tutkimuksessa papille ihmisläheisyyden vaatimus ylitse muiden odotusten. Toiseksi eniten tämän tutkimuksen vastaajat odottavat papilta tavallisuutta ja eivät aseta hänelle erityistä esimerkillisyyden vaatimusta. Tämän tuloksen voi tulkita eroavan Salosen tuloksista, joiden mukaan papilta toisaalta vaadittiin moraalista nuhteettomuutta ja toisaalta taas ei. Tähän kyselyyn vastanneista suuri osa ei odota papilta sen kaltaista nuhteettomuutta. Tämä tulos vahvistaa aiemmin esitettyä pohdintaa siitä, että ainakaan tavallisten suomalaisten joukossa papeilta ei odoteta erityistä esimerkillisyyttä, vaan hänelle sallittaisiin aiempaa enemmän inhimillisiä piirteitä.²⁵ Ajatus papin puolueettomuudesta sisältyy tässä tutkimuksessa papin sovinnaisuuden ja pidättyvyyden summamuuttujaan, joka jakaa vastaajat tässä tutkimuksessa tasaisimmin: lähes yhtä paljon vastaajista on ilmaisun kanssa eri mieltä kuin samaa mieltä. Tässäkin on siis havaittavissa muutosta Salosen tutkimuksen tuloksista nouseviin pappiin kohdistuviin odotuksiin verrattuna: sen sijaan, että papilta toivottaisiin kovin selkeästi sovinnaisuutta, pidättyvyyttä ja puolueettomuutta, häneltä toivotaan kanta-aottavuutta.²⁶ Tähän tutkimukseen vastanneet odottavat papilta myös jossain määrin vähemmän jumalallisuutta kuin Salosen tutkimukseen vastanneet.²⁷

Salosen tutkimukseen osallistuneet siis odottivat papin olevan ihmisläheinen ja puolueeton sekä jossain määrin hengellisesti ja moraalisesti nuhteeton ja jumalallinen.²⁸ Tämän tutkimuksen vastaajat odottavat myös papin olevan ihmisläheinen mutta sen lisäksi tavallinen (ei-nuhteeton ja ei-jumalallinen) ihminen, joka on uskova ja ottaa kantaa asioihin (joskus myös puolueettomuuden kustannuksella).

²⁴ Tämä vaihtoehto oli Salosen tutkimuksessa ”en osaa sanoa”.

²⁵ Katso luku 4.3.

²⁶ Papin kanta-aottavuutta vastaavaa summamuuttujaa ei noussut esiin Salosen tutkimuksessa.

²⁷ Papin uskoa ja jumalasuhdetta kuvaavaa summamuuttujaa ei Salosella erikseen esiinny, vaan tähän summamuuttujaan kuuluvat asiat sisältyvät Salosen jumalallisuuden vaatimus -summamuuttujaan.

²⁸ Salonen 1992, 99.

4.3.2. Mikä selittää tietyn tyyppisiä odotuksia?

Seuraavaksi pyrittiin regressioanalyysin keinoin etsimään selittäviä taustamuuttujia edellä muodostetuille pappiin kohdistuvia odotuksia kuvaaville summamuuttujille. Analyysiin otettiin selittäviksi muuttujiksi kaikki taustamuuttujat, jotka voitiin tulkita intervalliasteikollisiksi, joko sellaisinaan tai kaksiluokkaisiksi muuttujiksi muunnettuna.²⁹ Myös aiemmin muodostetut tietyn tyyppisen pappiskuvan summamuuttujat (sum1–3), sekä papille tarpeellisen persoonallisuuden summamuuttujat (sum5–8) otettiin mukaan analyysiin selittäviksi muuttujiksi. Regressioanalyysi suoritettiin stepwise-menetelmää käyttäen.

Seuraavasta taulukosta nähdään regressioanalyysin tulokset, kun analysoitavana oli vastaajien pappiin kohdistamia rooli-odotuksia kuvaava summamuuttuja: papin oikeus hauskanpitoon ja tavalliseen elämään (sum9).

Taulukko 42. Papin oikeus hauskan pitoon ja tavalliseen elämään -summamuuttujaa selittävät tekijät.

Riippuva muuttuja: papin oikeus hauskan pitoon ja tavalliseen elämään	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	-0,103	0,716		-0,143	0,886
Ikäluokat	-0,048	0,015	-0,212	-3,218	0,002
Uskonnollinen osallistuminen (sum4)	0,133	0,040	0,228	3,323	0,001
Oletteko ajatellun kirkosta eroamista?	0,117	0,046	0,174	2,560	0,011
Itsevarma ja kantaaottava persoonallisuus (m) (sum8)	0,243	0,079	0,190	3,094	0,002
Kansakoulu	0,506	0,167	0,190	3,028	0,003
Käsitys papeista muuttunut (-/+)	0,156	0,064	0,144	2,443	0,015
Luotettava ja vilpittömän persoonallisuus (n) (sum5)	0,205	0,103	0,118	1,995	0,047

Papin oikeus hauskan pitoon ja tavalliseen elämään –summamuuttujan tyyppisiä pappiin kohdistuvia odotuksia selittävät seuraavat seitsemän taustamuuttujaa 33-prosenttisesti ($R^2=0,328$): vastaajan ikäluokka, vastaajan uskonnollinen osallistuminen, se onko vastaaja harkinnut kirkosta eroamista, se kokeeko vastaaja papille tarpeelliseksi persoonallisuuden piirteiksi itsevarman ja kantaaottavan tai luotettavan ja vilpittömän persoonallisuuden, sekä se, onko vastaajan korkein koulutus kansakoulu ja miten hänen käsityksensä papeista on viime vuosina muuttunut. Summamuuttujaa parhaiten selittäväksi tekijäksi nousi vastaajan uskonnollista osallistumista kuvaava summamuuttuja ($t=3,323^{***}$): mitä harvemmin vastaaja osallistuu jumalanpalveluksiin ja muihin kristillisiin tilaisuuksiin, sitä enemmän hän odottaa papin olevan vain tavallinen ihminen. Toisaalta taas mitä todennäköisemmin vastaaja tulee joskus eroamaan kirkosta, sitä todennäköisemmin hän sallii papille tavallisen ihmisen elämän ilman selkeää esimerkillisyyden vaatimusta ($t=2,560^*$). Myös muuttuja, joka kuvaa vastaajan kuulumista tiettyyn ikäluokkaan ($t=-3,218^{**}$) nousi riippuvaa muuttujaa selittäväksi tekijäksi: mitä nuoremasta vastaajasta on kysymys, sitä todennäköisemmin hän kokee, että pappi on tavallinen ihminen, jolle hauskanpito on sallittu ja sitä vähemmän hän odottaa papilta esimerkillistä käytöstä ja päinvastoin, mitä vanhemmasta vastaajasta on kysymys, sitä vähemmän hän sallii papin ilottelevan julkisesti

²⁹ Käytettyjen taustamuuttujien listaus katso luku 3.1.5.

ja odottaa papin elävän esimerkillistä elämää. Myös vastaajat, jotka kokevat papille tarpeelliseksi itsevarman ja kantaottavan persoonallisuuden ($t=3,094^{**}$) ja toisaalta luotettavan ja vilpittömän persoonallisuuden ($t=1,995^*$) näyttävät odottavan papin olevan vain tavallinen ihminen. Mielenkiintoista on havaita, että vastaajien pappiskäsityksessä tapahtuneet muutokset nousevat tässä selittäväksi tekijäksi ($t=2,443^*$). Positiivinen t:n arvo kertoo, että mitä myönteisemmäksi vastaajan käsitys papeista on viime vuosina muuttunut, sitä enemmän vastaaja odottaa papeilta sitä, että he ovat tavallisia ihmisiä ja sallivat papeille hauskanpidon. Testattaessa Pearsonin korrelaatiokerrointa käyttäen, korreloivatko vastaajien pappiskäsityksessä tapahtuneet muutokset suhteessa siihen kuinka monen papin kanssa vastaaja on viimeisen puolen vuoden aikana keskustellut, saatiin näiden kahden väliseksi korrelaatioksi $0,12^*$. Positiivinen korrelaatio tarkoittaa, että mitä useammin vastaaja on viimeisen puolen vuoden aikana keskustellut papin kanssa, sitä myönteisemmäksi hänen käsityksensä papeista on muuttunut. Näyttää siis siltä, että mitä enemmän vastaaja on papin kanssa tekemisissä, sitä enemmän hän oivaltaa papin olevan tavallinen ihminen, tai ainakin sitä sallivampi hän on sellaista mahdollisuutta kohtaan.

Papin usko ja jumalasuhte -summamuuttujaa selittävät regressioanalyysin perusteella seuraavat tekijät:

Taulukko 43. Papin usko ja jumalasuhte -summamuuttujaa selittävät muuttujat.

Riippuva muuttuja: Papin usko ja jumalasuhte	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	1,024	0,822		1,245	0,215
Uskonnollinen osallistuminen (sum4)	-0,316	0,030	-0,570	10,724	0,000
Miellyttäväkäytöksinen pappi (sum2)	0,267	0,058	0,243	4,594	0,000
Tehokas ja tunnollinen johtaja persoonallisuus (sum7)	0,284	0,074	0,206	3,849	0,000
Ylempi korkeakoulututkinto	0,282	0,114	0,132	2,476	0,014
Epäilee Jumalan olemassaoloa	0,834	0,341	0,130	2,447	0,015
Käsitys papeista muuttunut (-/+)	-0,115	0,053	-0,113	-2,152	0,033

Taulukosta nähtävät muuttujat selittävät käsiteltävää riippuvaa muuttujaa 46-prosenttisesti ($R^2=0,463$). Tätä summamuuttujaa selkeimmin selittäväksi tekijäksi nousi vastaajien uskonnollinen osallistuminen ($t=-10,72^{***}$). Negatiivinen t:n arvo kertoo, että mitä enemmän vastaaja osallistuu jumalanpalveluksiin tai muihin kristillisiin tilaisuuksiin ja mitä useammin hän rukoilee ja lukee Raamattua sitä todennäköisemmin hän odottaa papin olevan vahvasti uskova ja Jumalaan suuntautunut. Myös vastaajan pappiskäsityksessä tapahtuneet muutokset nousevat selittäväksi tekijäksi ($t=-2,15^*$): mitä kielteisemmäksi vastaajan käsitys papeista on viime vuosina muuttunut, sitä enemmän hän odottaa papin olevan vahvasti uskova ja Jumalaan suuntautunut. Vastaajan koulutus näyttää vaikuttavan siihen mitä hän papilta odottaa: mitä todennäköisemmin vastaaja on suorittanut ylempään korkeakoulututkintoon sitä todennäköisemmin hän odottaa papin olevan vahvasti uskova ja Jumalaan suuntautunut. Myös vastaajat, jotka epäilevät Jumalan olemassaoloa odottavat papin olevan tämän tyyppinen ja käyttäytyvän tähän rooliin kuuluvalla tavalla ($t=2,45^*$). Pappiskuvan summamuuttuja, papin miellyttäväkäytöksisyys, selittää myös merkitsevästi kyseessä olevaa riippuvaa muuttujaa ($t=4,59^{***}$): mitä todennäköisemmin vastaajan pappiskuva on miellyttäväkäytöksisen papin kaltainen, sitä todennäköisemmin hän odottaa papin olevan vahvasti uskova ja keskittyvän Jumalan sanan julistamiseen. Myös tehokkaan

ja tunnollisen persoonallisuuden papille tarpeelliseksi kokeminen näyttää selittävän sitä, että papilta odotetaan tämän summamuuttujan kuvaamaa käytöstä ($t=3,849^{***}$): sitä, että pappi palvelee ensisijaisesti Jumalaa ja vasta toissijaisesti seurakuntaa ja pitää oman jumalasuhteensa kunnossa.

Seuraavasta taulukosta nähdään, mitkä tekijät selittävät summamuuttujaa papin ihmissläheisyys ja inhimillisyys:

Taulukko 44. Papin ihmissläheisyys ja inhimillisyys -summamuuttujaa selittävät muuttujat.

Riippuva muuttuja: Papin ihmissläheisyys ja inhimillisyys	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	1,672	0,310		5,393	0,000
Persoonallisuuden tehokkuus ja tunnollisuus (sum7)	0,358	0,064	0,377	5,617	0,000
Persoonallisuuden lempeys ja hellyys (f) (sum6)	0,209	0,069	0,203	3,033	0,003

Papin ihmissläheisyys ja inhimillisyys riippuvaa muuttujaa selittäviksi tekijöiksi nousivat summamuuttujat ”Persoonallisuuden tehokkuus ja tunnollisuus” ja ”Persoonallisuuden lempeys ja hellyys”. Nämä muuttujat selittävät käsiteltävää riippuvaa muuttujaa 23-prosenttisesti ($R^2=0,232$). Summamuuttuja ”Persoonallisuuden tehokkuus ja tunnollisuus” saa t:n arvoksi $t=5,617^{***}$. Mitä enemmän vastaajat siis kokevat tehokkaan ja tunnollisen persoonallisuuden papille tarpeelliseksi sitä enemmän he odottavat papin olevan käytökseltään ihmissläheinen ja inhimillinen. Tämä voi selittyä sillä, että vastaajat mahdollisesti kokevat hyvälle johtajalle tarpeellisiksi kyvyiksi sen, että hän esimerkiksi puhuu ymmärrettävästi ja antaa neuvoja pulmallisissa tilanteissa. Nämä ovat niitä odotuksia, jotka sisältyvät papin ihmissläheisyys ja inhimillisyys -summamuuttujaan. Toisaalta myös persoonallisuuden lempeyden ja hellyyden papille tarpeelliseksi kokeminen nousee riippuvaa muuttujaa selittäväksi tekijäksi ($t=3,033^{**}$). Persoonallisuuden lempeys ja hellyys -summamuuttujaan sisältyy persoonallisuuden piirteistä muiden muassa ymmärtäväisyys ja toisten tunteiden huomioon ottaminen ja nämä ovat linjassa papin ihmissläheisyys ja inhimillisyys -summamuuttujaan sisältyvien käytöstä ohjaavien rooliodotusten kanssa, joista esimerkkinä väite ”Papin tulee ymmärtää ihmisten vaikeuksia”. Mitä tarpeellisemmaksi vastaaja siis kokee papille lempeän ja hellän persoonallisuuden, sitä enemmän hän odottaa papin olevan ihmissläheinen ja inhimillinen.

Summamuuttujaa papin sovinnaisuus ja pidättyvyys regressioanalyysin perusteella selittävät seuraavat muuttujat:

Taulukko 45. Papin sovinnaisuus ja pidättyvyys -summamuuttujaa selittävät muuttujat.

Riippuva muuttuja: Papin sovinnaisuus ja pidättyvyys	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	5,801	0,804		7,214	0,000
Eläkkeellä	-0,452	0,145	-0,212	-3,126	0,002
Yksityisyrittäjä	-0,709	0,219	-0,216	-3,234	0,001
Uskoo Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla	-0,248	0,123	-0,144	-2,017	0,045
Naimaton	-0,321	0,145	-0,149	-2,211	0,028
Uskotteko Jumalaan?	-0,455	0,211	-0,155	-2,161	0,032
Ylempi korkeakoulututkinto	0,380	0,184	0,136	2,061	0,041

Taulukosta 45 nähtävät taustamuuttujat selittävät riippuvaa muuttujaa 16-prosenttisesti ($R^2=0,158$). Kaikkein eniten riippuvaa muuttujaa selittäviksi tekijöiksi nousivat ne muuttujat, jotka koskevat vastaajan päätoimea: se, toimiiko vastaaja päätoimisesti yksityisyrittäjänä ($t=-3,234^{***}$) ja se, onko vastaaja eläkkeellä ($t=-3,126^{**}$). Negatiivinen t:n arvo kertoo, että mitä todennäköisemmin vastaaja toimii päätoimisesti yksityisyrittäjänä tai on eläkkeellä, sitä todennäköisemmin hän odottaa papin olevan etäinen, pidättyväinen ja sovinnainen. Myös se, uskooko vastaaja Jumalaan ($t=-2,161^*$) ja se, uskooko hän Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla ($t=-2,017^*$) selittävät sitä, että vastaaja kohdistaa pappiin tämän tyyppisiä rooli-odotuksia: mitä todennäköisemmin vastaaja uskoo Jumalaan ja mitä todennäköisemmin hän uskoo kristinuskon opettamaan Jumalaan, sitä todennäköisemmin hän odottaa papin olevan etäinen, pidättyväinen ja sovinnainen – sellainen, joka ei riitele julkisesti ja on muutoinkin puolueeton ja neutraali. Mitä todennäköisemmin vastaaja on naimaton, sitä todennäköisemmin hän odottaa papilta edellä esitetyn kaltaista käytöstä. Myös vastaajan koulutustaso toimii selittävänä tekijänä: mitä todennäköisemmin vastaaja ei ole suorittanut ylempää korkeakoulu tutkintoa, sitä todennäköisemmin hän kohdistaa pappiin esitetyn kaltaisia rooli-odotuksia.

Seuraavasta taulukosta nähdään mitkä tekijät selittävät summamuuttujaa papin juhlavuus ja jumalallisuus:

Taulukko 46. Papin juhlavuus ja jumalallisuus -summamuuttujaa selittävät muuttujat.

Riippuva muuttuja: Papin juhlavuus ja jumalallisuus	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	1,979	0,726		2,726	0,007
Oletteko ajatellun kirkosta eroamista?	-0,125	0,044	-0,198	-2,842	0,005
Ylempi korkeakoulututkinto	0,423	0,130	0,199	3,241	0,001
Tehokas ja tunnollinen johtaja persoonallisuus (sum7)	0,259	0,088	0,189	2,949	0,004
Luotettava ja vilpitön persoonallisuus (n) (sum5)	-0,298	0,100	-0,185	-2,984	0,003
Uskotteko Jumalaan?	-0,327	0,152	-0,147	-2,149	0,033
Eläkkeellä	-0,270	0,102	-0,166	-2,650	0,009
Alempi korkeakoulututkinto	0,354	0,151	0,142	2,344	0,020
Miellyttäväkäytöksinen pappi (sum2)	0,153	0,066	0,140	2,315	0,022

Edellisestä taulukosta nähtävät muuttujat selittävät riippuvaa muuttujaa 31-prosenttisesti ($R^2=0,306$). Riippuvaa muuttujaa parhaiten selittäväksi tekijäksi nousee se, onko vastaaja suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon ($t=3,241^{***}$). Myös alemman korkeakoulututkinnon suorittaminen nousee selittäväksi tekijäksi ($t=2,344^*$). Mitä todennäköisemmin vastaajalla ei ole kumpaakaan näistä tutkinnoista, sitä todennäköisemmin hän odottaa papilta juhlavaa käytöstä ja olettaa papin omaavan jonkinlaisia Jumalalta saatuja erityiskykyjä. Mitä sitoutuneempi vastaaja on kirkkoon ($t=-2,842^{**}$) ja mitä todennäköisemmin hän uskoo Jumalaan ($t=-2,149^*$) tai on eläkkeellä ($t=-2,650^{**}$), sitä todennäköisemmin hän kohdistaa pappiin edellä esitetyn kaltaisia rooli-odotuksia. Mitä enemmän vastaajan pappiskuva on miellyttäväkäytöksen papin kaltainen, sitä enemmän hän odottaa papin käyttäytyvän juhlavasti ja olevan jollain tapaa lähempänä Jumalaa kuin tavallisen ihmisen. Persoonallisuuden tunnollisuus ja tehokkuus nousee selittäväksi tekijäksi myös tämän riippuvan muuttujan kohdalla.

Taulukko 47. Papin kantaottavuus -summamuuttujaa selittävät muuttujat.

Riippuva muuttuja: Papin kantaottavuus	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
(Constant)	2,662	0,341		7,808	0,000
Uskoo Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla	0,298	0,099	0,229	3,010	0,003
Ikäluokat	0,038	0,014	0,179	2,603	0,010
Uskonnollinen osallistuminen (sum4)	0,092	0,041	0,170	2,235	0,027
Papin itsensä likoon laittaminen (sum1)	-0,138	0,068	-0,137	-2,029	0,044

Taulukossa esiintyvät muuttujat selittävät käsiteltyä riippuvaa muuttujaa 13-prosenttisesti ($R^2=0,130$). Mitä todennäköisemmin vastaaja ei usko Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla, sitä enemmän hän odottaa papin ottavan kantaa asioihin ($t=3,01^{**}$). Mitä vanhempi vastaaja on, sitä enemmän hän kaipaa papin kannanottoja ($t=2,60^{**}$). Mitä vähemmän vastaaja taas osallistuu uskonnollisesti, sitä enemmän hän toivoo papin ottavan kantaa ($t=2,24^*$) ja mitä enemmän kaavoihin kangistuva ja viran taakse piiloutuva pappi vastaajan mielestä on, sitä enemmän hän haluaisi papin ottavan kantaa asioihin, ilmaisevan oman mielipiteensä ja sitä vähemmän hän tahtoo papin toistelevan kuluneita uskonnollisia sanontoja ($t=-2,03^*$).

4.4. Vastaajien ryhmittely pappeihin kohdistettujen odotusten perusteella

Vastaajat pyrittiin jakamaan heidän pappiin kohdistamiensa odotusten perusteella muutamaan mahdollisimman homogeeniseen ryhmään ryhmittelyanalyysin avulla. Tällä haluttiin selvittää, kohdistavatko tietyn tyyppiset vastaajat juuri tietynlaisia odotuksia pappiin. Vastaajien ryhmittelyssä käytettiin K-Means Clustering -menetelmää. Ryhmiteltävinä muuttujina käytettiin luvussa 4.3.1 faktorianalyysin pohjalta muodostettua kuutta summamuuttujaa, jotka kuvaavat sitä, mitä pappi vastaajan mielestä saa tehdä ja mitä ei – siis pappiin kohdistuvia rooli-odotuksia. Ryhmittelyssä kokeiltiin erilaisia vaihtoehtoja ja päädyttiin käyttämään neljän tyyppin ryhmittelyä, koska se oli

vaihtoehtoista selkein. Vastaajien pappeihin kohdistamien odotusten pohjalta muodostetut tyytit näkyvät seuraavasta taulukosta³⁰.

Taulukko 48. Vastaajien pappeihin kohdistamien odotusten pohjalta nousevat tyytit (ryhmäkeskukset).

	1. Papin uskoa ja jumalallisuutta korostavat	2. Papin uskoa ja ihmisläheisyyttä korostavat	3. Papin tavallisuutta ja ihmisläheisyyttä korostavat	4. Papin tavallisuutta ja sovinnaisuutta korostavat	Kaikki
	ka				
Papin oikeus hauskanpitoon ja tavalliseen elämään	2,89	2,97	4,21	3,75	3,58
Papin usko ja jumalasuhte	3,85	4,16	2,92	3,36	3,48
Papin ihmisläheisyys ja inhimillisyys	3,68	4,08	4,08	3,98	3,97
Papin sovinnaisuus ja pidättyvyys	2,55	4,12	2,12	3,17	2,99
Papin juhlavuus ja jumalallisuus	2,87	3,27	2,10	2,63	2,66
Papin kantaaottavuus	3,10	3,36	3,63	3,23	3,35
%	16	20	27	37	100
N	57	74	100	136	367

Ensimmäiselle pappeihin kohdistuvien odotusten pohjalta nousevalle tyytelle on ominaista papin uskon ja jumalasuhteen korostaminen, sekä papin juhlavuuden ja jumalallisuuden korostaminen. Näitä ominaisuuksia tähän ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat papilta keskimääräistä enemmän. Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat kaipaavat papilta ihmisläheisyyttä ja inhimillisyyttä selvästi keskimääräistä vähemmän ja antaisivat keskimääräistä harvemmin papille oikeuden tavalliseen elämään ja hauskanpitoon. Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat kaipaavat myös papin kannanottoja muihin ryhmiin kuuluvia vastaajia vähemmän. Ryhmälle annettiin nimeksi **Papin uskoa ja jumalallisuutta korostavat**. Vastaajista 16 % kuuluu tähän ryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat vastaajista muita todennäköisimmin ne, jotka ovat leskiä ja ne, jotka kokevat pelastussanomien julistamisen välttämättömäksi papin työn osa-alueeksi. Tähän ryhmään kuuluvat vastaajista todennäköisesti myös ne, jotka vastustavat naispappeutta. Voisi ajatella, että tähän ryhmään kuuluvat odottavat papilta traditionaalisuutta ja sitä, että hän olisi ”vanhan hyvän ajan” papin kaltainen

Papin uskoa ja jumalallisuutta korostavien ryhmään kuuluvat tuntevat todennäköisimmin enemmän kuin kaksi pappia (68 %) ja ovat todennäköisimmin keskustelleet enemmän kuin kaksi kertaa papin kanssa viimeisen puolen vuoden aikana (39 %). Tästä voi päätellä, että ryhmään kuuluvat vastaajat kokevat olevansa tarpeeksi läheisiä tuntemiensa pappien kanssa ja eivät odota pappien tulevan heitä enää lähemmäksi vaan ennemmin säilyttävän etäisyytensä ja näin arvokkuutensa ja juhlavuutensa.

³⁰ Ryhmien väliset euklidiset etäisyydet ovat ryhmien 1 ja 2 välillä 1,72, ryhmien 1 ja 3 välillä 1,96, ryhmien 1 ja 4 välillä 1,24, ryhmien 2 ja 3 välillä 2,91, ryhmien 2 ja 4 välillä 1,61 ja ryhmien 3 ja 4 välillä 1,40.

Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat papin pitävän oman jumalasuhteensa kunnossa ja olettavat papin saavan Jumalalta sellaisia kykyjä, joita muilla ei ole. Ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat myös papin keskittyvän pelastussanomien julistamiseen ja Jumalan sanan välittämiseen ihmisille. Seuraavassa on joitakin poimintoja siitä, miten tähän ryhmään kuuluvat vastaajat ovat omin sanoin kuvailleet sitä, mitä pappi heidän mielestään saa tehdä ja mitä hänen taas ei sovi tehdä:

”Papin pitäisi välittää ihmisille Rakkauden sanomaa ihmisille ymmärrettävällä tavalla. Sanoman uskottava välittäminen edellyttää, että hän itse jollain lailla toteuttaa sitä elämässään.”

”Papin pitäisi kuunnella Jumalan tahtoa työssään ja muutenkin elämässään ja opettaa ja elää Raamattu auktoriteettinaan. Papin pitäisi julistaa lakia, mutta myös ehdottomasti Jumalan suurta armoa syntisiä kohtaan.”

”Pappi ei saisi esiintyä julkisesti tavalla, joka on hyvien tapojen vastaista, yleisesti.”

Toiselle pappeihin kohdistuvien odotusten pohjalta nousevalle tyyppille on ominaista papin uskon ja jumalasuhteen korostaminen, sekä papin juhlavuuden ja jumalallisuuden korostaminen. Tämän lisäksi ryhmään kuuluvat vastaajat korostavat papin sovinnaisuutta ja kaipaavat papin ihmisseläisyyttä ja inhimillisyyttä selvästi keskimääräistä enemmän. Ryhmään kuuluvat vastaajat sallisivat keskimääräistä harvemmin papille oikeuden tavalliseen elämään ja hauskanpitoon, mutta kaipaavat papin kannanottoja hieman keskimääräistä enemmän. Ryhmälle annettiin nimeksi **Papin uskoa ja ihmisseläisyyttä korostavat**. Vastaajista 20 % kuuluu tähän ryhmään. Ryhmään kuuluvat kyselyyn vastanneista muita todennäköisemmin ne, jotka ovat 60–74-vuotiaita ja ne, jotka ovat leskiä. Myös ne, joiden korkein koulutus on kansakoulu ja ne, jotka ilmoittavat olevansa eläkkeellä ja kuuluvansa itsenäisten yrittäjien ammattiryhmään kuuluvat muita todennäköisemmin tähän ryhmään. Ryhmään kuuluvat vastaajista todennäköisimmin myös ne, jotka kuuluvat muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon ja toisaalta ne, jotka eivät missään olosuhteissa voisi ajatella eroavansa kirkosta. Kyselyyn vastanneista ne, jotka kokevat seurakunnan hallinnolliset tehtävät välttämättömäksi papin työn osa-alueeksi ja ne, jotka hyväksyvät naispappeuden pienellä varauksella kuuluvat myös enimmäkseen tähän ryhmään.

Papin uskoa ja ihmisseläisyyttä korostavien ryhmään kuuluvat tuntevat todennäköisimmin enemmän kuin kaksi pappia (69 %), mutta eivät ole keskustelleet yhdenkään papin kanssa viimeisen puolen vuoden aikana (43 %). Tästä voidaan varovasti olettaa, että vastaajien odotus siitä, että papin pitäisi tulla ihmistä lähelle, tulee ymmärrettäväksi tässä valossa: ryhmään kuuluvat vastaajat tuntevat useita pappeja, mutta eivät ole heidän kanssaan tekemisissä, vaikka ehkä haluaisivatkin.

Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat papin pitävän oman jumalasuhteensa kunnossa ja olettavat papin saavan Jumalalta sellaisia kykyjä, joita muilla ei ole. Ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat myös papin keskittyvän pelastussanomien julistamiseen ja jumalansanan välittämiseen ihmisille. Tässä suhteessa he ovat siis ensimmäiseen ryhmään kuuluvien kaltaisia. Tämän lisäksi ryhmään kuuluvat odottavat kuitenkin papin ymmärtävän tavallisten ihmisten vaikeuksia ja Jumalasta puhumisen lisäksi puhuvan myös asioista, jotka tulevat lähelle ihmistä. Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat myös papin olevan puolueeton ja neutraali ja odottavat papilta esimerkillisyyttä ja ovat sitä

mieltä, ettei papin tule esimerkiksi riidellä julkisesti. Seuraavassa on joitakin poimintoja siitä, miten tähän ryhmään kuuluvat vastaajat ovat kuvailleet sitä, mitä pappi heidän mielestään saa tehdä ja mitä hänen taas ei sovi tehdä:

”Papin pitäisi olla esimerkkinä seurakuntalaisilleen.”

”Papin pitäisi olla uskossa vahva. Papilla pitäisi olla näky, jota hän toteuttaisi. Herätystä tarvitaan.”

”Papin pitäisi olla ihmistä lähellä, helposti lähestyttävä, mutta hiukan juhlavakin.”

”Pappi ei saisi olla niin sanottu leipäpappi.”

”Pappi ei saisi juopotella eikä polttaa tupakkaa.”

Kolmannelle pappeihin kohdistuvien odotusten pohjalta nousevalle tyypille on ominaista se, että ryhmään kuuluvat vastaajat korostavat selvästi keskimääräistä enemmän papin oikeutta olla tavallinen ihminen, jolle hauskanpito on sallittu. Tämän lisäksi tyypille on ominaista papin ihmissläheisyyden ja inhimillisyyden korostaminen, sekä toive siitä, että pappi ottaisi kantaa ja ilmaisisi mielipiteensä. Ryhmään kuuluvat korostavat keskimääräistä vähemmän papin uskoa ja jumalasuhteen kunnossapitämisen tärkeyttä sekä papin juhlavuutta ja jumalallisuutta. Ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat papilta myös sovinnaisuutta keskimääräistä vähemmän. Ryhmälle annettiin nimeksi **Papin tavallisuutta ja ihmissläheisyyttä korostavat**. Vastaajista 27 % kuuluu tähän ryhmään. Kyselyyn vastanneista tähän ryhmään kuuluvat muita todennäköisemmin ne, jotka ovat 30–44-vuotiaita ja asuvat pääkaupunkiseudulla ja ne, jotka ovat eronneet tai asumuserossa. Myös ne, joiden korkein koulutus on joko lukio tai ylioppilas, ammattikorkeakoulu tai ylemmän asteen korkeakoulututkinto ja ne, jotka ovat päätoimisesti kotiäitejä tai -isiä kuuluvat todennäköisimmin tähän ryhmään. Ne vastaajat, jotka eivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön kuin myös ne, jotka tulevat todennäköisesti joskus eroamaan kirkosta kuuluvat mitä luultavimmin tähän ryhmään. Samoin ne vastaajat, jotka eivät usko Jumalaan ja ne, jotka kokevat papin työn eri osa-alueet lähes poikkeuksetta täysin yhdentekeviksi kuuluvat suurimmalta osaltaan tähän ryhmään.

Papin tavallisuutta ja ihmissläheisyyttä korostavien ryhmään kuuluvat tuntevat todennäköisimmin enemmän kuin kaksi pappia (43 %), mutta eivät ole todennäköisimmin keskustelleet yhdenkään papin kanssa viimeisen puolen vuoden aikana (47 %). Tämän voi ajatella selittävän ryhmään kuuluvien keskimääräistä korkeampaa odotusta papin ihmissläheisyydestä: he tuntevat useampia pappeja, mutta eivät ole heidän kanssaan tekemisissä toivomassaan määrin.

Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat korostavat papin oikeutta olla tavallinen ihminen ja näin ollen heidän pappiin kohdistamansa odotukset ovat myös sen kaltaisia: ryhmään kuuluvien vastaajien mielestä pappi saa olla humalassa ollessaan kotona ja pappi saa käydä myös ravintolassa pitämässä hauskaa ja käyttää kohtuullisesti alkoholia. Mitään erityistä esimerkillisyyttä ryhmään kuuluvat vastaajat eivät papilta odota vaan hänen toivotaan olevan inhimillinen ja tulevan ihmistä lähelle ja ottavan kantaa muun muassa yhteiskunnallisiin asioihin. Seuraavassa on joitakin poimintoja siitä, miten tähän ryhmään kuuluvat vastaajat ovat omin sanoin kuvailleet sitä, mitä pappi heidän mielestään saa tehdä ja mitä hänen taas ei sovi tehdä:

”Papin pitäisi olla ihminen jolla on oma persoona, oma tyyli, oma elämä.”

”Papin pitäisi olla tavallinen ihminen iloineen ja suruineen. Kuitenkin pitäisi muistaa, että hän on ensisijaisesti Jumalan sanan julistaja.”

”Papin pitäisi ottaa kantaa julkisesti vääryyttä vastaan ja puolustaa oikeuden mukaisuutta ja rehellisyyttä.”

”Pappi ei saisi olla etäinen, tuomitseva, ahdasmielinen tai yksityiselämässään ’rappiolla’”.

”Pappi ei saisi olla itsekäs eikä manipuloiva. Uskontoa ei saisi tyrkyttää, vaan tuoda se esiin jokapäiväisen elämän kautta.”

Neljännelle pappeihin kohdistuvien odotusten pohjalta nousevalle tyyppille on ominaista se, että ryhmään kuuluvat vastaajat korostavat papin oikeutta olla tavallinen ihminen, jolle hauskanpito on sallittu, mutta erotukseksi kolmannesta ryhmästä, tähän ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat papilta sovinnaisuutta keskimääräistä enemmän. Tyyppille on ominaista, että papilta odotetaan uskossa olemista ja jumalasuhteen kunnossapitämistä keskimääräistä vähemmän samoin kuin juhlevaa käytöstä ja jumalallisuutta. Ryhmään kuuluvat eivät kaipaa papin mielipidettä suurena määrin, sillä he odottavat papin ottavan kantaa asioihin ja ilmaisevan oman mielipiteensä hieman keskimääräistä vähemmän. Ryhmälle annettiin nimeksi **Papin tavallisuutta ja sovinnaisuutta korostavat**. Vastaajista 37 % kuuluu tähän ryhmään. Ryhmä on siis kaikista muodostetuista ryhmistä suurin ja tällöin ymmärrettävästi myös heterogeenisin, koska se sitoo alleen suurimman joukon vastaajista, jotka koko Suomen kansaa edustaessaan muodostavat luonnollisesti varsin moninaisen joukon. Neljänteen ryhmään kuuluvat vastaajista muita todennäköisemmin ne, jotka ovat 15–29-vuotiaita tai 45–59-vuotiaita ja ne, jotka asuvat muualla Suomessa kuin pääkaupunkiseudulla. Vastaajista ne, joiden korkein koulutus on joko keski- tai peruskoulu, ammattikoulu tai -kurssi, opistotason ammatillinen koulutus tai alemman asteen korkeakoulututkinto kuuluvat todennäköisimmin tähän ryhmään. Myös ne, jotka toimivat päätoimisesti palkkatyössä, yksityisyrittäjänä, opiskelevat tai ovat työttömiä ja ovat ammattiryhmältään jotain muuta kuin itsenäisiä yrittäjiä kuuluvat enimmäkseen tähän ryhmään. Neljänteen ryhmään kuuluvat luultavimmin myös ne vastaajat, jotka kuuluvat evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja ne, jotka eivät ole tulleet ajatelleeksi kirkosta eroamista tai ovat joskus sitä ajatelleet ja ne, jotka ajattelevat sitä usein, mutta eivät ole erostaan täysin varmoja. Myös ne vastaajat, jotka uskovat Jumalaan ja kokevat papin työn eri osa-alueet lähes poikkeuksetta välttämättömiksi ovat enimmäkseen tähän ryhmään kuuluvia. Ryhmään kuuluvat vastaajat tuntevat pappeja yhden tai enemmän ja ovat myös keskustelleet pappien kanssa viimeisen puolen vuoden aikana ja hyväksyvät naispappeuden ilman muuta.

Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat korostavat papin oikeutta olla tavallinen ihminen ja näin ollen heidän pappiin kohdistamansa odotukset ovat myös sen kaltaisia: ryhmään kuuluvien vastaajien mielestä pappi saa olla humalassa ollessaan kotona ja käydä myös ravintolassa pitämässä hauskaa ja käyttää kohtuullisesti alkoholia. Tähän ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat papin puhuvan siten, että kaikki ymmärtävät ja enemmän tavallisten ihmisten asioista kuin hengellisistä kysymyksistä. Ryhmään kuuluvat vastaajat odottavat papilta myös sovinnaisuutta ja tähän sisältyy myös vaatimus papin puolueettomuudesta ja neutraaliudesta. Seuraavassa on joitakin poimintoja siitä, miten tähän ryhmään kuuluvat vastaajat ovat kuvailleet sitä, mitä pappi heidän mielestään saa tehdä ja mitä hänen taas ei sovi tehdä:

”Papin pitäisi saada olla myös oma itsensä siviilissä, ei aina pappi.”

”Papin pitäisi kohdata ihmiset ihmisinä, ikään, sukupuoleen ja ammattiin katsomatta. Tasavertaisina.”

”Pappi ei saisi ylentää itseään toisiin ihmisiin nähden.”

”Pappi ei saisi tuomita ihmisiä.”

Edellä esitetyissä ryhmissä ei pappiskuvan suhteen synny eroja, vaan kaikkiin ryhmiin kuuluvien pappiskuva on todennäköisimmin miellyttäväkäytöksisen papin kaltainen, joten he kokevat papin olevan muun muassa hillitty, hengellinen, luotettava ja ystävällinen. Ryhmien välisen vertailun perusteella näyttää kuitenkin siltä, että vaikka vastaajien pappiskuva olisi samankaltainen, kohdistavat erityyppiset vastaajat kuitenkin erilaisia odotuksia pappiin. Vastaajan iän lisääntyessä hänen odotuksensa pappia kohtaan muuttuvat papin tavallisuuden ja inhimillisyyden korostamisesta papin uskon ja jumalallisuuden korostamiseen, mutta vastaajan sukupuolella ei näytä olevan merkitystä. Yleensä ikääntymiseen liittyvä leskeksi jääminen näyttää myös liittyvän papin uskon ja jumalasuhteen korostamiseen vastaajan pappiin kohdistamissa odotuksissa. Voidaan ajatella, että elämänvaiheessa, jossa henkilö kokee puolisonsa menetyksen, korostuu uskon merkitys hänen omassa elämässään lohdun lähteenä ja näin ollen myös vaatimus papin vahvasta uskosta korostuu. Myös vastaajan koulutusasteella näyttää olevan merkitystä hänen pappiin kohdistamien odotustensa suhteen: mitä korkeammin vastaaja on koulutettu, sitä todennäköisemmin hän kuuluu ryhmiin, joka odottaa papilta tavallisuutta uskonnollisuuden korostamisen sijaan.

Mielenkiintoista on myös havaita, että eri uskonnollisiin yhteisöihin kuulumisen näyttää määrittävän eri ryhmiin kuulumista: vastaajat, jotka kuuluvat johonkin muuhun uskonnolliseen yhteisöön kuin evankelis-luterilaiseen tai ortodoksiseen kirkkoon kuuluvat todennäköisimmin papin uskoa ja ihmisseläheisyyttä korostavaan ryhmään, kun taas uskonnolliseen yhteisöön kuulumattomat ovat osa papin tavallisuutta ja ihmisseläheisyyttä korostavaa ja uskoa vähemmän tärkeänä pitävään ryhmään. Papin tavallisuutta ja sovinnaisuutta korostavat vastaajat taas kuuluvat todennäköisimmin evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Tämän voi ajatella olevan linjassa vastaajien uskonnollisen osallistumisaktiivisuuden kanssa: verrattaessa eri ryhmiin kuuluvia uskonnollisen osallistumisaktiivisuuden suhteen tultiin tulokseen, että mitä aktiivisempaa vastaajan uskonnollinen osallistuminen on, sitä todennäköisemmin hän kuuluu ensimmäiseen tai toiseen ryhmään ja odottaa keskimääräistä enemmän papin olevan uskova ja jumalaan suuntautunut. Mitä vähemmän vastaaja taas osallistuu uskonnollisesti, sitä enemmän hän korostaa papin ihmisisyyttä ja inhimillisyyttä. Muihin uskonnollisiin yhteisöihin kuuluvien voisi siis ajatella olevan uskonnollisesti aktiivisempia, mikä lienee ilmeistä ainakin uskonnollisiin yhteisöihin kuulumattomiin verrattaessa ja näin ollen he myös odottavat papilta enemmän uskoa ja jumalaan suuntautumista. Uskonnollisesti vähemmän aktiiviset (keskivertosuomalaiset) evankelis-luterilaisen kirkon jäsenet taas korostavat papin tavallisuutta, mutta kuitenkin myös sovinnaisuutta.³¹

³¹ Ristiintaulukointi osoittaa, että evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvista vastaajista 7 % osallistuu uskonnollisesti vähintään kerran viikossa, kun taas muuhun uskonnolliseen yhteisöön kuuluvien joukossa vastaava prosentti on 56 %. Vastaajilla, jotka ilmoittavat, etteivät kuulu mihinkään uskonnolliseen yhteisöön tämä prosentti on 3 %.

Taulukko 49. Vastajaoryhmittelyn yhteenveto heidän pappiin kohdistamiensa odotusten perusteella.

	1. Papin uskoa ja jumalallisuutta korostavat	2. Papin uskoa ja ihmisläheisyyttä korostavat	3. Papin tavallisuutta ja ihmisläheisyyttä korostavat	4. Papin tavallisuutta ja sovinnaisuutta korostavat
Ikäluokat		60–74-vuotiaat	30–44-vuotiaat	15–29-vuotiaat 45–59-vuotiaat
Kotipaikka			Pääkaupunkiseutu	Muu Suomi
Siviilisäätö	Leski	Leski	Eronnut tai asunuserossa	
Korkein koulutus		Kansakoulu	Lukio tai ylioppilas Ammattikorkeakoulu Korkeakoulututkinto (ylempi)	Keski- tai peruskoulu Ammattikoulu tai -kurssi Opistotason ammatillinen koulutus Korkeakoulututkinto (alempi)
Päätoimi		Eläkeläinen	Kotiäiti tai -isä	Muut päätoimet
Ammattiryhmä		Itsenäinen yrittäjä		Muu kuin itsenäinen yrittäjä
Kirkkoon tai uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen		Muu uskonnollinen yhteisö kuin ev.-lut. tai ortodoksi	Ei kuulu mihinkään	Evankelis-luterilainen kirkko
Kirkkoon sitoutuminen		Ei voisi erota kirkosta missään olosuhteissa	Tulee todennäköisesti eroamaan kirkosta	Ei ole ajatellut tai on ajatellut, muttei ole erosta varma
Usko Jumalaan			Ei usko Jumalaan	Uskoo Jumalaan
Tärkein papintyön osa-alue	Pelastussanomien julistaminen	Seurakunnan hallinnolliset tehtävät	Kaikki yhdentekeviä	Kaikki tärkeitä
Tuttujen pappien määrä	Tuntevat enemmän kuin kaksi pappia	Tuntevat enemmän kuin kaksi pappia	Tuntevat enemmän kuin kaksi pappia ³²	Tuntevat yhden tai enemmän pappeja
Pappien kanssa keskustelu viimeisen puolen vuoden aikana	Keskustellut papin kanssa enemmän kuin kaksi kertaa	Ei ole keskustellut yhtenkään papin kanssa	Ei ole keskustellut yhtenkään papin kanssa	Keskustellut papin kanssa enemmän kuin kaksi kertaa
Kanta naispappeuteen	Vastustaa naispappeutta	Hyväksyy pienellä varauksella		Hyväksyy ilman muuta
Odottaa papilta	– Papin tulee pitää oma jumalasuhteensa kunnossa – Pappi saa Jumalalta sellaisia kykyjä, joita muilla ei ole – Papin tulee keskittyä pelastussanomien julistamiseen	Samat kuin edellisessä ryhmässä ja lisäksi: – Papin tulee ymmärtää tavallisen ihmisen vaikeuksia – Papin tulee olla puolueeton ja esimerkillinen	– Pappi saa olla humalassa ollessaan kotona – Papin tulee ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin – Papin tulee olla inhimillinen ja tulla ihmistä lähelle	– Pappi saa käydä ravintolassa pitämässä hauskaa – Papin tulee puhua siten, että tavalliset ihmiset ymmärtävät ja puhua enemmän tavallisten ihmisten asioista kuin hengellisistä kysymyksistä – Papin on oltava puolueeton

Edellä muodostettuja ryhmiä voidaan jossain määrin verrata Göran Gustafssonin pohjoismaalaisen RAMP-tutkimusaineiston pohjalta muodostamiin ryhmiin, jotka

³² Muihin ryhmiin verrattuna tähän ryhmään kuuluvat tuntevat todennäköisimmin vähemmän pappeja kuin muihin ryhmiin kuuluvat.

määräytyvät sen mukaan, mitä pohjoismaalaiset vastaajat odottavat kirkolta. Tyypittely perustuu jakoon, jossa vastaaja toivoo kirkon ottavan poliittista kantaa enemmän tai vähemmän, sekä siihen, missä määrin vastaaja toivoo kirkon soveltavan sanomaansa nykypäivään sopivaksi. Gustafssonin tällä perusteella muodostama pohjoismaalaisten kirkkoon kohdistamien odotusten tyypittely ja tyyppisiin kuuluvien vastaajien prosentuaaliset osuudet ovat seuraavanlaiset:

Taulukko 50. Pohjoismaalaisten kirkkoon kohdistamien odotusten tyypit (%) (N=1791).³³

		Perusvakaumus	
		Pitäytyy tunnustuksessa	Soveltaa sanomaa
Poliittisen vaikutuksen ja kannanoton määrä	Vähän	”Museaalinen” kirkko 30 %	Palveluorientoitunut kirkko 57 %
	Paljon	Arvoja säilyttävä kirkko 7 %	Tilannetta tulkitseva kirkko 6 %

Pyrittäessä sijoittamaan tässä luvussa aiemmin muodostettuja vastaajaryhmiä edellä esitettyyn taulukkoon tulkitsemalla papilta odotetun kantaaottavuuden vastaavan kirkolta odotetun poliittisen vaikutuksen määrää ja papilta odotetun tavallisuuden ja inhimillisyyden tai vastaavasti sovinnaisuuden ja jumalallisuuden vastaavan sitä, missä määrin sanomaa sovelletaan ja huomioiden myös Gustafssonin tyypittelyssä tyypeille annetut nimet, voisi ryhmät sijoittaa taulukkoon seuraavasti:³⁴

Taulukko 51. Gustafssonin kirkkoon kohdistuvat odotukset -typologian sovellus tähän aineistoon (%) (N=367).

		Perusvakaumus	
		Pitäytyy tunnustuksessa	Soveltaa sanomaa
Poliittisen vaikutuksen ja kannanoton määrä	Vähän	1. Papin uskoa ja jumalallisuutta korostavat 16 %	4. Papin tavallisuutta ja sovinnaisuutta korostavat 37 %
	Paljon	2. Papin uskoa ja ihmisläheisyyttä korostavat 20 %	3. Papin tavallisuutta ja ihmisläheisyyttä korostavat 27 %

Ryhmään kuuluvien prosentuaalisesta osuudesta voinee päätellä, että suurin osa molempien tutkimusten vastaajista kuuluu ryhmään, joka korostaa poliittisen vaikutuksen vähäisyyttä ja toivoo sanomaa sovellettavan ajan mukaan. Gustafssonin tälle tyyppille antaman nimityksen, palveluorientoitunut kirkko, voi ajatella kuvaavan kaipuuta ihmistä lähelle tulevista ja ihmisten tarpeisiin vastaavasta kirkosta, joka ei kuitenkaan suuressa määrin käytä poliittisia keinoja tavoitteidensa saavuttamiseksi. Näitä samoja piirteitä voi ajatella esiintyvän papin tavallisuutta ja sovinnaisuutta korostavien vastaajien ryhmässä (4. ryhmä).

Typologian muiden osien kohdalla sisällöllisiä vastaavuuksia esiintyy myös: papin uskoa ja jumalallisuutta korostavien ryhmä (1.) kaipaa ryhmistä vähiten papin kannanottoja ja

³³ Gustafsson 2000, 183–188. Käännös tekijän oma.

³⁴ Katso taulukosta 48 tietäntyyppisten odotusten saamat painoarvot kussakin ryhmässä.

soisi vähiten mielellään papille oikeuden tavalliseen elämään ja inhimillisyyteen. Tämän voi ajatella olevan linjassa ”museaalisen” kirkon tyyppin kanssa, jolta odotetaan vähäistä poliittista vaikutusta ja tunnustuksessa pitäytymistä. Papin uskoa ja ihmisläheisyyttä korostavien ryhmä (2.) korostaa ryhmistä eniten papin uskoa, sovinnaisuutta ja jumalallisuutta ja myös keskimääräistä enemmän kantaaottavuutta. Tämän voi ajatella olevan linjassa puolestaan arvot säilyttävän kirkon tyyppin kanssa, joka pitääytyy tunnustuksessa, mutta vaikuttaa myös poliittisesti. Papin tavallisuutta ja ihmisläheisyyttä korostava ryhmä (3.) perää ryhmistä eniten papin oikeutta tavalliseen elämään ja kaipaa papilta inhimillisyyttä ja kannanottoja. Tämän voi ajatella olevan samansuuntainen tilannetta tulkitsevan kirkon tyyppin kanssa, joka soveltaa sanomaansa aikaan ja ihmisille soveltuvaksi ja ottaa poliittista kantaa. Sisällöllisistä vastaavuuksista huolimatta taulukoista huomataan, että prosentuaaliset luvut eivät näytä olevan linjassa. Tämän voi ajatella antavan viitteitä siitä, ettei kirkko, ainakaan pohjoismaisessa mittakaavassa, ole kaikissa tilanteissa yhtä kuin sen työntekijät – tai ainakaan niihin ei kohdisteta aivan samantyyppisiä odotuksia.

5. YHTEENVETO JA POHDINTA

5.1. Tutkimuksen lähtökohta ja tehtävä

Tutkimuksessa on tarkasteltu suomalaisten pappiskuvaa ja sitä, millaisia odotuksia suomalaiset pappiin kohdistavat. Tutkimuksessa on selvitetty sitä, millainen papin suomalaisten mielestä tulisi olla kartoittamalla vastaajien mielipidettä papin työn eri osa-alueiden tärkeydestä, papille haitallisista ja tarpeellisista persoonallisuuden piirteistä ja siitä, mitä pappi vastaajien mielestä saa tehdä ja mitä hän taas ei saisi tehdä.

Tutkimuksen tulokset perustuvat marras–joulukuussa 2003 tuhannelle satunnaisesti valitulle suomalaiselle, Ahvenanmaata lukuun ottamatta, lähetetyllä kyselylomakkeella kerättyyn aineistoon. Kyselyyn vastasi hyväksyttävästi 397 henkeä, eli vastausprosentti oli 39,7. Kyselyyn vastanneet edustivat koko Suomen kansaa sekä iän, sukupuolen, asuinpaikan, siviilisäädyn, koulutuksen, päätoimen, ammattiryhmän, kirkkoon kuulumisen ja uskonnollisen aktiivisuuden osalta varsin kattavasti. Kadonanalyysin perusteella mikään tietty ryhmä ei erityisesti jättänyt vastaamatta kyselyyn, vaan kato oli suhteellisen tasainen kaikissa vastaajaryhmissä. Näillä perustein käsillä olevan tutkimuksen tulokset ovat yleistettävissä kaikkia suomalaisia koskeviksi.

5.2. Suomalaisten pappiskuva

Kolmannessa luvussa pyrittiin kartoittamaan kyselyyn vastanneiden pappiskuvaa. Pappiskuvaa selvitettiin 20 toisilleen vastakkaisella ilmaisuparilla sekä lauseentäydennystestillä. Tutkimuksen tulosten perusteella todettiin, että vastaajien pappiskuva on kaikkiaan varsin myönteinen. Muodostetuista pappiskuvan summamuuttujista parhaiten vastaajien pappiskuvaa kuvaavaksi muodostui papin miellyttäväkäytöksisyys -summamuuttuja. Näin ollen vastaajat kokevat papin olevan ennen kaikkea luotettava, ystävällinen, hillitty, vastuuntuntoinen, älykäs ja hengellinen. Tätä tulosta vahvistaa myös lauseentäydennystestissä useita kertoja esiintyneet samansuuntaiset ilmaukset. Edellä esitetyn lisäksi vastaajat kokivat papin myös tavalliseksi ihmiseksi, joka on toisten vastaajien mielestä läheinen, mutta lähes yhtä monen mielestä myös etäinen. Mielenkiintoista on nähdä, miten tämä papin läheisyydestä ja etäisyydestä vallitseva erimielisyys heijastuu vastaajien pappiin kohdistamiin odotuksiin. Kaikkien kolmen muodostetun summamuuttujan perusteella enemmistön vastaajista pappiskuvan voisi tiivistää seuraavaan virkkeeseen: Pappi on itsensä likoon laittava ja persoonallinen ihminen, joka miellyttävästi käyttäytyen tulee toista ihmistä lähelle ja on armahtava tätä kohtaan.

Vastaajien pappiskuvan muodostumiseen näyttää regressioanalyysin perusteella vaikuttavan se, montako pappia vastaaja tuntee, se kuinka sitoutunut kirkon jäsen vastaaja on sekä se, onko vastaajan pappiskuvassa tapahtunut muutosta viime vuosien aikana ja se, uskooko vastaaja Jumalaan kristinuskon opettamalla tavalla. Myös vastaajan päätoimiset tehtävät ja hänen siviilisäätynsä näyttävät määrävän sitä, millaiseksi hänen pappiskuvansa muodostuu.

5.3. Suomalaisten pappeihin kohdistamat odotukset

5.3.1. Papin työn osa-alueiden tärkeys

Luvun neljä alussa käsiteltiin vastaajien papin työn eri osa-alueille antamaa painoarvoa. Tätä selvitettiin mittarilla, jossa papin työ oli jaettu kymmeneen eri osaan ja vastaajia pyydettiin arvottamaan sitä viisiportaisella asteikolla täysin yhdentekevistä välttämättömyyden. Vastaajat kokivat papin työn tärkeimmäksi osa-alueeksi kirkollisten toimitusten suorittamisen ja jumalanpalvelusten toimittamisen. Tämä on linjassa Gallup Ecclesiastica 2003 -tutkimuksen tulosten kanssa, joiden mukaan kirkon jäsenet odottavat kirkon olevan läsnä elämän taitekohdissa, syntymän, avioitumisen ja kuoleman yhteydessä. Saman tutkimuksen mukaan tärkeänä pidetään myös sitä, että kirkko vaalii yhteistä kristillistä perinnettä muun muassa juhlapyhien yhteydessä. Kirkon ei odoteta tyrkyttävän sanomaansa vaan olevan käytettävissä silloin kun sitä tarvitaan.¹ Kirkollisten toimitusten ja jumalanpalvelusten toimittamisen rinnalle varsin tärkeänä pidetyksi papin työn osa-alueeksi nousi nuorisotyöhön osallistuminen: tämän odotuksen voi ajatella nousevan vastaajien huolesta nuorison hyvinvoinnin suhteen. Kirkon ja seurakuntien järjestämä nuortentoiminta saatetaan nähdä tarpeellisena ja turvallisena ajanviete vaihtoehtona nuorille – sellaisena, joka pitää nuoret pois kaduilta ja aikuisten seurassa. Seurakunnan hallinnolliset tehtävät ja pelastussanomien julistaminen koettiin papin tehtävistä puolestaan vähiten tärkeiksi ja pelastussanomien julistamisen, jopa 8 % vastaajista koki täysin yhdentekeväksi. Tämän voi ajatella kuvaavan Gallup Ecclesiastica 2003:n tuloksissa esiin nousutta ajatusta siitä, ettei kirkon toivota tyrkyttävän sanomaansa. Vastaajien sukupuolella ja asuinpaikalla näyttää olevan merkitystä sen suhteen, mitä papin työn osa-alueita pidetään tärkeimpinä ja missä määrin.

5.3.2. Papille haitalliset ja tarpeelliset persoonallisuuden piirteet

Papille tarpeellisia ja haitallisia persoonallisuuden piirteitä kartoitettiin 30 persoonallisuuden piirrettä sisältävällä BSRI-mittarilla, jossa vastaajan tuli arvioida eri piirteiden tarpeellisuutta tai haitallisuutta papille. Tämän lisäksi näitä papin persoonallisuuteen kohdistuvia odotuksia kartoitettiin myös avoimilla kysymyksillä: ”Seuraavat piirteet ovat mielestäni papille erittäin tarpeellisia” ja ”Seuraavat piirteet ovat mielestäni papille erittäin haitallisia.” Käytetyn BSRI-mittarin luokittelun mukaan feminiinisiksi määritellyt persoonallisuuden piirteet koettiin papille maskuliinisiksi määriteltyjä ominaisuuksia tarpeellisemmiksi: papille koettiin siis tarpeellisemmiksi persoonallisuuden piirteiksi esimerkiksi ymmärtäväisyys, myötätuntoisuus ja sydämellisyys, kuin hyökkäävyys, hallitsevuus ja omien näkemysten puolustelu. Tämän perusteella voinee todeta, että feminiiniset persoonallisuuden piirteet koetaan papille harvoin hyvin haitallisiksi, mutta monesti hyvin tarpeellisiksi. Monet maskuliinisiksi määritellyt ominaisuudet taas koetaan papille haitallisiksi, mutta osa myös tarpeellisiksi. Papille tarpeellisten ja haitallisten persoonallisuuden piirteiden määrittämisessä käytettyjä mittareita voidaan kritisoida niiden tulkinnanvaraisuudesta: kaikki eivät välttämättä koe mittareissa tehtyä feminiinisuuden ja maskuliinisuuden luokittelua toimivaksi ja feminiinisistä ja maskuliinisista piirteistä voi olla vaikea tunnistaa suomalaisen yhteiskuntaan juurtuneita sukupuolirooleja. Tästä syystä on tärkeää pitää mielessä, etteivät

¹ Kirkon tutkimuskeskus 2003.

mittarissa käytetyt feminiinisiksi määritellyt persoonallisuuden piirteet ole pelkästään naisilla esiintyviä piirteitä, niin kuin ei myöskään maskuliiniset piirteet pelkästään miehillä esiintyviä: naiset voivat olla persoonallisuuden piirteiltään hyvinkin maskuliinisia ja miehet taas feminiinisiä.

Papille tarpeelliseksi ja haitalliseksi koetuista muuttujista muodostettiin summamuuttujat kuvaamaan sitä, millaista persoonallisuutta kyselyyn vastanneet papilta odottavat. Yhdeksän kymmenestä vastaajasta kokee luotettavan ja vilpittömän persoonallisuuden papille vähintään jokseenkin tarpeelliseksi ja alle yksi prosentti vastaajista on päinvastaista mieltä: summamuuttuja persoonallisuuden luotettavuus ja vilpittömyys koostui pääasiassa sellaisista persoonallisuuden piirteistä, joita ei voida määritellä feminiinisiksi tai maskuliinisiksi. Papille siis koetaan tarpeellisimmaksi sellaiset persoonallisuuden piirteet, joita ei voida liittää maskuliinisuuteen tai feminiinisyyteen. Tätä tulkintaa tukee myös se, että avoimissa kysymyksissä suurin osa esiintyneistä ilmaisuista oli tällaisia määrittelemättömiä persoonallisuuden piirteitä.

Toisaalta myös feminiinisiksi määritellyistä persoonallisuuden piirteistä koostuvan summamuuttujan, persoonallisuuden lempeys ja hellyys, koki kolme neljäsosaa vastaajista kuvaavan papille tarpeellisia persoonallisuuden piirteitä varsin hyvin. Näiden persoonallisuuden lempeyden ja hellyyden voi ajatella olevan läsnäolon piirteitä. Voidaan pohtia sitä, mitä tällaisten persoonallisuuden piirteiden odottaminen papilta kertoo vastaajan jumalakuvausta. Voiko olla, että vastaajien jumalakuvausta korostuu ihmistä lähelle tuleva, feminiinisiä piirteitä omaava jumala, etäisen, auktoritatiivisen ja maskuliinisen jumalan sijaan? Voiko tämän tyyppinen mahdollinen jumalakuva vaikuttaa siihen, että vastaajat odottavat myös papilta samantyyppisiä piirteitä? Tämän selvittämiseen ei tämän tutkimuksen puitteissa ole mahdollisuuksia, mutta näiden kahden välisen yhteyden tutkiminen voisi olla mielenkiintoista myöhemmissä tutkimuksissa.

Tietyyntyyppisen persoonallisuuden odottamista papilta selittää osaltaan vastaajan sukupuoli ja ikä, kuin myös jossain määrin vastaajan siviilisäätö, korkein koulutus ja se, mitä vastaaja tekee päätoimisesti. Myös vastaajan usko Jumalaan, uskonnollinen aktiivisuus ja kirkkoon sitoutuminen nousevat tätä selittäviksi tekijöiksi.

5.3.3. Papille sopiva ja sopimaton käytös

Pappiin kohdistuvia rooli-odotuksia pyrittiin kartoittamaan 46 väitelauseen ja kahden lauseentäydennystestin avulla. Kyselylomakkeen neljännessä mittarissa esiintyneiden väitelauseiden pohjalta suoritettiin faktorianalyysi ja sen avulla muodostettiin kuusi pappiin kohdistuvien rooli-odotusten tyyppiä kuvaavaa summamuuttujaa. Näistä summamuuttujista papin ihmisläheisyyttä ja inhimillisyyttä kuvaava sai korkeimman kannatuksen vastaajajoukossa, sillä tulosten perusteella 57 % vastaajista on ilmaisun kanssa vähintään jokseenkin samaa mieltä ja vain alle yksi prosentti täysin tai jokseenkin eri mieltä. Kaksi viidesosaa vastaajista myös soisi papille oikeuden hauskanpitoon ja tavalliseen elämään. Näissäkin pappiin kohdistuvissa rooli-odotuksissa korostuu se sama läheisyyden ja inhimillisyyden kaipuu, joka nousi esiin myös papille tarpeellisia persoonallisuuden piirteitä kartoitettaessa. On pohtimisen arvoista, mikä yhteys tällä ihmisläheisyyden korostamisella on vastaajien pappiskuvaan: kyselylomakkeen ensimmäisessä lauseentäydennystestissä kuin myös ensimmäisessä mittarissa nousi esiin laaja erimielisyys vastaajajoukossa sen suhteen, onko pappi etäinen vai läheinen. Ihmisläheisyyden vaatiminen papilta näyttää nousevan esiin kaikilla tavoin pappiin

kohdistuvia odotuksia arvioitaessa. Voidaanko ajatella, että riippumatta siitä, kokeeko vastaaja papin tällä hetkellä läheiseksi vai etäiseksi, hän odottaa papilta entistäkin enemmän ihmisläheisyyttä ja inhimillisyyttä? Pearssonin korrelaatiokertoimen laskeminen antaa viitettä tämän suuntaiseen tulkintaan: ilmaisuparin etäinen–läheinen ja summamuuttujan, papin ihmisläheisyys ja inhimillisuus, välillä on positiivinen yhteys (0.30), mikä tarkoittaa, että mitä läheisemmäksi vastaaja papin tällä hetkellä kokee, sitä enemmän hän myös papilta ihmisläheisyyttä odottaa. Korrelaatiokerroin ei tosin ole tilastollisesti merkitsevä, mutta sen voi ajatella olevan suuntaa-antava.

Tietyntyypin käyttökäytöksen odottamista papeilta selittää muun muassa vastaajien ikä, siviilisääty, koulutus, usko jumalaan, uskonnollinen osallisuusaktiivisuus, kirkkoon sitoutuneisuus, sekä se, millainen pappiskuva vastaajalla on että se, millaisen persoonallisuuden vastaaja kokee papille tarpeelliseksi kuin myös se, miten vastaajan käsitys papeista on viime vuosina muuttunut.

5.3.4. Millainen papin tulisi suomalaisten mielestä olla?

Edellä esitettyjen yhteenvetojen ja luvun 4.4 ryhmittelyanalyysin perusteella voidaan todeta, että suomalaiset odottavat papilta ennen kaikkea ihmisläheisyyttä ja inhimillisyyttä. Vastaajista lähes kaksi viidesosaa kuuluu ryhmään, joka korostaa papin oikeutta olla tavallinen ihminen, mutta samalla myös papin sovinnaisuutta ja hieman keskimääräistä enemmän ihmisläheisyyttä. Vastaajista reilu neljännes kuuluu ryhmään, joka niin ikään korostaa papin oikeutta tavalliseen elämään ja tämän lisäksi suuressa määrin myös papin ihmisläheisyyden tarpeellisuutta. Myös ryhmä, joka korostaa papin uskon tärkeyttä ja papin sovinnaisuutta ja johon vastaajista kuuluu viidesosa, korostaa papin ihmisläheisyyden tarpeellisuutta. Ainoastaan ryhmä, joka korostaa eniten papin uskon tärkeyttä ja jumalallisuutta, kokee vaatimuksen papin ihmisläheisyydestä keskimääräistä hieman vähemmän merkitykselliseksi. Tähän ryhmään vastaajista kuuluu kuitenkin vain 16 %. Johtopäätös siitä, että papilta odotetaan ennen kaikkea ihmisläheisyyttä, lienee edellä esitetyn perusteella oikeutettu.

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja sen kirkkohallituksen voidaan jossain määrin ajatella olleen kaukaa viisaita, kun peilataan tämän tutkimuksen pohjalta nousevaa läheisyyden vaatimusta kirkkohallituksen vuonna 2000 asettaman työryhmän mietinnön pohjalta muodostettuun Läsäolon kirkko -visio- ja strategiasuunnitelmaan. Kyseisessä suunnitelmassa visioidaan sitä, millainen kirkko on vuonna 2010 ja minkälaisia tarpeita se joutuu silloisessa yhteiskunnassa täyttämään. Visiosta nousee ajatus, että ”Jumalan läsnäolon yhteisönä kirkko on läsnä koko suomalaisessa todellisuudessa ja kohtaa ihmiset siinä elämän piirissä, jossa he elävät.” Visio- ja strategiasuunnitelman mukaan tulevaisuuden kirkko on läsnäolon kirkko.² Se, toteutuvatko suunnitelman mukaiset strategiat ja onko kirkko kirkkohallituksen työryhmän vision kaltainen vuonna 2010, jää nähtäväksi. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että ainakin tarve tämän tyyppiselle kirkolle työntekijöineen näyttää olevan olemassa.

Ihmisläheisyyden vaatimuksen rinnalla erityisen esimerkillisyyden vaatimus ei tästä aineistosta näytä nousevan esiin, ainakaan kovin selkeästi: toisaalta sovinnaisen käyttökäytöksen vaatimus voidaan nähdä sellaiseksi ja toisaalta myös se, etteivät kaikki vastaajat ole yksimielisiä siitä, missä määrin esimerkiksi alkoholin käyttö on papille sallittua. Esimerkillisyyden vaatimuksen epäselvyys on varsin mielenkiintoinen, kun sitä

² Läsäolon kirkko 2002.

tarkastellaan piispojen pappiskandidaateille asettamien odotusten ja pappisvihkimyksen yhteydessä vannottavan pappisvalan valossa. Talolan haastattelujen pohjalta nousee esiin piispojen odotus siitä, että pappiskandidaatin tulee elää siten, että hän ei herätä pahennusta ja pappisvalan viimeinen lupaus sisältää kysymyksen ”Tahdotteko elää niin, että olette esikuvana seurakunnalle?”.³ Molemmissa esiintyy siis vaatimus esimerkillisyydestä. Voidaan pohtia, nouseeko tämä esimerkillisyyden vaatimus jostain korkeammasta pappisihanteesta ja onko sellainen pappisihanne enää ajankohtainen nyky-yhteiskunnassa, jossa jokainen kuitenkin valitsee itse ne auktoriteetit joita seuraa monien auktoriteettien joukosta. Jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa asiantuntijuus on yhä useampien ulottuvilla ja olivatpa papit kuinka paljon tahansa tuon pappisihanteen kaltaisia uskonopin taitajia, heistäkin tulee maallikkoja muiden rinnalla, kun he joutuvat kohtaamaan asiantuntemuksen alojen moninaisuuden.

Vaikka vertailu yhteispohjoismaalaiseen aineistoon antoi viitteitä siitä, etteivät pohjoismaalaiset odota kirkolta samoja asioita kuin suomalaiset papeilta, eli kirkko ei kaikilta osin olisi yhtä kuin sen työntekijät, ovat suomalaisten pappeihin kohdistamat odotukset varsin suurella määrällä linjassa sen kanssa miten suomalaiset suhtautuvat kirkkoon ja sen opettamaan uskoon. Kääriäinen, Niemelä ja Ketola kirjoittavat teoksessa *Moderni kirkkokansa*, että kirkon opillista antia ei koeta erityisen olennaiseksi ja kirkon hengellinen tehtävä uskonnollisen sanoman välittäjänä koetaan usein vähämerkitykselliseksi. Kirkolta toivotaan eettisiä kannanottoja ja käytännöllistä toimintaa, joka on sopusoinnussa kirkon opettaman lähimmäisen rakkauden periaatteen kanssa, mutta valinnanvapausmoraalin kysymykset sen sijaan koetaan yksityisasiaksi, joihin kirkon ei toivota liiaksi puuttuvan. Suomalaiset eivät kaipaa uskonnosta auktoriteetteja eivätkä auktoritatiivisia vastauksia elämän tärkeisiin kysymyksiin, vaan aineksia subjektiiviselle elämän tarkoituksen ja sen laadun etsinnälle. Tiukasti opillinen uskonnollisuus on joutunut antamaan tilaa inhimillisesti monipuolisemmalle ja laaja-alaisemmin kristillisestä perinteestä ammentavalle uskonnollisuudelle.⁴

5.4. Suomalaisten pappiin kohdistamissa odotuksissa tapahtuneet muutokset

Siitä, kun Kari Salonen toteutti edellisen vastaavan tyyppisen pappiin kohdistuvia odotuksia kartoittavan tutkimuksen, on kulunut reilu vuosikymmen. Salosen otos koostui helsinkiläisistä ja raahelaisista evankelis-luterilaisen kirkon jäsenistä. Salonen esitti tutkimusraporttinsa päätteeksi haasteena tulevalle tutkimukselle hänen tutkimuksestaan nousevien johtopäätösten testaamisen laajemmalle otokselle. Tuosta haasteesta käsillä oleva tutkimus on lähtenyt liikkeelle. Mielenkiintoista on myös pohtia sitä, missä määrin, jos missään suomalaisessa yhteiskunnassa tänä väliaikana tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet suomalaisten pappiskuvaan ja heidän pappeihin kohdistamiin odotuksiinsa.

Semanttisen differentiaalimittarin perusteella Salonen kuvasi tutkimukseensa vastanneiden pappiskuvaa muuten miellyttäväksi, mutta osittain pysähtyneeksi. Pysähtyneisyydellä hän tarkoitti kaavoihin kangistumista, ahdasmielisyyttä, vanhanaikaisuutta, persoonattomuutta, etäisyyttä, tuomitsevuutta ja huumorintajuttomuutta.⁵ Tämän tutkimuksen aineiston perusteella enemmistön vastaajista pappiskuvan voisi puolestaan tiivistää seuraavaan virkkeeseen: Pappi on itsensä likoon

³ Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2004.

⁴ Kääriäinen & Niemelä & Ketola 2003, 253–261.

⁵ Salonen 1992, 107.

laittava ja persoonallinen ihminen, joka miellyttävästi käyttäytyen tulee toista ihmistä lähelle ja on armahtava tätä kohtaan. Tästä voitaisiin tulkita, että kaikkien suomalaisten pappiskuva verrattuna helsinkiläisten ja raahelaisten näkemysten pohjalta muodostuvaan pappiskuvaan on jossain mielessä liikkuvampi ja myönteisempi. Toki Salosen kuvaaman kaltaista pysähtyneisyyttä oli havaittavissa myös tämän aineiston puitteissa, mutta sellaisten piirteiden osuus vastaajien pappiskuvaa määräävänä tekijänä oli kuitenkin varsin alhainen. Arvailujen varaan jää, onko pappiskuvassa näkyvä ero riippuvainen mittausten välillä kuluneesta ajasta, otosten erilaisuudesta vai tutkijan tavasta tulkita tuloksiaan. Tämä sama epävarmuustekijä on osana pohdintaa myös käsiteltäessä vastaajien pappiin kohdistamissa odotuksissa tapahtuneita muutoksia, mutta tarkastelun lähtökohtana pidetään siinä yhteydessä kuitenkin oletusta, että kulunut aika on tehnyt tehtävänsä ja odotuksissa mahdollisesti tapahtuneet muutokset ovat seurausta suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneista muutoksista. Vertailua Salosen Papin rooli -tutkimukseen on suoritettu läpi tämän tutkimusraportin kirjoittamisen ja sen perusteella esitetään seuraavia johtopäätöksiä.

Papin työn eri osa-alueiden tärkeänä pitämisen suhteen Salosen Papin rooli -tutkimuksen ja käsillä olevan tutkimuksen välillä ei näytä olevan suurtakaan eroa. Molemmissa tutkimuksissa vastaajat merkitsivät kirkollisten toimitusten suorittamisen papin työn tärkeimmäksi osa-alueeksi ja jumalanpalvelusten toimittaminen arvotettiin seuraavaksi tärkeimmäksi. Kaikkein vähiten merkitystä molempien tutkimusten vastaajat antoivat papin työn osa-alueista seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin osallistumiselle ja pelastusanomien julistamiselle.⁶ Tässä tutkimuksessa korkealle arvotettu nuorisotyöhön osallistuminen ei sisällynyt Salosen käyttämään mittariin, joten tämän suhteen asiaa ei voida tarkastella. Soveltuvilta osin näyttää siltä, että papin työn osa-alueiden tärkeänä pitämisessä ei ole tapahtunut ratkaisevaa muutosta kuluneen reilun vuosikymmenen aikana, joskin hallinnollisia tehtäviä lukuun ottamatta kaikkien papin työn osa-alueiden arvostus on kauttaaltaan hieman laskenut. Tästä huolimatta kirkollisten toimitusten suorittaminen pitää pintansa ihmisten tärkeimpänä kirkkoon kuulumisen syynä ja samoin jumalanpalvelusten toimittaminen kristillisten perinteiden ylläpitäjänä.

Papin persoonallisuuden kohdistuvia odotuksia vertailtaessa selvisi, että sekä Salosen, että tämän tutkimuksen vastaajat pitivät papille tarpeellisimpina persoonallisuuden piirteinä feminiiniseksi määriteltyjä, toiseksi tarpeellisimpina maskuliinisia ja vähiten tarpeellisena muita persoonallisuuden piirteitä. Salosen tutkimukseen vastanneet kokivat papille tarpeellisimmaksi persoonallisuuden piirteiden summamuuttujista sopuisuuden, joka koostui valtaosaltaan täyteadjektiiveista, kuten luotettavuus ja vilpittömyys. Myös tämän tutkimuksen vastaajat kokivat papille tarpeellisimmaksi persoonallisuus tyypiksi ”täyteadjektiivien-summamuuttujan”, joka tässä tutkimuksessa nimettiin persoonallisuuden luotettavuus ja vilpittömyys -summamuuttujaksi. Toiseksi tarpeellisimmaksi summamuuttujaksi Salosen kyselyyn vastanneet arvottivat empaattisuuden, joka koostui pääosin feminiiniseksi luokitelluista piirteistä, kuten hellyys ja lempeys. Tässäkin tutkimuksessa feminiinisuuden-summamuuttujan sisällään pitämät piirteet koettiin papille toiseksi tarpeellisimmaksi. Seuraavaksi tarpeellisimmaksi persoonallisuuden piirteiden summamuuttujaksi tähän kyselyyn vastanneet arvottivat persoonallisuuden tehokkuuden ja tunnollisuuden, jota voisi ajatella nimitettävän myös eriytymättömäksi summamuuttujaksi. Tälle muuttujalle ei löydy vastinetta Salosen tutkimuksesta. Vähiten tarpeelliseksi molemmissa aineistoissa määrittäyty maskuliinisista ominaisuuksista pääosin koostuva summamuuttuja, joka Salosella on nimetty jämakkyudeksi ja tässä tutkimuksessa persoonallisuuden itsevarmuudeksi ja kantaaottavuudeksi. Näyttää siis siltä, että myös eri persoonallisuuden piirteiden tarpeellisena pitämisen suhteen molempien tutkimusten

⁶ Salonen 1992, 51.

tulokset ovat hyvin samansuuntaisia. Kulunut aika ei siis näytä muuttaneen sitä, millaisia persoonallisuuden piirteitä pidetään papille tarpeellisina.

Tutkittaessa sitä, mitä pappi saa ja ei saa tehdä muodostettiin sekä tässä että Salosen tutkimuksessa summamuuttujat käytetyssä mittarissa olleiden väitelauseiden pohjalta. Salonen päätyi muodostamaan neljä summamuuttujaa joiden pohjalta hän määrittelee, että papilta vaaditaan ennen kaikkea ihmissläheisyyttä ja toiseksi puolueettomuutta. Kaksi muuta Salosen muodostamaa summamuuttujaa: hengellisen ja moraalisen nuhteettomuuden vaatimus ja jumalallisena pitäminen saavat hänen tutkimuksessaan keskiarvon, joka on lähellä keskimmäistä toisaalta-toisaalta vaihtoehtoa.⁷ Tässä tutkimuksessa pappiin kohdistuvia odotuksia kuvaamaan päädyttiin muodostamaan kuusi summamuuttujaa. Kuten edellä luvussa 5.3.2 todettiin, nousee tässäkin tutkimuksessa papille ihmissläheisyyden vaatimus ylitse muiden odotusten. Toiseksi eniten tämän tutkimuksen vastaajat odottavat papilta tavallisuutta ja eivät aseta hänelle erityistä esimerkillisyyden vaatimusta. Tämän tuloksen voi tulkita eroavan Salosen tuloksista, joiden mukaan papilta toisaalta vaadittiin moraalista nuhteettomuutta ja toisaalta taas ei. Tähän kyselyyn vastanneista suuri osa ei odota papilta sen kaltaista nuhteettomuutta. Tämä tulos vahvistaa aiemmin esitettyä pohdintaa siitä, että ainakaan tavallisten suomalaisten joukossa papeilta ei odoteta erityistä esimerkillisyyttä.⁸ Ajatus papin puolueettomuudesta sisältyy tässä tutkimuksessa papin sovinnaisuuden ja pidättyvyyden summamuuttujaan, joka jakaa vastaajat tässä tutkimuksessa tasaisesti: lähes yhtä paljon vastaajista on ilmaisun kanssa eri mieltä kuin samaa mieltä. Tässäkin on siis havaittavissa muutosta Salosen tutkimuksen tuloksista nouseviin pappiin kohdistuviin odotuksiin verrattuna: sen sijaan, että papilta toivottaisiin kovin selkeästi sovinnaisuutta, pidättyvyyttä ja puolueettomuutta, häneltä toivotaan kantaaottavuutta.⁹ Tähän tutkimukseen vastanneet odottavat papilta myös jossain määrin vähemmän jumalallisuutta kuin Salosen tutkimukseen vastanneet.¹⁰

Salosen tutkimukseen osallistuneet siis odottivat papin olevan ihmissläheinen ja puolueeton sekä jossain määrin hengellisesti ja moraalisesti nuhteeton ja jumalallinen.¹¹ Tämän tutkimuksen vastaajat odottavat myös papin olevan ihmissläheinen mutta sen lisäksi tavallinen (ei-nuhteeton ja ei-jumalallinen) ihminen, joka on uskova ja ottaa kantaa asioihin (joskus myös puolueettomuuden kustannuksella).

Ruotsissa toteutetussa samantyyppisessä tutkimuksessa seurakuntalaiset näkivät papin tavallisena kristittynä ihmisenä, joka antaa merkityksiä pelastukselle sen sijaan, että neuvoisi yhteiskunnallisissa kysymyksissä.¹² Kyseiseen kyselyyn osallistuneet ruotsalaiset 1980-luvun alkupuolella odottivat papilta varsin samoja asioita kuin suomalaiset vastaajat tässä kyselyssä. Mielenkiintoisena erona nousee ajatus siitä, että nykysuomalaiset kaipaavat papin kannanottoja, mutta silloiset ruotsalaiset eivät korosta niiden tarpeellisuutta. Yhdysvaltain katolilaisten pappeihin kohdistamissa odotuksissa 1980-luvun loppupuolella ei myöskään nouse esiin odotusta siitä, että papit ottaisivat kantaa asioihin, vaan heidän odotettiin enemmän olevan taitavia hengellisiä ja hallinnollisia johtajia ja omistautuvan väsymättömästi seurakunnastaan huolehtimiselle. Pohdittavaksi jää, onko pappien kannanottojen kaipaus vain suomalaisille ominainen piirre, vai onko kyseessä ajan

⁷ Tämä vaihtoehto oli Salosen tutkimuksessa ”en osaa sanoa”.

⁸ Katso luku 5.3.4.

⁹ Papin kantaaottavuutta vastaavaa summamuuttujaa ei noussut esiin Salosen tutkimuksessa.

¹⁰ Papin uskoa ja jumalasuhdetta kuvaavaa summamuuttujaa ei Salosella erikseen esiinny, vaan tähän summamuuttujaan kuuluvat asiat sisältyvät Salosen jumalallisuuden vaatimus -summamuuttujaan.

¹¹ Salonen 1992, 99.

¹² Åberg & Pettersson 1981, 72–73.

ilmiö, joka nousisi esiin myös muissa maissa 2000-luvulla toteuttavissa pappeihin kohdistuvia odotuksia kartoittavissa tutkimuksissa.

Edellä esitetyn valossa voinee todeta, että Salosen vuosien 1989–1990 vaihteessa keräämän aineiston pohjalta muodostetut pappiin kohdistuvat odotukset vaikuttavat varsin suuressa määrin olevan yleistettävissä koskemaan koko Suomea ainakin niiltä osin, kun käsitellään vastaajien pappiskuvaa, papin työn osa-alueiden tärkeänä pitämistä ja papille tarpeellisiksi koettavia persoonallisuuden piirteitä. Pappiin kohdistuvissa odotuksissa esiintyvät eroavaisuudet näiden kahden tutkimuksen välillä nousevat esiin tarkasteltaessa pappiin ja papin rooliin kohdistuvia rooliodotuksia. Niissä tapahtuneita muutoksia voinee tulkita suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin peilaten: papin odotetaan ottavan kantaa asioihin jossain määrin enemmän kuin reilu kymmenen vuotta sitten. Vaikuttaa siis siltä, että vaikka perimmäisten traditioiden murenemista ja asiantuntijuuden erityistymistä olisi tapahtunut, kaivataan papeilta kuitenkin jossain määrin kannanottoja. Giddensin mukaan eräät asiantuntemuksen alat näyttävät olevan järkkymätön osa ihmisten elämää. Silti ne ovat joka hetki riippuvaisia niihin kohdistuvan yleisen luottamuksen jatkuvuudesta.¹³ Tämän tutkimuksen tulosten perusteella pappien ei tarvitse olla kovin huolissaan luottamuksen suhteen, sillä neljä viidestä vastaajasta kokee papin olevan luotettava ja näin ollen pappien asiantuntija asema vaikuttaa ainakin jossain määrin turvatulta.

Erona Salosen tutkimuksesta esiin nousseista pappiin kohdistuvista odotuksista mainittakoon, että papilta ei odoteta jumalallisuutta enää samassa määrin kuin reilu vuosikymmen sitten. Tämän voi ajatella osaltaan olevan modernisaatio kehitykseen nivoutuvan sekularisaatiokehityksen aikaansaannosta: mikäli tulkitaan yhteiskunnan maallistuvan, mikseivät papit maallistuisi siinä mukana? Ajatusta suomalaisen yhteiskunnan maallistumisesta tukee muun muassa se, että evankelis-luterilaisen kirkon jäsenmäärä laskee tasaisesti, sitoutuminen kirkon oppiin on vähentynyt suomalaisten keskuudessa ja suomalaiset osallistuvat yhä harvemmin jumalanpalveluksiin. Toisaalta uskonnollisuuden säilymisestä ja vahvistumisesta Suomessa on myös merkkejä havaittavissa: Jumalaan uskovien osuus on pysynyt suhteellisen vakaana 1970-luvun puolivälistä lähtien, eikä suomalaisten rukoilemisaktiivisuudessakaan ole tapahtunut juuri muutoksia. Yksityisen uskonnonharjoittamisen näkökulmasta sekularisaatio-teorian olettaa uskontojen heikkenemistä Suomessa ei siis voida osoittaa. Myös kirkon julkinen merkitys voi modernissa suomalaisessa yhteiskunnassa vahvistua, kun se omaksuu muuttuneen yhteiskunnallisen roolin: evankelis-luterilainen kirkko Suomessa on ottanut jumalanpalvelusten ja perinteisten evankeliumin julistamiseen keskittyvien kirkon toimintamuotojen rinnalle erilaisia sosiaalisen toiminnan muotoja.¹⁴ Näiden sosiaalisten toimintamuotojen ilmenemisen voi ajatella olevan seurausta kansasta nousevasta ihmisläheisyyden vaatimuksesta: suomalaiset toivoivat reilu vuosikymmen sitten, että papit ja kirkko, jota he edustavat tulisivat ihmistä lähemmäksi: näin näyttää tapahtuneen, mutta tarvetta ei ilmeisesti vielä ole täytetty, sillä vaatimus ihmisläheisyydestä ja inhimillisyydestä papeille nousee edelleen tutkimusaineistosta kirkaana ja selkeänä.

Vaikka osa pappiin kohdistuvista odotuksista olisi selkeitä, se ei poista sitä tosiasiaa, että pappiin ja papin rooliin kohdistuu paljon odotuksia ja osa niistä on varsin ristiriitaisia. Tiettyyn positioon – tässä tapauksessa papin – kohdistuvat odotukset saavat aikaan sen, että henkilö käyttäytyy tavalla tai toisella suhteessa rooliinsa. Koska pappiin kohdistuu paljon erilaisia odotuksia, ei ole ihme, että pappi kokee itseensä kohdistuvien odotusten täyttämisen vaikeaksi, jos ei mahdollommaksikin ja tästä johtuen ei välttämättä käyttäydy

¹³ Giddens 1995, 127.

¹⁴ Kääriäinen & Niemelä & Ketola 2003, 255–257.

noudattaen positioonsa kohdistuvia odotuksia. Papi ja teologian opiskelijat saattavat olla ehkä liikaa huolissaan pappisvalassa esiintyvistä elämän esikuvallisuuden vaatimuksesta. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella se ei nouse esiin ainakaan yleisellä tasolla selkeänä koko Suomen kansan esittämänä vaatimuksena. Sen sijaan koko kansan odotuksia kuvaava viesti papeille olisi ennemmin: ”Olette tavallisia ihmisiä ja tulkaa sellaisina meitä lähelle!”

5.5. Tutkimuksen arviointi ja myöhempi tutkimus

Tämän tutkimuksen puitteissa tarkasteltiin vastaajien pappiskuvaa ja heidän pappiin kohdistamia odotuksia tiettyjen taustamuuttujien valossa. Tutkimukseen valitut taustamuuttajat kartoittivat pääasiassa vastaajien demografista taustaa ja uskonnollisuutta. Tämän tutkimuksen puitteissa ei ollut mahdollista tarkastella vastaajien tietyn tyyppisen arvo- ja ajatusmaailman yhteyttä heidän pappiskuvaansa ja pappeihin kohdistamiinsa odotuksiin, koska käytetyt taustamuuttajat eivät tätä mahdollistaneet muutoin kuin uskonnollisuuden osalta. Tämän selvittäminen voisi olla mielenkiintoinen haaste myöhemmälle tutkimukselle. Tässä tutkimuksessa ei myöskään taustamuuttujien osalta voitu paneutua siihen, minkä tyyppinen vastaajien jumalakuva on. Tietyntyypin jumalakuvan ja samantyyppisen pappiskuvan ja pappiin kohdistuvien odotusten välistä mahdollista yhteyttä olisi mielenkiintoista kartoittaa ja tarkastella myöhemmässä tutkimuksessa.

Tässä tutkimuksessa vastaajien pappiin kohdistamia odotuksia tarkasteltiin kolmesta eri näkökulmasta: papin työhön, persoonallisuuteen ja käytökseen kohdistuvat odotukset. Käytetyissä mittareissa voi ajatella heijastuvan jonkinlaiset ennakko-oletukset siitä, mihin osa-alueisiin papin työ jakautuu, millainen persoonallisuus papilla voi olla ja mitä pappi voi tai ei voi tehdä. Myöhemmässä tutkimuksessa pääpaino odotusten kartoittamisessa voisi olla avoimissa kysymyksissä ja lauseentäydennystesteissä. Näin voisi olla mahdollista kartoittaa kattavammin koko odotuksiin liittyvää ilmiökenttää ja vähentää näin tutkijan subjektiivisten käsitysten mahdollista rajoittuneisuutta koko ilmiön ymmärtämisen suhteen. Myös tietylle ryhmälle suoritettavat haastattelut voisivat auttaa ilmiökentän hahmottamisessa ja näin odotuksia kartoitettavia mittareita voitaisiin muokata entistä paremmin koko ilmiötä kuvaaviksi. Tässä tutkimuksessakin käytettiin lauseenalkuja selvittämään vastaajien pappiin kohdistamia käytösodotuksia. Ne olivat kuitenkin muodoltaan sellaiset, että saivat vastaajat syystä tai toisesta lisäämään varsin usein lauseenalun jälkeen verbin ”olla” ja kuvaamaan millainen papin tulisi ja ei tulisi persoonaltaan olla, sen sijaan, että he olisivat kuvailleet papille mielestään sopivaa tai epäsopevaa käytöstä.¹⁵ Mahdollisessa myöhemmässä tutkimuksessa, joka kartoittaa pappiin kohdistuvia odotuksia on siis hyvä pohtia tarkoin käytettävien lauseentäydennystestien sanamuotoja.

Erityisen mielenkiintoista ja keskeistä tämän tutkimusaiheen kannalta olisi myös selvittää, miten papit itse kokevat heihin kohdistuvat odotukset ja missä määrin ihmisten odotukset ohjaavat heidän käytöstään. Osan sen tyyppisessä tutkimuksessa käytettävistä mittareista voisi rakentaa tämän tutkimuksen tulosten pohjalta ja osaa asioista voisi kartoittaa myös avoimin kysymyksin, jotta koko ilmiökentänkirjo saataisiin käsitellyksi. Kun pappeihin kohdistuvia odotuksia kartoitettaisiin papeilta itseltään, voitaisiin niiden tulosten pohjalta

¹⁵ Käytetyt lauseenalut olivat: ”Papin pitäisi...” ja ”Pappi ei saisi...”

taas tarkistaa tämän tyyppisessä tutkimuksessa käytettäviä mittareita, jotta käytettävät mittarit kuvaisivat odotuksiin liittyvää ilmiökenttää mahdollisimman laajasti – laajemmin kuin yksittäisen tutkijan subjektiivisista käsityksistä lähtien.

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan suomalaiset odottavat papilta ennen kaikkea ihmisläheisyyttä. Tämän tyyppisen tutkimustuloksen peilaaminen Suomessa tapahtuvaan teologikoulutukseen tuntuisi mielekkäältä: kun kirkko pyrkii, kansan keskellä läsnä olevana, vastaamaan ajan haasteisiin ja suomalaisten tarpeisiin, olisi tärkeää, että kirkon työntekijöiden koulutus tukisi näihin tarpeisiin vastaamista. Sen kartoittaminen, missä määrin pappien koulutus antaa eväitä tällaisten odotusten täyttämiseen olisi myös varsin mielenkiintoinen haaste myöhemmälle tutkimukselle.

Myös pitkittäistutkimuksen laatiminen suomalaisten pappeihin kohdistamista odotuksista esimerkiksi jälleen kymmenen vuoden kuluttua tuntuu houkuttelevalta: jatkuuko modernisaatiolle ominainen nopea muutosten rytmi ja mitä siinä kovassa tempossa tapahtuu suomalaisten pappiskuvalle ja pappeihin kohdistuville odotuksille?

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Lähteet

Kyselyvastaukset

2003 Postikysely pro gradu -tutkielmaa varten marras–joulukuussa 2003. Tutkijan hallussa.

Kirjallisuus

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka

1994 Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Allardt, Erik

1983 Sosiologia I. Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Anttila, Ulla

1988 Sukupuolisuuntautuminen nais- ja miesenemmistöisissä ammateissa ja tasalalla – BSRI-mittarin soveltaminen suomalaiseen aineistoon. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. HYVTK.

Bem, Sandra

1974 The measurement of psychological androgyny. – Journal of clinical and consulting psychology. 1974, 42, 155–162.

1979

Theory and measurement of androgyny: a reply to the Pedhazur-Tetenbaum and Locksley-Colten Critiques. – Journal of personality and social psychology. 1979, volume 37, n:o 6, 1947–1054.

Biddle, Bruce J.

1979 Role theory. Expectations, identities and behaviors. New York: Academic press, Inc.

Blom, Raimo

1999 Tietoyhteiskunnan lupaus. – Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Toim. Raimo Blom. Helsinki: Gaudeamus. Oy Yliopistokustannus University Press Finland.

Falk, Else-Maj E.

2001 Präst-blivande och präst-varande. – Prästutbildning i förändring: en utredning om Svenska kyrkans prästutbildning. Svenska kyrkans forskningsråd. Tro & Tanke 2001:8. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd.

Gallup Ecclesiastica 2003

2003 Gallup Ecclesiastica 2003 -kyselylomake. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

- Giddens, Anthony
199 Elämää jälkitraditionaalisessa yhteiskunnassa. – Nykyajan jäljillä: Refleksiivinen modernisaatio. Beck, Ulrich & Giddens, Anthony & Lash, Scott. Suom. Leevi Lehto. Tampere: Vastapaino.
- Gustafsson, Göran
2000 Hur och var skall folkkyrkan vara? – Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska religiösa modellen. Stockholm: Verbum Förlag AB.
- Gustafsson, Göran & Pettersson, Thorleif
2000 Projektpresentation och översikt. – Folkkyrkor och religiös pluralism – den nordiska religiösa modellen. Stockholm: Verbum Förlag AB.
- Hakala, Pirjo
1997 SPSS for Windows -opas käytännöllistä teologiaa tutkiville. Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos. Opetusmonisteita 1/1997.
- Hall, M. Elizabeth Lewis & Duvall, Nancy S.
2003 Married women in missions: the effects of cross-cultural and self gender-role expectations on well-being, stress, and self-esteem. – Journal of Psychology and Theology 2003, Vol. 31, No. 4, 303–314.
- Heikkilä, Tarja
2001 Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela
1998 Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Hoffman, Rose Marie & Borders, L. DiAnne
2001 Twenty-five years after the Bem Sex-Role Inventory: a reassessment and new issues regarding classification variability. – Measurement and evaluation in counselling and development. April 2001, volume 34, 39–55.
- Honkonen, Risto & Raivola, Reijo
1991 Siviilistä poliisiksi. – Poliisiksi sosiaalistumisen tarkastelua. Tutkimusraportti A48. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteen laitos.
- Huovinen, Eero & Jolkkonen, Jari
1997 Olisiko minusta papiksi? – Opas kirkon virkaan opiskelevalle. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Jähi, Rita
1999 Luokkaperheet. – Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta. Toim. Raimo Blom. Helsinki: Gaudeamus. Oy Yliopistokustannus University Press Finland.
- Kallioniemi, Arto
1994 Evankelis-luterilaisen kirkon nuorisotyön ohjaajien ammattikuva. Yleisen käytännöllisen teologian lisensiaattitutkimus. HYTTK.

- Kay, William K.
2000 Role Conflict and British Pentecostal Ministers. – Journal of Psychology & Theology, summer 2000, volume 28, n:o 2, 119–124.
- Kirkkojärjestys (KJ)
1993 Kirkkojärjestys. – Suomen säädöskokoelma n:o 1053–1056.
- Kirkkomonitor 2004
2003 Kirkkomonitor 2004 -kyselylomakkeen raakaversio. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kruus, Tuija
1989 Papin ongelmat ja papin saama tuki lehdistössä. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Kääriäinen, Kimmo
2000 Diakonia ja yhteiskunnallinen työ. – Kirkko uudelle vuosituhannele. Suomen evankelis-luterilaisen kirkko vuosina 1996–1999. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo
2003 Liitteet. – Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhannelella. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Lee, Cameron
1999 Specifying intrusive demands and their outcomes in congregational ministry: a report on the ministry demands inventory. – Journal for the Scientific Study of Religion, volume 38 n:o 4, 477–489.
- Lemmetyinen, Antti
2000 Ruokapankit kirkon diakonian työmuotona. – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen ja Mikko Malkavaara. Kirkkopalvelujen julkaisuja nro 5. Pieksämäki: Kirkkopalvelut.
- McGuire, Meredith B.
1997 Religion the social context. 4.p. Belmont, CA: Wadsworth Publishing Company.
- Monahan, Susanne C.
1999 Role ambiguity among protestant clergy: consequences of the activated laity. – Review of religious research, volume 41, 79–94.
- Mäntylä, Heli
2000 Pappi yritykseen? Työpaikkapappiin kohdistuvat odotukset. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Niemelä, Kati
1999 Teologiksi? Teologiseen tiedekuntaan pyrkivien uranvalintamotiivit ja ammatillinen suuntautuminen. Kirkon tutkimuskeskus sarja A nro 74. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. Diss. Helsinki.

- 2002 Hyvä rippikoulu. Rippikoulun laatu ja vaikuttavuus. Kirkon tutkimuskeskus sarja A nro 79. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- 2003a Suomalaisten sitoutuminen uskonnollisiin yhdyskuntiin. – Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanalla. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- 2003b Uskonnonharjoitus. – Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanalla. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- 2003c Usko Jumalaan ja kirkon oppiin. – Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituhanalla. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Niemelä, Kati & Salonen, Kari

- 2001 Suomalaisten suhtautuminen naispappeuteen. – Teologinen aikakauskirja 2001:1. Helsinki: Helsingin Yliopisto.

Niemelä, Pauli

- 2000 Kansalaisten perusoikeudet ja perusturva vaarassa? – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen ja Mikko Malkavaara. Kirkkopalvelujen julkaisuja nro 5. Pieksämäki: Kirkkopalvelut.

Niemi, Hannele & Syrjä, Leena & Viilo, Marjatta

- 1998 Opettajankoulutus ja yhteiskunta: opettajiin ja kouluun kohdistuvat odotukset kahden yhteistyöseminaarin valossa. Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja A 16/1998. Tampere: Tampereen yliopisto.

Papin ja seurakunnan imago

- 1988 Papin ja seurakunnan imago. Gallup Omnibus tutkimusraportti. Kirkon tutkimuskeskus ja Suomen Gallup Oy.

Parviainen, Seija

- 2000 Piispojen luterilainen sosiaalietiikka globaalitalouden paineessa. – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen ja Mikko Malkavaara. Kirkkopalvelujen julkaisuja nro 5. Pieksämäki: Kirkkopalvelut.

Pasonen, Saara

- 2002 Kirkko vaietkoon yhteiskunnassa? Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispojen puheenvuoron Kohti yhteistä hyvää herättämä lehdistökeskustelu. Kirkkososiologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.

Rainio, Kullervo & Helkama, Klaus

- 1974 Sosiaalipsykologian oppikirja. Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Reilly, R.T.

- 1989 Great expectations: what Catholics want from their priests. – U.S. Catholic. February 1989, volume 54 issue 2, 22–28.

- Rintatalo, Paula
2000 Elämän vaikeuksien syveneminen askarruttaa diakoniatyössä. – Kirkonkirjat köyhyydestä. Toim. Matti Heikkilä, Jouko Karjalainen ja Mikko Malkavaara. Kirkkopalvelujen julkaisuja nro 5. Pieksämäki: Kirkkopalvelut.
- Robbins, Mandy & Francis, Leslie J. & Haley, John M. & Kay, William K.
2001 The personality characteristics of Methodist ministers: feminine men and masculine women?. – Journal for the Scientific Study on Religion, volume 40 n:o 1, 123–128.
- Salmi, Pontus
2001 Seurakuntien hengellistä työtä tekevien työmotivaatio. JTO-tutkimuksia sarja 14. Helsinki. Diss. Espoo: Johtamistaidon opisto.
- Salonen, Kari
1992 Papin rooli. Seurakuntapappiin kohdistuvat odotukset Helsingissä ja Raahessa. Kirkon tutkimuskeskus sarja B nro 72. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
2000 Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa – Kirkko uudelle vuosituhannele. Suomen evankelis-luterilaisen kirkko vuosina 1996–1999. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Talola, Maria
2002 Rakkauden ammattilainen – Piispojen pappiskandidaatteihin kohdistamat odotukset. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Tirri, Kirsi & Kallioniemi, Arto
1999 Luokanopettajiksi opiskelevien käsitykset uskonnosta koulun oppiaineena. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 208. Helsinki.
- Toivio, Ritva
1983 Helsingiläisten ja salolaisten rooliodotuksia poliisia kohtaan. Sosiaalipsykologian pro gradu -tutkielma. HYVTK.
- Trost, Jan & Levin, Irene
1996 Att förstå vardagen – med ett symbolisk interaktionistiskt perspektiv. Lund: Studentlitteratur.
- Vihanto, Terttu
1972 Aineenopettajiin kohdistuvat rooliodotukset ja luokanvalvojan ihannekuva. Turun yliopiston kasvatustieteen laitos julkaisusarja A:20.
- Vihinen, Mari
2001 Teologian ylioppilaiden pappiskuva. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. HYTTK.
- Åberg, Bengt & Pettersson, Thorleif
1981 Identitet och roll. Präst – församling – samhälle. Malmö: Öresundstryck AB.

www-lähteet

Kirkon tutkimuskeskus

- 2003 Kirkolta odotetaan läsnäoloa elämän taitekohdissa. – Kirkon tutkimuskeskuksen uutinen päivältä 26.11.2003. – [http://213.250.93.194/asiakas/evl/ktuutiset.nsf/45a7bb2db5c79b9ac2256c9e005786b4/17348f7897d29b67c2256de90048d787?OpenDocument] 21.3.2004

Läsnäolon kirkko

- 2002 Läsnäolon kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon missio, visio ja strategia 2010. Kirkon keskusrahaston rahoittaman toiminnan painopisteet. Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto. Sarja C2002:5. – [http://www.evl.fi] 16.4.2004

Papisto 2002

- 2002 Papisto 2002. Pappisliiton jäsenkysely. Kari Salonen. Kirkon tutkimuskeskus. – [http://www.evl.fi/jst/pappisliitto/htm/jaskysely.htm#_Toc9048684] 1.4.2003

Ruotsalainen, Pekka

- 2000 Kotitalouksien toimeentulo ja tuloerot 1990-luvulla. – Hyvinvointikatsaus spesiaali 2000: tulot ja tulonjako. Tilastokeskus. – [http://tilastokeskus.fi/tk/el/hykaspe2.pdf] 16.3.2004

StatFin

- 2004 StatFin-tilastopalvelu – [http://statfin.stat.fi/] 16.3.2004

Suomen evankelis-luterilainen kirkko

- 2004 Suomen evankelis-luterilainen kirkko. – [http://www.evl.fi/] 15.4.2003 ja 21.3.2004

Tilastokeskus

- 2004 Tilastokeskus. – [www.stat.fi/tk/tp/tasku/suomilukuina.html] 27.1.2004

Arvoisa vastaanottaja!

Suomen evankelis-luterilainen kirkko jakaa kansaa ja toisaalta myös yhdistää sitä. Toiset toivovat kirkolta aktiivisempaa osallistumista, toiset taas toivovat sen vaikenevan julkisessa keskustelussa. 2000-luvun kirkko elää monin tavoin odotusten ristipaineessa. Samalla tavalla myös pappeihin kohdistuu odotuksia, jotka voivat olla ristiriitaisia. Millainen pappi on tai millainen hänen tulisi olla? Mitä hän saa tehdä tai mitä ei? Millainen mittapuu papin on täytettävä?

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää **suomalaisten pappeihin kohdistamia odotuksia**. Kyselyn kohderyhmänä ovat 15–75-vuotiaat suomalaiset. Heistä on satunnaisotannalla valittu väestörekisterin väestötietokannasta 1000 henkilöä, joille oheinen kyselylomake on lähetetty. Kysely liittyy pro gradu –tutkielmaani, jota teen Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa.

Kyselyyn vastataan rengastamalla sopivimman vastausvaihtoehdon numero tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. **Kyselyn vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä vastaajan henkilöllisyys tule ilmi missään vaiheessa.** Yksittäisen henkilön vastaukset eivät nouse esille, koska vastauksia käsitellään tilastollisesti.

Jotta tutkimusaiheesta saataisiin kattava kuva, juuri **Teidän vastauksenne on tärkeä.** Pyydän teitä palauttamaan täytetyn lomakkeen oheisessa vastauskuoressa 21.11.2003 mennessä osoitteeseen Helsingin Yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos, PL 33 (Aleksanterinkatu 7), 00014 Helsingin Yliopisto. Postimaksu on maksettu puolestanne.

Kiitos jo etukäteen vaivannäöstänne!

Kaisa Yletyinen
Teologian ylioppilas
Tutkimuksen toteuttaja

Eila Helander
Kirkkososiologian professori
Tutkimuksen ohjaaja

Bästa mottagare!

Den evangelisk-lutherska kyrkan både delar och förenar det finländska folket. Vissa anser till exempel att kyrkan borde delta mer aktivt i den offentliga diskussionen, medan andra tycker att kyrkan borde fokusera på andra verksamhetsområden. 2000-talets kyrka lever på många sätt mitt i skärningspunkten mellan de olika förväntningar som ställs på den. På samma sätt riktas också sinsemellan motstridiga förväntningar på de präster som jobbar i kyrkan. Hurudan är prästen – eller – hur borde han eller hon vara? Vad är tillåtet för en präst och vad är förbjudet? Vilken måttstock mäts prästen med?

Syftet med denna enkät är att klargöra vilka förväntningar som riktas mot den finländska prästen. Ett slumpmässigt urval om tusen 15-75-åriga finländare har erhållits ur befolkningsregistret, och dessa har alla erhållit den bifogade enkäten per post. Enkäten utgör basen för min pro gradu-avhandling som skrivs vid Helsingfors Universitets teologiska fakultet.

Du besvarar enkäten genom att ringa in numret för det svarsalternativ som passar eller genom att skriva ditt svar på det område som reserverats för detta. **Enkätens svar behandlas konfidentiellt och respondentens identitet framgår aldrig i redovisningen av resultaten.** Svaren behandlas statistiskt, vilket innebär att en enskild människas svar aldrig kommer att lyftas fram enskilt.

Just Ditt svar är viktigt för att en täckande bild av forskningsområdet ska kunna erhållas. Jag ber dig returnera den ifyllda blanketten i det bifogade svarskuvertet senast 21.11.2003 till adressen Helsingfors Universitet, Institutionen för praktisk teologi, PB 33 (Alexandersgatan 7), 00014 Helsingfors Universitet. Portot är betalt på förhand.

Tack på förhand för ditt bidrag!

Kaisa Yletyinen
Teologie studerande
Forskningens genomförare

Eila Helander
Professor i kyrkosociologi
Handledare

Arvoisa vastaanottaja!

Saitte noin kuukausi sitten kirjeen, jossa mukana kyselylomake. En ole vielä saanut vastustanne ja toivonkin nyt, että palautatte oheisen kyselylomakkeen mahdollisimman pian. Mikäli olette jo vastanneet kyselyyn, on tämä muistutus aiheeton.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko jakaa kansaa ja toisaalta myös yhdistää sitä. Toiset toivovat kirkolta aktiivisempaa osallistumista, toiset taas toivovat sen vaikenevan julkisessa keskustelussa. 2000-luvun kirkko elää monin tavoin odotusten ristipaineessa. Samalla tavalla myös pappeihin kohdistuu odotuksia, jotka voivat olla ristiriitaisia. Millainen pappi on tai millainen hänen tulisi olla? Mitä hän saa tehdä tai mitä ei? Millainen mittapuu pappin on täytettävä?

Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää **suomalaisten pappeihin kohdistamia odotuksia**. Kyselyn kohderyhmänä ovat 15–75-vuotiaat suomalaiset. Heistä on satunnaisotannalla valittu väestörekisterin väestötietokannasta 1000 henkilöä, joille oheinen kyselylomake on lähetetty. Kysely liittyy pro gradu –tutkielmaani, jota teen Helsingin yliopiston teologiassa tiedekunnassa.

Kyselyyn vastataan rengastamalla sopivimman vastausvaihtoehdon numero tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. **Kyselyn vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä vastaajan henkilöllisyys tule ilmi missään vaiheessa.** Yksittäisen henkilön vastaukset eivät nouse esille, koska vastauksia käsitellään tilastollisesti.

Jotta tutkimusaiheesta saataisiin kattava kuva, juuri **Teidän vastauksenne on tärkeä.** Pyydän teitä palauttamaan täytetyn lomakkeen oheisessa vastauskuoressa 16.12.2003 mennessä osoitteeseen Helsingin Yliopisto, Käytännöllisen teologian laitos, PL 33 (Aleksanterinkatu 7), 00014 Helsingin Yliopisto. Postimaksu on maksettu puolestanne.

Kiitos jo etukäteen vaivannäöstänne!

Kaisa Yletyinen
Teologian ylioppilas
Tutkimuksen toteuttaja

Eila Helander
Kirkkososiologian professori
Tutkimuksen ohjaaja

Bästa mottagare!

För ungefär en månad sedan skickades en enkät som ni ombads besvara hem till er. Jag har dock ännu inte fått ert svar och vore därför tacksam ifall ni returnerade bifogade enkät ifylld snarast möjligt. **Just Ditt svar är viktigt** för att en täckande bild av forskningsområdet ska kunna erhållas. Om ni redan har besvarat enkäten är denna förfrågan obefogad.

Den evangelisk-lutherska kyrkan både delar och förenar det finländska folket. Vissa anser till exempel att kyrkan borde delta mer aktivt i den offentliga diskussionen, medan andra tycker att kyrkan borde fokusera på andra verksamhetsområden. 2000-talets kyrka lever på många sätt mitt i skärningspunkten mellan de olika förväntningar som ställs på den. På samma sätt riktas också sinsemellan motstridiga förväntningar på de präster som jobbar i kyrkan. Hurudan är prästen – eller – hur borde han eller hon vara? Vad är tillåtet för en präst och vad är förbjudet? Vilken måttstock mäts prästen med?

Syftet med denna enkät är att klargöra vilka förväntningar som riktas mot den finländska prästen. Ett slumpmässigt urval om tusen 15-75-åriga finländare har erhållits ur befolkningsregistret, och dessa har alla erhållit den bifogade enkäten per post. Enkäten utgör basen för min pro gradu-avhandling som skrivs vid Helsingfors Universitets teologiska fakultet.

Du besvarar enkäten genom att ringa in numret för det svarsalternativ som passar eller genom att skriva ditt svar på det område som reserverats för detta. **Enkätens svar behandlas konfidentiellt och respondentens identitet framgår aldrig i redovisningen av resultaten.** Svaren behandlas statistiskt, vilket innebär att en enskild människas svar aldrig kommer att lyftas fram enskilt.

Just Ditt svar är viktigt för att en täckande bild av forskningsområdet ska kunna erhållas. Jag ber dig returnera den ifyllda blanketten i det bifogade svarskuvertet senast 16.12.2003 till adressen Helsingfors Universitet, Institutionen för praktisk teologi, PB 33 (Alexandersgatan 7), 00014 Helsingfors Universitet. Portot är betalt på förhand.

Tack på förhand för ditt bidrag!

Kaisa Yletyinen
Teologie studerande
Forskningens genomförare

Eila Helander
Professor i kyrkosociologi
Handledare

KYSELYLOMAKE

Seuraavassa on kysymyksiä koskien käsityksiänne papeista. Vastatessanne kysymyksiin pyrkikää ajattelemaan sitä millaisia papit ovat yleensä, älkää ketään tiettyä pappia.

1. Millaisia papit Teidän mielestänne ovat?

Seuraavassa on lueteltu joukko toisilleen vastakkaisia sanoja tai ilmaisuja. Rengastakaa jokin niiden välissä olevista numeroista. Mitä enemmän katsotte toisen ilmaisun kuvaavan pappeja, sitä lähempänä olevan numeron rengastatte. Keskimäinen ilmaisu (3) tarkoittaa, että kumpikin ilmaisu sopii mielestänne kuvaamaan pappeja yhtä hyvin. Toimikaa nopeasti ja vaikutelmanomaisesti.

x1 suvaitsematon	1	2	3	4	5 suvaitsevainen
x2 vanhanaikainen	1	2	3	4	5 uudenaikainen
x3 tyhmä	1	2	3	4	5 älykäs
x4 läheinen	1	2	3	4	5 etäinen
x5 vastuuntunton	1	2	3	4	5 vastuuntuntoinen
x6 nöyrä	1	2	3	4	5 ylpeä
x7 epäystävällinen	1	2	3	4	5 ystävällinen
x8 aito	1	2	3	4	5 epäaito
x9 raju	1	2	3	4	5 hillitty
x10 avarakatseinen	1	2	3	4	5 ahdasmielinen
x11 persoonaton	1	2	3	4	5 persoonallinen
x12 oikeistolainen	1	2	3	4	5 vasemmistolainen
x13 epäluotettava	1	2	3	4	5 luotettava
x14 armahtava	1	2	3	4	5 tuomitseva
x15 sulkeutunut	1	2	3	4	5 avoin
x16 taantuva	1	2	3	4	5 kehittyvä
x17 huumorintajuinen	1	2	3	4	5 huumorintajuton
x18 maallistunut	1	2	3	4	5 hengellinen
x19 synkkä	1	2	3	4	5 valoisa
x20 sovinnainen	1	2	3	4	5 epäsovinnainen

Kertokaa vielä omin sanoin millainen pappi mielestänne on.

k21-k25

Pappi on mielestäni...

2. Kuinka tärkeinä pidätte seuraavia asioita papin työssä?

Rengastakaa kustakin kohdasta kantaanne lähinnä olevan vaihtoehdon numero.

	täysin yhden- tekevä	vain vähän tärkeä	jonkin verran tärkeä	hyvin tärkeä	välttämätön
x26 pelastussanomien julistaminen	1	2	3	4	5
x27 kristillisen uskon sisällön opettaminen	1	2	3	4	5
x28 kirkollisten toimitusten (kaste, vihkeminen, hautaus) suorittaminen	1	2	3	4	5
x29 sielunhoidolliset tehtävät	1	2	3	4	5
x30 seurakunnan hallinnollisiin tehtäviin osallistuminen	1	2	3	4	5
x31 kotikäynnit ja seurakuntalaisiin tutustuminen	1	2	3	4	5
x32 jumalanpalvelusten toimittaminen	1	2	3	4	5
x33 lapsityöhön osallistuminen (esim. pyhäkoulut, kerhot)	1	2	3	4	5
x34 nuorisotyöhön osallistuminen (esim. rippikoulut, nuortenillat)	1	2	3	4	5
x35 diakoniatyöhön osallistuminen (esim. yhteiskunnallinen avustamistyö)	1	2	3	4	5

3a. Seuraavassa on joukko persoonallisuuden piirteiden ilmauksia. Arvioikaa kuinka tarpeellinen tai haitallinen kukin näistä piirteistä on papin työssä.

Rengastakaa kustakin kohdasta kantaanne lähinnä olevan vaihtoehdon numero.

- 1=erittäin haitallinen
 2=jokseenkin haitallinen
 3=toisaalta haitallinen, toisaalta tarpeellinen
 4=jokseenkin tarpeellinen
 5=erittäin tarpeellinen

x36 itsenäinen	1	2	3	4	5	x51 johtamiskykyinen	1	2	3	4	5
x37 myötätuntoinen	1	2	3	4	5	x52 halukas lohduttamaan	1	2	3	4	5
x38 ailahteleva	1	2	3	4	5	x53 salaileva	1	2	3	4	5
x39 puolustaa omia näkemyksiä	1	2	3	4	5	x54 halukas ottamaan riskejä	1	2	3	4	5
x40 tunteellinen	1	2	3	4	5	x55 sydämellinen	1	2	3	4	5
x41 tunnollinen	1	2	3	4	5	x56 sopeutumiskykyinen	1	2	3	4	5
x42 tehokas	1	2	3	4	5	x57 hallitseva	1	2	3	4	5
x43 sääliväinen	1	2	3	4	5	x58 hellä	1	2	3	4	5
x44 vilpiton	1	2	3	4	5	x59 itserakas	1	2	3	4	5
x45 vahva luonne	1	2	3	4	5	x60 kantaa ottava	1	2	3	4	5
x46 ymmärtäväinen	1	2	3	4	5	x61 lapsirakas	1	2	3	4	5
x47 kateellinen	1	2	3	4	5	x62 tahdikas	1	2	3	4	5
x48 itsevarma	1	2	3	4	5	x63 hyökkäävä	1	2	3	4	5

x49ottaa huomioon

toisten tunteet	1	2	3	4	5	x64	lempeä	1	2	3	4	5
x50 luotettava	1	2	3	4	5	x65	sovinnainen	1	2	3	4	5

3b. Seuraavat piirteet ovat mielestäni papille erittäin tarpeellisia: k66-k70

3c. Seuraavat piirteet ovat mielestäni papille erittäin haitallisia: k71-k75

4. Seuraavassa on joukko väitteitä koskien pappia, joihin Teidän tulisi ottaa kantaa sen mukaan, mitä mieltä olette.

Rengastakaa kustakin kohdasta kantaanne lähinnä olevan vaihtoehdon numero.

- 1=täysin eri mieltä
- 2=jokseenkin eri mieltä
- 3=toisaalta samaa, toisaalta eri mieltä
- 4=jokseenkin samaa mieltä
- 5=täysin samaa mieltä

x76 Papin täytyy olla käytettävissä mihin vuorokauden aikaan tahansa.	1	2	3	4	5
x77 Papin täytyy opettaa kirkon opin mukaan vaikka olisikin itse erimieltä.	1	2	3	4	5
x78 Papin tulee käyttäytyä juhlavasti.	1	2	3	4	5
x79 Papin tulee pitää oma Jumala-suhteensa kunnossa.	1	2	3	4	5
x80 Pappi saa olla humalassa ollessaan perheensä kanssa.	1	2	3	4	5
x81 Papin tulee ensisijaisesti palvella Jumalaa, vasta toissijaisesti seurakuntaa.	1	2	3	4	5
x82 Pappi saa näyttää kaikki tunteensa.	1	2	3	4	5
x83 Pappi ei saa puhua pahaa ihmisistä.	1	2	3	4	5
x84 Papin täytyy elää esimerkkinä muille ihmisille.	1	2	3	4	5
x85 Pappi saa kieltäytyä keskustelusta seurakuntalaisen kanssa silloin, kun hän on viettämässä aikaa perheensä kanssa.	1	2	3	4	5
x86 Papin täytyy puhua sillä tavalla, että kaikki ymmärtävät.	1	2	3	4	5
x87 Papilla ei saa olla epäilyksiä omassa uskossaan.	1	2	3	4	5
x88 Papin täytyy puhua enemmän tavallisten ihmisten asioista kuin hengellisistä kysymyksistä.	1	2	3	4	5
x89 Papin täytyy opettaa vain sellaista, mistä on itse omakohtaisesti vakuuttunut.	1	2	3	4	5

x90 Pappi saa käyttää vapaa-aikansa niin kuin haluaa.	1	2	3	4	5
x91 Pappi on lähempänä Jumalaa kuin muut ihmiset.	1	2	3	4	5
x92 Papin tulee ymmärtää tavallisen ihmisen vaikeuksia.	1	2	3	4	5
x93 Pappi saa tuoda esiin oman puoluepoliittisen kantansa virkatehtävissään.	1	2	3	4	5
x94 Pappi ei saa luulla olevansa Jumalan asemassa muihin ihmisiin nähden.	1	2	3	4	5
x95 Pappi saa Jumalalta sellaisia kykyjä, joita ei muilla ole.	1	2	3	4	5
x96 Pappi ei saa osallistua politiikkaan.	1	2	3	4	5
x97 Papilla on ainakin yhtä paljon ongelmia yksityiselämässään kuin muillakin ihmisillä.	1	2	3	4	5
x98 Pappina voi toimia vain sellainen henkilö, joka on saanut Jumalalta kutsun siihen työhön.	1	2	3	4	5
x99 Aviorikoksen tehnyt pappi ei voi toimia uskottavasti papin virassa.	1	2	3	4	5
x100 Nainen ei sovi papiksi.	1	2	3	4	5
x101 Papin täytyy olla uskovainen.	1	2	3	4	5
x102 Pappi saa sanoa oman mielipiteensä vaikka se eroaisi kirkon kannasta.	1	2	3	4	5
x103 Pappi välittää Jumalan sanomaa ihmisille.	1	2	3	4	5
x104 Pappi ei saa puuttua ihmisten yksityiselämään.	1	2	3	4	5
x105 Papin tulee välttää kuluneita uskonnollisia sanontoja.	1	2	3	4	5
x106 Pappi ei saa riidellä julkisesti.	1	2	3	4	5
x107 Papin tulee puhua asioista, jotka ovat lähellä ihmistä.	1	2	3	4	5
x108 Papin tulee keskittyä pelastussanomien julistamiseen.	1	2	3	4	5
x109 Papilla tulee olla uutta ja tuoretta sanottavaa.	1	2	3	4	5
x110 Papin on puututtava yhteiskunnallisiin epäkohtiin.	1	2	3	4	5
x111 Papilta ei pidä vaatia enempää kuin muiltakaan ihmisiltä.	1	2	3	4	5
x112 Pappi saa käyttää kohtuullisesti alkoholia.	1	2	3	4	5
x113 Pappi ei saa tuomita ihmisiä.	1	2	3	4	5
x114 Papin täytyy olla vahva omassa uskossaan.	1	2	3	4	5
x115 Pappi saa käydä ravintolassa pitämässä hauskaa.	1	2	3	4	5
x116 Papin täytyy paheksua syntistä elämää.	1	2	3	4	5
x117 Pappi ei saa kertoa vitsejä saarnassaan.	1	2	3	4	5

x118	Papin tulee antaa neuvoja ja ohjeita arkipäivän elämää varten.	1	2	3	4	5
x119	Pappi ei saa polttaa tupakkaa.	1	2	3	4	5
x120	Papin tulee olla puolueeton ja neutraali.	1	2	3	4	5
x121	Pappi saa tanssia häätöjuhlassa	1	2	3	4	5

5. Täydentäkää seuraavat lauseet:

k122-k125

Papin pitäisi...

k126-k130

Pappi ei saisi...

Seuraavassa vielä joitakin kysymyksiä teitä itseänne koskien:

Rengastakaa teitä koskevat vastausvaihtoehdot tai kirjoittakaa vastaus sille varattuun tilaan.

6. Kuulutteko kirkkoon tai johonkin muuhun uskonnolliseen yhdyskuntaan? Mihin?

x131	1	Evankelis-luterilainen kirkko
	2	Ortodoksinen kirkko
k132	3	muu, mikä _____
	4	En kuulu mihinkään
	5	En osaa sanoa

7. Mikäli olette Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäsen, oletteko ajatellut kirkosta eroamista?

x133	1	En voisi ajatella eroavani kirkosta missään olosuhteissa.
	2	En ole tullut ajatelleeksi kirkosta eroamista, eikä se nytkään ole ajankohtaista.
	3	Olen joskus ajatellut kirkosta eroamista, mutta olen aina päätynyt siihen, ettei se tule kysymykseen.
	4	Olen usein ajatellut eroamista, mutta en ole eroamisestani täysin varma.
	5	Todennäköisesti tulen joskus eroamaan kirkosta.
	6	En kuulu evankelis-luterilaiseen kirkkoon.

8. Kuinka usein teillä on tapana tehdä seuraavia asioita?

	päivittäin	useamman kerran viikossa	vähintään kerran viikossa	vähintään kerran kuukaudessa	muutamana kerran vuodessa	vähintään kerran vuodessa	harvemmin tai en koskaan
x134 rukoileminen	1	2	3	4	5	6	7
x135 Raamatun lukeminen	1	2	3	4	5	6	7
x136 jumalanpalveluksessa käynti	1	2	3	4	5	6	7
x137 muissa kristillisissä tilaisuuksissa käynti	1	2	3	4	5	6	7

9. Uskotteko Jumalaan?

- x138
- 1 kyllä
 - 2 en
 - 3 en osaa sanoa

10. Mikäli uskotte Jumalaan, mikä seuraavista kuvaa parhaiten uskoanne?

- x139
- 1 Uskon kristinuskon opettamaan Jumalaan.
 - 2 Uskon Jumalaan, joskin varsin eri tavalla kuin kirkko opettaa.
 - 3 En oikein tiedä, uskonko Jumalaan vai enkö.
 - 4 Epäilen Jumalan olemassaoloa.
 - 5 En halua sanoa.

11. Kuinka monta pappia tunnette?

- x140
- 1 en yhtään
 - 2 yhden tai kaksi
 - 3 enemmän kuin kaksi

12. Kuinka monta kertaa olette keskustelleet papin kanssa viimeisen puolen vuoden aikana?

- x141
- 1 en kertaakaan
 - 2 yhden tai kaksi kertaa
 - 3 enemmän kuin kaksi kertaa

13. Mitä mieltä olette naispappeudesta?

- x142
- 1 Hyväksyn naispappeuden ilman muuta.
 - 2 Hyväksyn naispappeuden pienellä varauksella.
 - 3 Vastustan naispappeutta.
 - 4 En osaa sanoa.

14. Onko käsityksenne papeista viime vuosina mielestänne

- x143
- 1 muuttunut myönteisemmäksi
 - 2 muuttunut kielteisemmäksi
 - 3 säilynyt ennallaan

Jos muutosta on tapahtunut, niin mistä syystä?

15. Syntymävuotenne

x144 19_____

16. Sukupuolenne

x145 1 mies
2 nainen

17. Siviilisäätyenne

x146 1 naimaton
2 avoliitossa
3 avioliitossa
4 rekisteröity parisuhde
5 eronnut tai asumuserossa
6 leski

18. Asutteko

x147 1 pääkaupunkiseudulla
2 muussa kaupungissa
3 taajamassa tai kirkonkylässä
4 maaseudulla

19. Mistä olette syntyisin?

x148 1 pääkaupunkiseudulta
2 muusta kaupungista
3 taajamasta tai kirkonkylästä
4 maaseudulta

20. Mikä on korkein koulutuksenne?

x149 1 kansakoulu
2 keski- tai peruskoulu
3 ammattikoulu tai -kurssi
4 lukio tai ylioppilas
5 opistotason ammatillinen koulutus
6 ammattikorkeakoulu
7 korkeakoulututkinto, alemman asteen tutkinto
8 korkeakoulututkinto, ylemmän asteen tutkinto

21. Mitä teette päätoimisesti?

x150 1 palkkatyössä
2 yksityisyrittäjä
3 eläkkeellä
4 kotiäiti tai -isä
5 opiskelija
6 työtön
k151 7 muu, mikä _____

22. Mihin seuraavista ammattiryhmistä kuulutte?

(Jos olette työtön tai eläkkeellä, mihin kuulutte?)

- x152 1 työntekijä
2 toimihenkilö tai virkamies (ei johtavassa asemassa)
3 johtavassa asemassa oleva toimihenkilö tai virkamies
4 itsenäinen yrittäjä
k153 5 muu, mikä _____

23. Seuraaville riveille voitte kirjoittaa omat kommenttinne ja palautteenne kyselyä koskien.

KIITOS VAIVANNÄÖSTÄNNE! PANOKSENNE ON ENSIARVOISEN TÄRKEÄ